

Berlin Wall

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА

В.Ю. Крушинський
В.А. Манжола

1945-1980

МІЖНАРОДНІ В.Ю.Крушинський
ВІДНОСИНИ В.А.Манжола
ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА

1945-1980

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Навчальний посібник
для студентів гуманітарних спеціальностей
вищих навчальних закладів

НБ ІНУС

724149

Київ
«Либідь»
2007

ББК 63.3(0)6-6я73
К84

Рецензенти:

В. М. Матвієнко, д-р іст. наук, проф.

Ю. С. Скороход, д-р іст. наук, проф.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(лист № 14/18.2687 від 17.03.06)

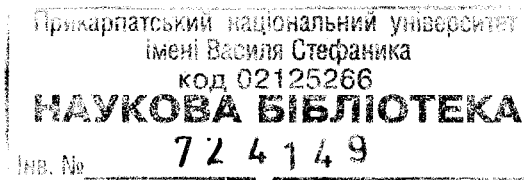
Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Головна редакція літератури з гуманітарних наук

Головний редактор *С. В. Головка*

Редактор *О. Н. Вітрученко*

ISBN 978-966-06-0441-4

© В. Ю. Крушинський,
В. А. Манжола, 2007

ЗМІСТ

Вступ	6
Формування Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин: 1945—1946	
1945 р. Завершення Другої світової війни. Ялтинська, Потсдамська та Сан-Франціська конференції. Початок ядерної ери	17
1946 р. Протиріччя післявоєнного урегулювання. Фултон. Паризька конференція	23
Розгортання «холодної війни» та становлення біполярної структури міжнародних відносин: 1947—1955	
1947 р. «Доктрина Трумена» і «План Маршалла». Комінформ	30
1948 р. Радянсько-югославський конфлікт. Перша Берлінська криза. Утворення Ізраїлю і перша арабо-ізраїльська війна	35
1949 р. Заснування РЕВ і НАТО. Розкол Німеччини та проголошення КНР	42
1950 р. Корейська війна. «План Шумана»	47
1951 р. Створення Сан-Франціського порядку	52
1952 р. Паризький Договір про створення «Європейської оборонної спільноти»	55
1953 р. Зміна політичного керівництва в Радянському Союзі	58
1954 р. Женевське врегулювання щодо Індокитаю і Кореї	61
1955 р. Бандунзька конференція. Вступ ФРН до НАТО й утворення Організації Варшавського Договору	65

Балансування на грані війни: 1956—1962

1956 р. Суецька криза і «Ракетна нота» СРСР. Угорська криза	70
1957 р. «Доктрина Ейзенхауера—Даллеса». Створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Ліквідація стратегічної «недоторканності» США	74
1958 р. Загострення німецької проблеми. «Ультиматум Хрущова». Друга Берлінська криза	78
1959 р. Революція на Кубі. Перша радянсько-американська зустріч на вищому рівні	81
1960 р. Рік Африки. Зрив Паризької конференції	84
1961 р. Берлінський мур і виникнення Руху неприєднання	91
1962 р. Евіанські угоди. Карібська криза	95

Становлення розрядки міжнародної напруженості: 1963—1969

1963 р. Створення Організації африканської єдності. Московський договір про заборону ядерних випробувань. Розрив між Москвою і Пекіном	100
1964 р. Участь США у війні у В'єтнамі. Створення ОВП	103
1965 р. Індо-пакистанський збройний конфлікт	106
1966 р. Вихід Франції з військової організації НАТО. «Культурна революція» в Китаї	108
1967 р. «Шестиденна війна» на Близькому Сході	111
1968 р. Уведення до ЧССР військ Варшавського договору. «Доктрина Брежнєва». Договір про нерозповсюдження ядерної зброї	115
1969 р. Загострення радянсько-китайських відносин. Зародження загальноєвропейського процесу	119

Політика розрядки: стабілізація міжнародної системи: 1970—1975

1970 р. «Нова східна політика» ФРН	123
1971 р. Досягнення «Стратегічного паритету» між СРСР і США. Криза Бреттон-Вудської системи. Врегулювання проблеми Західного Берліна	128

1972 р.	«Шок Ніксона»: офіційні візити в КНР і СРСР. Договори ПРО та ОСО-1	135
1973 р.	Переверот у Чілі. Припинення війни у В'єтнамі. Війна «Йом-Кіппур» на Близькому Сході. Перший нафтовий шок	140
1974 р.	Революція «гвоздик» у Португалії. «Уотергейт». Поділ Кіпру. Поправка «Джексона-Веніка»	146
1975 р.	Гельсінський акт НБСЄ. Створення «Великої сімки»	152

Криза політики розрядки: 1976—1980

1976 р.	Об'єднання В'єтнаму. Смерть Мао Цзедуна	159
1977 р.	«Єврокомунізм». Ракети «СС-20» у Європі. Анвар Садат в Єрусалимі	163
1978 р.	Угода в Кемп-Девіді. Початок понтифікату Іоанна Павла II	169
1979 р.	Ісламська революція в Ірані. ОСО-2. «Подвійне рішення» НАТО. Конфлікт між Китаєм і В'єтнамом. Інтервенція СРСР в Афганістані	172
1980 р.	Прихід до влади в КНР Ден Сяопіна. Ірано-іракська війна. Польська «Солідарність». Друга нафтова криза	178
	Список літератури	183

Вступ

ЯЛТИНСЬКО-ПОТСДАМСЬКА СИСТЕМА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Завершення Другої світової війни зумовило кардинальну трансформацію змісту світової системи міжнародних відносин. Була ліквідована багатополярна організація структури міжнародних відносин, що виникла ще від часів Вестфальської мирної угоди 1648 р. й зберігалася з певними модифікаціями (в рамках Вестфальської, Віденської та Версальсько-Вашингтонської систем міжнародних відносин) протягом майже трьох століть до Другої світової війни.

Домінування Радянського Союзу та США в повоєнному світі призвело до формування біполярної структури міжнародних відносин, що стало вирішальною ознакою Ялтинсько-Потсдамської системи. Її політичною, стратегічною та міжнародно-правовою основою стали результати двох міжнародних конференцій (у Ялті, 4—11 лютого, та Потсдамі, 17 липня — 2 серпня 1945 р.), під час яких керівники основних держав антигітлерівської коаліції (СРСР, США та Великої Британії) намагалися узгодити базові принципи післявоєнного устрою.

Такими принципами мали б стати проголошені ідеї повоєнного співробітництва держав, що перемогли у Другій світовій війні й підтримання їхньої згоди та єдності в інтересах такого співробітництва. Реалізація ідей та принципів діяльності антигітлерівської коаліції в повоєнний час могла б призвести до кооперативної біполярності на основі співробітництва двох наддержав. Проте фактично співробітництво та згода поступово були витіснені конфронтацією та непримиренними протиріччями.

Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин (1945—1991) мала певні основні характеристики й особливості.

1. Йдеться про вищезгадану **біполярність** структури повоєнних міжнародних відносин, у яких провідну роль відігравали дві наддержави — СРСР і США. За своїм військово-силовим, політичним, економічним та культурно-ідеологічним потенціалом вони значно перевищували інші країни, що призвело до формування двох основних, домінантних «центрів сили», які здійснювали системоформуючий вплив на структуру і характер усієї міжнародної системи.
2. Повоєнна система мала **конфронтаційний характер**. Ішлося про системне, комплексне протистояння в економічній, політичній, військовій, ідеологічній та інших сферах, яке час від часу набувало характеру гострої конфліктної, кризової взаємодії. Такий вид протистояння у форматі взаємних погроз використання сили, балансування на грані реальної, «гарячої» війни дістав назву **«холодної війни»**. Періоди конфронтації малої інтенсивності, конфронтаційної стабільності та спроб подолати «холодну війну» завдяки посиленню елементів співробітництва, кооперативності та мирного врегулювання існуючих суперечностей дістали назву **«розрядки»** міжнародної напруженості (середина 50-х, друга половина 60-х — перша половина 70-х, друга половина 80-х років).
3. Повоєнна біполярність складалася в **епоху наявності ядерної зброї**, що призвело до революції як у військових, так і в політичних стратегіях. Це, своєю чергою, сприяло поступовій трансформації стратегій та доктрин ядерного залякування, ядерного шантажу й ультиматумів (середина 50-х — початок 60-х років) в особливий механізм попередження світової ядерної війни (модель конфронтаційної стабільності) на основі доктрини взаємного ядерного стримування, що базувалася на ядерному паритеті та «рівновазі страху» (кінець 60-х — 70-ті роки). Згодом обидві сторони дійшли висновку, що ядерну війну не можна розглядати як засіб здійснення зовнішньої політики. Наслідком такого підходу була поява концепцій однакової безпеки, розумної достатності й стриманості в ядерній сфері (друга половина 80-х — початок 90-х років).
4. Поділ світу на **сфери впливу** двох наддержав як у Європі, так і на периферії, виникнення «поділених» країн (Німеччина, Корея, В'єтнам, Китай), а також формування військово-політичних блоків під проводом СРСР і США призвели до глобалізації та поглибленої геополітичної структуризації системного протистояння і конфронтації. Водночас беззаперечна гегемонія СРСР і США давала можливість через механізми «блокової дисципліни» домагатися доволі високого рівня «керованості» міжнародних процесів, зокрема у

військово-політичній сфері, переговорах щодо контролю над озброєннями, врегулювання конфліктних ситуацій тощо.

5. Повоєнна біполярність мала форму політико-ідеологічного протистояння, **ідеологічної конфронтації** між «вільним світом» країн західної демократії, очолюваних США, і «соціалістичним світом» на чолі з СРСР. З одного боку, ідеологічний антагонізм віддзеркалював месіанський характер зовнішньополітичних настанов Заходу і Сходу: США прагнули встановлення у світі американської гегемонії під гаслом «Рах Americana», СРСР твердив про невідворотність перемоги соціалізму у світовому масштабі. Ідеологічна конфронтація, «боротьба ідей» призводили до взаємної демонізації протилежної сторони і залишалися важливою рисою повоєнної системи міжнародних відносин. Радянсько-американське протистояння поставало насамперед як суперництво системи політичних та етичних ідеалів, соціальних і моральних принципів. З іншого боку, ідеологічний антагонізм здебільшого маскував **глибинні геополітичні наміри** обох сторін: досягнення світового лідерства та гегемонії Вашингтона (глобалізація «доктрини Монро») і Москви (панування на євразійському континенті).
6. Повоєнний світ перестав бути переважно євроцентристським, **міжнародна система перетворилася на глобальну, загальносвітову**. Руйнація колоніальних систем, становлення регіональних та субрегіональних систем здійснювалися під домінантним впливом горизонтального поширення системного біполярного протистояння і тенденцій економічної та політичної глобалізації. Конфронтаційна стабільність на глобальному рівні сприяла децентралізації насильства й посиленню конфліктогенності на регіональному та субрегіональному рівнях, множенню регіональних конфліктів.
7. Ялтинсько-потсдамський порядок **не мав міцної договірно-правової бази**. Початкові домовленості, що лягли в основу повоєнного порядку, були або усними, офіційно не зафіксованими, або закріплені переважно в декларативній формі, або ж їхня повноцінна реалізація блокувалася внаслідок гостроти протиріч та конфронтації між основними суб'єктами повоєнних міжнародних відносин.

Так, ООН, один із центральних елементів Ялтинсько-Потсдамської системи, мала стати основним механізмом координації зусиль з метою усунення з міжнародного життя воєн і конфліктів шляхом гармонізації відносин між державами й створення глобальної системи ко-

лективної безпеки. Повоєнні реалії, непримиренність конфронтаційних стосунків між СРСР і США значно обмежили спроможність ООН реалізувати свої статутні функції й цілі. Основні зусилля ООН зосереджувалися переважно на запобіганні збройним зіткненням між СРСР і США як на глобальному, так і, переважно, на регіональному рівнях, тобто на підтриманні стабільності радянсько-американських відносин як основної передумови міжнародної безпеки й миру в повоєнний час.

I

Формування Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин: 1945—1946

Корені створення повоєнного світового порядку сягають часів співробітництва держав антигітлерівської коаліції в період Другої світової війни. Принципи такого співробітництва були сформульовані в Атлантичній хартії (14 серпня 1941 р.), Декларації Об'єднаних націй (1 січня 1942 р.), Московській декларації (1943 р.), на Тегеранській конференції (1943 р.), Конференції в Думбартон-Оксі (1944 р.), Ялтинській конференції (1945 р.), Конференції в Сан-Франціско (1945 р.), а також у радянсько-американській Угоді щодо принципів взаємної підтримки у веденні війни проти агресії (11 червня 1942 р.), англо-радянському Договорі про союз у війні проти гітлерівської Німеччини та її спільників у Європі і про співробітництво та взаємну підтримку після війни терміном на 20 років (26 травня 1942 р.), франко-радянському Договорі про союз і взаємну допомогу терміном на 20 років (10 грудня 1944 р.).

Формування Ялтинсько-Потсдамської системи відбувалося протягом чотирьох етапів:

1. Конференція у Бреттон-Вудсі (США, 1—23 липня 1944 р.), в ході якої були закладені основи міжнародного співробітництва з регулювання повоєнної світової економіки. Ключовими інструментами економічної стабілізації стали три інституції — Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), а також Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ, підписана у Женеві в жовтні 1947 р.). Ці інституції сформували комплекс світогосподарських регулюючих механізмів, відомих під назвою Бреттон-Вудської системи.

2. Ялтинська (Кримська) конференція (4—11 лютого 1945 р.), на якій були узгоджені загальні підходи СРСР, США й Великої Британії

щодо майбутнього політичного устрою в Європі та світі. В «Декларації про звільнену Європу» та Заяві «Єдність в організації миру, як і у веденні війни» були окреслені загальні принципи політики трьох держав щодо вирішення економічних і політичних проблем визволених європейських країн, формування в них демократичних інститутів шляхом проведення вільних виборів. Фактично закладалися підвалини нової, повоєнної системи міжнародних відносин.

3. Конференція у Сан-Франціско (25 квітня — 26 червня 1945 р.), на якій було погоджено й ухвалено Статут Організації Об'єднаних націй. ООН мала стати головним, універсальним інструментом регулювання міжнародних відносин, підтримання міжнародного миру й безпеки, трибуною багатостороннього діалогу з проблем повоєнного світоустрою.

4. Потсдамська (Берлінська) конференція (17 липня — 2 серпня 1945 р.), під час якої були конкретизовані шляхи розбудови нового європейського порядку. Рішення Потсдамської конференції продемонстрували можливість досягнення єдності держав антигітлерівської коаліції в мирний час так само, як і в роки війни, і стали програмою післявоєнного устрою Європи.

Таким чином, наприкінці Другої світової війни й після її завершення було закладено фундамент нової, Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, яка базувалася на новому співвідношенні сил та інтересів країн, що перемогли у війні, насамперед СРСР і США. Була створена система регуляторних і кооперативних механізмів, які мали сприяти вирішенню завдань повоєнного світоустрою на основі єдності та співпраці країн антигітлерівської коаліції.

Проте ефективність і результативність механізмів співробітництва суттєво знижувалися й урешті-решт сходили нанівець унаслідок зростання взаємної недовіри, протиріч, суперництва та конфронтації між двома новими наддержавами — США і СРСР — в ідеологічній, політичній, економічній, стратегічній та геополітичній сферах.

II

Розгортання «холодної війни» й становлення біполярної структури міжнародних відносин: 1947—1955

Перші ідеологічні «залпи» «холодної війни» сягають 1946 р. Із боку Заходу — «доктрина стримування комунізму», викладена в «довгій телеграмі» Дж. Кеннана (лютий), та Фултонська промова В. Черчіл-

ля (березень), з боку СРСР — промова Й. Сталіна перед виборцями (лютий) і так звана «довга телеграма» радянського посла в США М. Новікова (вересень), у якій зовнішня політика США характеризувалася як прагнення до світового панування.

Разом із тим лише в 1947—1948 рр. у відносинах між Сходом і Заходом відбувся перехід до перманентної, системної та кризової конфронтації.

На політико-ідеологічному рівні такий перехід був закріплений проголошенням доктрини Трумена (лютий 1947 р.), в якій концепція «стримування комунізму» була офіційно прийнята як основа зовнішньої політики США, а також оприлюдненням так званої «доктрини Жданова» (вересень 1947 р.), що базувалася на тезі формування у світі двох непримиренних, антагоністичних «таборів» — імперіалістичного і соціалістичного.

В економічній сфері «план Маршалла» окреслив глибину розбіжностей між СРСР і західними союзниками. Москва відмовилася від ідеї економічної співпраці із Заходом на умовах Вашингтона, що призвело до поділу міжнародної економічної системи, формування в Європі двох протилежних економічних угруповань: Організації європейського економічного співробітництва (ОЕСС, 1948) та Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ, 1949).

У стратегічному плані зростання суперечностей щодо німецького питання призвело до першої Берлінської кризи (червень—серпень 1948 р.), до конфронтації між СРСР і США на межі реальної війни. «Холодна війна» розпочалась де-факто.

У геополітичному плані Москва і Вашингтон встановили цілковитий контроль у своїх сферах впливу на Заході і Сході Європи. Основними інструментами домінування США в Західній Європі стали «план Маршалла» і створення НАТО, а СРСР здійснив «сталінізацію» країн Східної Європи, створив Комінформбюро, РЕВ та сформував під своїм контролем потужну систему перехресних договорів східноєвропейських країн. Вінцем розколу Європи стало завершення розколу Німеччини й створення двох німецьких держав — ФРН і НДР.

У 1949—1955 рр. завершилося структурне оформлення біполярності — у світі виникли два центри впливу, два військово-політичні блоки — НАТО і Варшавський договір — на чолі зі США і СРСР. Водночас біполярне протистояння поширилося на периферію міжнародних відносин (насамперед, у зону Східної Азії), завершилася глобалізація конфронтації, посилилася конфліктність на регіональних рівнях. Корейська війна відіграла ключову роль в «експорті» біполярності, поширенні її з Європи до інших частин світу.

На периферії Азійського континенту множилися військово-політичні блоки й союзи: Манільський пакт (СЕАТО, 1954), Багдадський пакт (1955), АНЗЮС (1951), військово-політичні союзи США з Японією (1951), Республікою Корея (1953), Тайванем (1954). Блокова біполярність стала реальністю.

III

Балансування на грані війни: 1956—1962

Нарощування ядерних озброєнь, поява міжконтинентальних бомбардувальників і балістичних ракет, наступальний характер воєнно-політичних доктрин, ядерних стратегій «заялювання» та «масованого покарання» призвели до закріплення кризового характеру міжнародних відносин: обидві сторони без жодних вагань удавалися до відвертих погроз, шантажу й ультиматумів. «Мир неможливий, війна неймовірна» — так відомий французький соціолог Р. Арон охарактеризував ядерну епоху за умов «холодної війни».

«Ракетна нота» СРСР під час Суецької кризи, розміщення американської ядерної зброї в Європі, готовність США застосувати тактичну ядерну зброю під час Тайванської кризи, «ультиматум Хрущова» щодо Берліна (1958), інцидент з американським розвідувальним літаком «U-2», «друга Берлінська криза» (1961) та Карібська криза (1962) — всі ці події засвідчили, що правила поведінки в «ядерному світі» на той час іще не склалися, а політики не мали чіткого уявлення про допустимі межі конфронтації.

Карібська криза стала апогеєм військово-стратегічної конфронтації у повоєнну епоху. Світ опинився на грані загальної ядерної війни. Біполярна структура світу за умов балансування СРСР і США на межі війни виявилася нестабільним і вкрай небезпечним типом організації міжнародного порядку.

Блокова дисципліна біполярного протистояння Заходу і Сходу сприяла виникненню нового феномена світової політики — Руху неприєднання (Белградська конференція 1961 р.). Змістом політики неприєднання було підтримання рівновіддаленості від наддержав та їхніх військово-політичних блоків, намагання уникнути участі в конфронтації Заходу і Сходу, й водночас використати увесь потенціал співробітництва з різними країнами світу. Рух неприєднання став однією з форм співробітництва по лінії «південь—південь», що дало змогу країнам «третього світу» вийти з тіні великих держав і посісти своє власне місце на міжнародній арені.

IV

Становлення розрядки міжнародної напруженості: 1963—1969

Урегулювання Карібської кризи продемонструвало можливість відходу від ризиків «холодної війни» й пошуку інших підходів до розв'язання посталих суперечностей. Ворожість і конфліктність почали витіснятися зі сфери військово-силового протистояння у сферу переговорних процесів та пошуку компромісів. Розпочалася ера «тривалого миру» — стабільності в намаганні уникнути глобального зіткнення, ядерного конфлікту, обмежити конфронтаційність і протистояння політичними та переговорними механізмами.

У військово-стратегічній сфері розрядка матеріалізувалася у створенні механізмів контролю над озброєннями — були підписані три «великих» договори — про обмеження випробувань ядерної зброї (1963), нерозміщення ядерної зброї в космосі (1967) та нерозповсюдження ядерної зброї (1968). Становлення стратегічної стабільності, доктрини «гнучкого реагування», «взаємного гарантованого знищення» та «рівноваги страху» стали основою переговорного процесу щодо обмеження стратегічних озброєнь.

У Європі психологічний поворот до розрядки міжнародної напруженості був стимульований французькою концепцією «розширеної» розрядки (розрядка — порозуміння — співробітництво від «Атлантики до Уралу»), виходом Франції з військової організації НАТО, франко-радянським зближенням та «ноюю східною політикою» ФРН. «Доповідь Армеля» відкрила шлях до пошуків розрядки на Європейському континенті, поділеному на два протилежних військово-політичних блоки. Стримана реакція Заходу на події в Чехословаччині засвідчила, що він поділяє ідею підтримання статус-кво в Європі.

Конфронтаційна стабільність на **глобальному рівні** сприяла витісненню конфліктності зі сфери американо-радянського протистояння на **регіональні рівні** міжнародних відносин. Водночас США і СРСР віднайшли *modus vivendi*, проявляли стриманість та уникали прямого зіткнення на периферії світової системи.

V

Політика розрядки — стабілізація міжнародної системи: 1970—1975

Перша половина 70-х років загалом характеризувалася переможною ходою політики розрядки та стабілізацією міжнародної системи

на глобальному і європейському напрямках світової політики. Вперше у повоєнний період принцип статус-кво набув універсального значення попри ідеологічні розбіжності між Заходом і Сходом.

На основі визнання існування «стратегічного паритету» між СРСР і США відбулося **стрімке радянсько-американське зближення**. Безпрецедентна серія зустрічей лідерів двох країн, договори ПРО та ОСВ-1, вироблення узгодженого кодексу правил поведінки за умов розрядки та мирного співіснування створили принципово нову атмосферу не тільки у двосторонніх відносинах, а й у світовій політиці в цілому.

Не менш вражаючим був і стрімкий прорив політики розрядки на Європейському континенті.

«Нова східна політика» ФРН сприяла міжнародно-правовому закріпленню повоєнних кордонів у Європі. Підписання мирних договорів ФРН із СРСР, Польщею, НДР, Чехословаччиною, а також Чотиристоронньої угоди про Західний Берлін дало можливість **нормалізувати німецьку проблему** (окрім проблеми об'єднання Німеччини). Було ліквідоване найнебезпечніше джерело напруженості в Європі.

В Європі розпочався **загальноєвропейський процес** багатостороннього діалогу та співробітництва, в якому брали участь 33 європейські країни, США та Канада. Кульмінацією цього безпрецедентного для європейської історії процесу стало підписання Заключного акта в Гельсінкі (серпень 1975 р.). Десять гельсінських принципів стали визнаним кодексом правил міжнародної поведінки держав на просторах від Ванкувера до Владивостока. По суті в Гельсінкі була підписана загальноєвропейська конвенція про ненапад, мирне співробітництво й мирне врегулювання суперечностей між державами. Якщо в 70-х роках гельсінський документ засвідчив успішне закріплення статус-кво в Європі, то у другій половині 80-х років цей же документ сприяв об'єднанню Німеччини, завершенню епохи «холодної війни» й подоланню блокового протистояння, появі нових незалежних держав та мирному демонтажу Ялтинсько-Потсдамського порядку.

Загальноєвропейський процес супроводжувався формуванням системи **консультативних пактів** СРСР з іншими країнами Заходу — Францією, Великою Британією, ФРН, Італією, Данією, Канадою, Туреччиною. Усе це створювало розвинуту мережу економічного та політичного співробітництва на Європейському континенті, сприяло більшій відкритості радянської системи й поступовим еволюційним змінам як у СРСР, так і в країнах Східної Європи.

Тріумфальний поступ політики розрядки сприяв також стабілізації міжнародної системи, виробленню правил міжнародної поведінки, які давали можливість уникнути ядерної війни між СРСР і США та збройної конфронтації на Європейському континенті.

Криза політики розрядки: 1976—1980

Політика розрядки в 60—70-х роках базувалася передусім на геополітичних і прагматичних засадах з метою запобігання загрози ядерної війни та глобальної конфронтації. Обмежений характер розрядки як схеми глобального співробітництва полягав у відсутності спільного ідейно-політичного компонента, спільних політичних та моральних принципів зовнішньополітичної поведінки протилежних сторін.

Для Радянського Союзу розрядка, як засіб подолання «холодної війни», не скасовувала і не замінювала закони класової боротьби на міжнародній арені та й розглядалася як інструмент постійної «зміни співвідношення сил на користь миру і соціалізму». Радянська концепція розрядки включала в себе принципи «соціалістичного інтернаціоналізму», доктрину «солідарності з боротьбою народів за соціальне і національне визволення» та підтримки країн «соціалістичної орієнтації». Такий варіант радянської політики розрядки сприймався на Заході як «маневр», маскування експансії й стратегія постійної модифікації сил на свою користь без застосування прямого насильства.

Західні концепції розрядки мали іншу наповненість; розширену інтерпретацію, що знайшла своє відображення в доктринах «гуманітарної розрядки» (її поширення на сферу прав людини, еміграції, свободи слова тощо), глобальної розрядки (її поширення поза межі Європейського континенту, на периферію світової політики), «ідеологічної розрядки» (припинення ідеологічної війни та конфронтації).

Різновекторність радянської і західної політики розрядки призвела до поступової трансформації воєнно-політичного протистояння «за узгодженими правилами» в систему «мирної» конфронтації «без правил» у геополітичній, економічній, гуманітарній і військово-технологічній сферах.

Криза розрядки була детермінована кількома групами чинників.

1. Згадана вище різновекторність філософії та політики розрядки з боку СРСР і країн Заходу, що маскувала невпинне суперництво Москви і Вашингтона за глобальне лідерство.
2. Радянський Союз відійшов від принципу збереження глобального статус-кво й розпочав активну політику створення власних геополітичних плацдармів у периферійних зонах світу, підтримуючи прорадянські, антизахідні режими (Сомалі, Ефіопія, Ангола, Мозамбік, Народна Республіка Конго, Бенін, Гвінея, Буркіна-Фасо, Мада-

гаскар, НДРЙ, Нікарагуа тощо) й зміцнюючи свою військову присутність у важливих для Заходу зонах.

3. Найбільш серйозні наслідки мало втручання Радянського Союзу в Афганістані (грудень 1979 р.). Це був перший випадок прямого використання Москвою збройних сил за межами «традиційної» зони впливу СРСР у Східній Європі. Введення радянських військ до Афганістану викликало осуд і спротив не тільки США і Західної Європи, а й Китаю, більшості мусульманських країн та країн, що не приєдналися, а також керівників багатьох комуністичних партій Західної Європи. Вперше після Другої світової війни СРСР опинився в міжнародній ізоляції. Швидко зростала міжнародна напруженість у цілому.
4. Непримиренність позицій СРСР і Заходу в гуманітарній сфері, в питаннях забезпечення прав людини, свободи слова та демократизації. США та країни Західної Європи перетворили проблему захисту прав людини на центральний елемент своєї зовнішньополітичної стратегії. СРСР сприймав це як втручання у свої внутрішні справи. Посилювалася атмосфера взаємної недовіри, поновлювалася «ідеологічна війна», в якій Москва, на відміну від 50—60-х років, втратила наступальні позиції й була змушена зайняти «кругову оборону».
5. Зростання напруженості на периферії міжнародної системи й поновлення «війни ідеологій» негативно впливало на ситуацію в Європі. Поява в Радянському Союзі ракет «СС-20» сприймалася західноєвропейськими країнами як намагання Москви «відірвати» Західну Європу від США шляхом залякування, досягти військово-стратегічної переваги й урешті-решт порушити політичний статус-кво на Європейському континенті. Реакція Заходу, так зване подвійне рішення НАТО, надала цьому процесові характер зустрічної ескалації протистояння.

Наприкінці 70-х років із «духом розрядки» було покінчено. Попереду були нова конфронтація, новий виток «холодної війни».

ФОРМУВАННЯ ЯЛТИНСЬКО-ПОТСДАМСЬКОЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: 1945—1946

1945 р.

Завершення Другої світової війни. Ялтинська, Потсдамська та Сан-Франціська конференції. Початок ядерної ери

Дата	Подія	Факти
Лютий, 4—11	Кримська (Ялтинська) конференція керівників СРСР (Й. Сталін), США (Ф. Рузвельт) і Великобританії (В. Черчилль)	Скоординовано воєнні плани союзних держав. СРСР погодився взяти участь у війні з Японією. Розглянуто питання про вироблення позиції союзників щодо Німеччини після її поразки. Ухвалено Декларацію про визволену Європу. Обговорено питання про заснування універсальної міжнародної організації для підтримання миру і безпеки. Конференція фактично заклала підвалини нової моделі міжнародних відносин
Березень, 22	Утворення Ліги арабських держав (ЛАД) у Каїрі	Статут Ліги арабських держав підписали представники Єгипту, Сирії, Трансйорданії, Іраку, Лівану, Саудівської Аравії (Ємен підписав статут у травні). Головний орган — Рада ЛАД. Керівні органи: Народа керівників держав та урядів, Рада спільної Оборони, Економічна та соціальна Рада, Генеральний

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

17 72 6 149

№ в. №

		Секретаріат. Штаб-квартира — Каїр
Квітень, 5	Денонсація урядом СРСР радянсько-японського Пакту про нейтралітет	Пакт було укладено 13 квітня 1941 р. терміном на 5 років із можливістю пролонгації. Денонсацію проведено згідно з домовленістю на Ялтинській конференції після систематичних порушень договору японською стороною
Квітень, 11	Підписано Договір про дружбу, взаємодопомогу і післявоєнне співробітництво з урядом Югославії на чолі з Й.Б. Тіто	Термін — 20 років. СРСР забезпечував Югославію 100% її потреб у металопрокаті та понад 50% її імпорту нафтопродуктів
Квітень, 12	Помер президент США Ф. Рузвельт	Новим президентом країни став Г. Трумен
Квітень, 25— червень, 26	Конференція Об'єднаних націй у Сан-Франціско	Статут ООН було підписано представниками 50 країн. Створено Міжнародний Суд. Проголошено загальнолюдські цінності, права людини, принципи мирного співіснування. ООН мала стати основним інструментом світополітичного регулювання
Квітень, 27	Створення тимчасового уряду в Австрії	Введено в дію Конституцію 1920 р. зі змінами, внесеними в неї у 1929 р. Офіційно проголошено відновлення Австрійської Республіки. Новий уряд очолив соціаліст Карл Ренер

Травень, 8	Капітуляція Німеччини	Закінчення воєнних дій у Європі
Червень, 29	Підписання Договору між СРСР і Чехословаччиною про Закарпатську Україну	Закарпатська Україна (у складі Чехословаччини вона мала назву Підкарпатська Русь) входила до складу УРСР. Кордон між Словаччиною і Закарпатською Україною станом на 1938 р. став кордоном між СРСР і ЧСР
Липень, 16	Випробування Сполученими Штатами атомної бомби в Аламгордо (штат Невада)	Початок «атомної дипломатії»
Липень, 17— серпень, 2	Потсдамська конференція глав урядів СРСР (Й.Сталін), США (Г. Трумен) та Великобританії (В. Черчілль, після його відставки — К. Еттли)	Остання конференція союзних держав у роки Другої світової війни. Вироблення політичних та економічних принципів щодо Німеччини: демілітаризація, демократизація, денацифікація, декартелізація. Вирішення питань репарацій, покарання військових злочинців. Розглянуто територіальні питання: передача Кенігсберга СРСР і встановлення західного кордону Польщі по лінії р. Одер — Західна Нейсе. До складу Польщі мала увійти також частина Східної Пруссії з Данцігом (Гданськом). Розглянуто питання укладення мирних угод з колишніми союзниками Німеччини в Європі. Засновано Раду міністрів закордонних справ СРСР, США, Великої Британії, Франції та Китаю. Оприлюднено Потсдамську декларацію США,

		Великої Британії та Китаю щодо Японії. Потсдамські домовленості зафіксували об'єктивне співвідношення сил та інтересів великих держав і разом із домовленостями Ялтинської конференції створили засади Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин
Липень, 26	Перемога лейбористів на парламентських виборах у Великобританії	Прем'єр-міністром став К. Еттли, міністром закордонних справ — Е. Бевін
Серпень, 6—9	Застосування Сполученими Штатами атомних бомб проти Хіросіми та Нагасакі	Окрім воєнних цілей (прискорення розгрому Японії), США намагалися досягнути мети політичної — продемонструвати Радянському Союзові наявність у них принципово нової зброї. Світ вступив у нову епоху
Серпень, 8	Лондонська угода СРСР, США, Франції та Великобританії щодо заснування Нюрнберзького трибуналу	Мета — судове переслідування і покарання головних військових злочинців європейських країн. Невід'ємною частиною угоди був Статут міжнародного воєнного (Нюрнберзького) трибуналу. Перед Трибуналом постали 24 фашистські керівники
Серпень, 9	СРСР розпочинає воєнні дії проти Японії	Згідно з домовленостями, досягнутими на Ялтинській конференції
Серпень, 16	Укладено договір між	Підтверджувалося його проходження (з деякими відступами)

	СРСР і новим коаліційним урядом Польщі про радянсько-польський кордон	по «лінії Керзона» (Гродно — Немирів — Брест-Литовський — Дорогуськ — Устилуг, на захід від Рави-Руської — на схід від Перемишля до Карпат)
Серпень, 17	Проголошення незалежності Індонезії лідером націоналістів А.Сукарно	Нідерланди не визнали новий статус країни і відновили колоніальну адміністрацію
Вересень, 2	Підписання акту про капітуляцію Японії	Кінець Другої світової війни
Вересень, 2	Проголошення у Ханой Демократичної Республіки В'єтнам (ДРВ) на території Північного В'єтнаму	Імператор Бао Дай зрікся престолу. Прийнято Декларацію незалежності. Головою тимчасового революційного уряду і міністром закордонних справ став Хо Ші Мін
Вересень, 11 — жовтень, 2	Перша сесія Ради міністрів закордонних справ (РМЗС) — СРСР, США, Англії, Франції та Китаю в Лондоні	Створена згідно з домовленостями, досягнутими на Потсдамській конференції з метою післявоєнного мирного врегулювання. Досягнуто рішення про те, що основою мирних договорів із Румунією, Угорщиною, Болгарією та Фінляндією будуть домовленості про перемир'я. Озвучено пропозицію США щодо скликання конференції з участю всіх європейських країн — членів ООН і більшості неєвропейських для розгляду мирних договорів із колишні-

		ми союзниками Німеччини. Робота першої сесії продемонструвала два принципово різні підходи до проблем мирного врегулювання. США відмовилися визнати комуністичні уряди Болгарії, Угорщини та Румунії
Жовтень, 24	Набув чинності Статут ООН	День ООН
Листопад, 16	Підписання Статуту ЮНЕСКО	Спеціалізована установа ООН із питань освіти, науки і культури
осінь	Перше уживання терміна «холодна війна»	Д.Оруеллом у британському часописі «Триб'юн» для характеристики відносин між СРСР і західними країнами
Листопад, 18	Прорадянське повстання сепаратистів в іранському Азербайджані	Очолила повстання Народна партія Ірану (партія Туде). Радянські війська не пропустили урядові сили до місця конфлікту, з приводу чого Іран направив скаргу до Ради Безпеки ООН
Листопад, 20	Початок засідань Нюрнберзького трибуналу (тривали до 31 серпня 1946 р.)	Перед трибуналом постали 24 вищі нацистські керівники
Листопад, 29	Перемога Національно-визвольного фронту, очолюваного комуністами, на	Скасування монархії і проголошення створення Федеративної Народної Республіки Югославії

	виборах до парламенту Югославії	
Грудень, 16—26	Московська нарада міністрів закордонних справ СРСР, США й Великобританії	Досягнуто домовленості щодо процедури підготовки мирних договорів, скликання конференції для обговорення проєктів мирних договорів з участю 21 держави. Нарада рекомендувала урядам Румунії та Болгарії ввести до свого складу по два представники опозиційних партій для визнання цих урядів Сполученими Штатами та Великобританією. Учасники наради домовилися про заснування Далекосхідної комісії та Союзної Ради для Японії, дійшли згоди щодо необхідності «об'єднання і демократизації» Китаю

1946 р.

Протириччя післявоєнного врегулювання.
Фултон. Паризька конференція

Дата	Подія	Факти
Січень, 10	Відкриття першої сесії Генеральної Асамблеї ООН у Лондоні	Початок діяльності ООН
Січень, 12	Утворення Ради Безпеки ООН	Один із основних органів ООН, на який покладалася відповідальність за підтримку міжна-

		родного миру і безпеки. Спочатку складався з 11 членів ООН — п'яти постійних і шести непостійних (нині — 15)
Січень, 13	Створення Економічної і Соціальної Ради ООН (ECOSOC)	Один із центральних органів ООН, уповноважений вивчати ситуацію і складати доповіді з міжнародних питань в економічній, культурній та соціальній сферах. Спочатку до його складу входило 27 членів ООН (нині — 54)
Січень, 24	Прийняття резолюції ГА ООН про створення Комісії ООН з атомної енергії	До складу Комісії увійшли держави — члени Ради Безпеки ООН і Канада. Припинила існування в 1949 р.
Січень, 29	Обрання першим Генеральним секретарем ООН Тругве Лі (Норвегія)	
Лютий, 1	Проголошення Угорської Республіки	Президентом став Золтан Тілді
Лютий, 6	Створення Міжнародного суду ООН	Один із основних органів ООН. Складається з 15 судей, які виступають виключно в особистісній ролі, незалежно від їхнього громадянства. Склад Суду покликаний представляти «Основні форми цивілізації та основні правові системи світу». До складу Суду не можуть входити двоє чи більше громадян однієї держави

Лютий, 9	Промова Й. Сталіна перед виборцями	Висловив тезу про неминучість конфлікту між капіталістичною і соціалістичною системами, проголосив курс на підготовку до конфронтації із західними країнами
Лютий, 22	«Велика телеграма» Дж. Кеннана — міністра-радника посольства США в СРСР	Містила обґрунтування доктрини «стримування комунізму». США не повинні провокувати СРСР. Водночас мають демонструвати свою непохитність. Опублікована в 1947 р.
Березень, 5	Промова В. Черчілля у Фултоні (США)	Маніфест «холодної війни» із західних країн. Звинувачення СРСР у створенні «залізної завіси», заклик до зміцнення «англо-саксонського партнерства»
Березень, 6	Угода Сентені-Хо між Францією і ДРВ	Франція визнавала Хо Ші Міна головою ДРВ на території Північного і Центрального В'єтнаму за умови входження ДРВ (разом із Лаосом і Камбоджею) до Індокитайської федерації, яка включалась до Французького Союзу
Березень, 16	Французько-британська угода про евакуацію військ із Сирії та Лівану	Фактичне визнання незалежності Сирії та Лівану
Березень, 22	Анулювання англійського мандата на Трансйорданію	Визнання Трансйорданії незалежною державою (офіційно незалежність проголошено 25 травня 1946 р.)

Березень, 27	План чотирьох держав (СРСР, США, Великобританії та Франції) щодо репарацій та рівня повоєнної німецької економіки	Передбачав збереження традиційних господарських зв'язків, попри міжзональні кордони
Квітень, 18	Асамблея Ліги Націй	Офіційний розпуск Ліги Націй
Квітень, 25 — липень, 12	Друга сесія Ради міністрів закордонних справ у Парижі	Основні питання стосувалися репарацій щодо колишніх союзників Німеччини, судноплавства по Дунаю, італо-югославського кордону, колишніх італійських колоній
Квітень, 27	Початок Токійського процесу (тривав до 12.11.1948 р.)	Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу. Розглядав справи 28 головних японських військових злочинців
Травень	Початок громадянської війни у Греції	Радянський Союз обрав тактику підтримки комуністичного партизанського руху і створення «звільнених районів» з метою повалення центрального уряду
Червень, 1	Створення республік Кохінхін (Південний В'єтнам) та Аннам (Центральний В'єтнам)	Французький Верховний комісар в Індокитаї заявив про визнання Францією цих «вільних» держав

<p>Червень, 14</p>	<p>«План Баруха» і «План Громико» щодо використання атомної енергії та ліквідації атомної зброї</p>	<p>«План Баруха» передбачав створення Міжнародного агентства з атомного розвитку під керівництвом Ради Безпеки ООН для контролю над використанням атомної енергії. Агентство мало стати єдиним власником атомної енергії й монополізувати дослідження в цій галузі. Радянський Союз вважав, що план призведе до увічнення монополії США на ядерну зброю. Згідно з «Планом Громико», атомна енергетика мала перебувати під національним контролем, а міжнародний орган, підзвітний Раді Безпеки ООН, був зобов'язаний стежити лише за мирним характером її використання</p>
<p>Червень, 18</p>	<p>Проголошення Італії республікою</p>	<p>Після проведення референдуму</p>
<p>Липень, 4</p>	<p>Проголошення незалежності Філіппін</p>	<p>У новоутвореній країні зберігався потужний вплив США. Протягом наступних восьми років вони мали користуватися пільговим безмитним режимом у торгівлі. Громадянам США надавалися рівні з філіппінцями права у розробці природних ресурсів</p>
<p>Липень, 19 — Жовтень, 15</p>	<p>Паризька конференція з мирного врегулювання відносин між Італією, Болгарією,</p>	<p>Брали участь 21 держава. Розглянуто проекти мирних договорів із колишніми союзниками Німеччини в Європі. Мала дорадчий характер і приймала не рішення, а рекомендації. Остаточні рішення залишалися</p>

	Угорщиною, Румунією та Фінляндією	прерогативою РМЗС. Щодо Вільної території Трієст, то в ній усю повноту влади було надано губернаторові, який відповідав лише перед ООН
Липень, 22	Вибух у готелі «Цар Давид» в Єрусалимі	Єврейські бойовики знищили штаб британської військової адміністрації в Палестині. Загибло близько 100 британських військових
Серпень, 7	Нота радянського уряду урядові Туреччини	Пропонувалося вступити в переговори щодо зміни режиму судноплавства в Чорноморських протоках і дозволити СРСР створити в зоні проток військову базу
Вересень, 6	Австро-італійська угода щодо Південного Тіролю	Австрія визнала права Італії на Південний Тіроль з німецькою меншістю, а Італія зобов'язалася надати німецькому населенню значну автономію
Вересень, 6	Промова Держсекретаря США Бірнса у Штутгарті	Заявлено про необхідність «відродження сильної Німеччини». Пропонувалося переглянути питання про кордон між Польщею і Німеччиною по Одеру—Нейсе та підсумки повоєнного територіального статусу Німеччини
Вересень, 15	Проголошення Народної Республіки Болгарії	Скасовано монархію шляхом народного референдуму. Монарша родина виїхала до Іспанії
Вересень, 19	Промова В.Черчілля в Цюріху	Викладено розуміння європейської ідеї і бачення майбутнього панєвропейського об'єднання

		(доктрина «Сполучених Штатів Європи»)
Жовтень, 27	Створення IV Республіки Франції. Утворення Французького Союзу	Згідно з Конституцією, Французький Союз являв собою форму управління колоніями, залишаючи за ними певну самостійність. При цьому залишалися незмінними політична основа колоніальної системи і французький суверенітет над залежними територіями
Листопад, 4 — грудень, 11	Третя сесія Ради міністрів закордонних справ у Нью-Йорку	Завдяки досягнутим компромісним поступкам удалося узгодити рішення за всіма статтями мирних угод із колишніми союзниками Німеччини. Усунуто суперечності щодо статусу території Трієст. Вирішено скликати конференцію з питань режиму судноплавства Дунаєм
Грудень, 2	Створення «Бізонії»	Об'єднання британської та американської зон окупації Німеччини в одну окупаційну зону
Грудень, 19	Франція розпочала воєнні дії в Індокитаї	Причиною конфлікту стала відмова французького уряду включити до складу ДРВ південну частину В'єтнаму — Кохінхін

**РОЗГОРТАННЯ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»
ТА СТАНОВЛЕННЯ БІПОЛЯРНОЇ СТРУКТУРИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
1947—1955**

1947 р.

«Доктрина Трумена»
і «План Маршалла».
Комінформ

Дата	Подія	Факти
Лютий, 10	Підписання в Парижі мирних договорів з Італією, Болгарією, Угорщиною, Румунією та Фінляндією	Кожна з угод містила територіальні, політичні, військові, економічні, репараційні постанови. Кордони Італії фіксувалися станом на 1.01.1938 р. Передбачалися невеликі зміни італо-французького кордону на користь Франції. До Югославії відходила частина Юлійської Крайни, півострів Істрія, м. Фіуме (Рієка), комуна Зара та о. Пелагоза. Трієст був виокремлений у «Вільну територію Трієст», Греції передавалися Додеканозькі острови. Для Фінляндії встановлювалися кордони станом на 1.01.1941 р. СРСР отримував від Фінляндії область Петсамо (Печенга). Кордони Болгарії визначалися станом на 1.01.1941 р. і фактично залишалися незмінними. Румунія підтвердила права СРСР на північну Буковину і Бессарабію, погодилася на входження Південної Добруджі до складу Болгарії. Кордони

		Угорщини визначалися станом на 1.01.1938 р. Вона втрачала Північну Трансільванію (на користь Румунії), а також невелику територію в районі м. Братислава (на користь Чехословаччини)
Березень, 4	Підписання в Дюнкерку англо-французького договору про союз і взаємодопомогу	Основною метою цієї акції було «запобігання новій агресії з боку Німеччини» і зміцнення європейської безпеки
Березень, 10 — квітень, 24	Четверта сесія Ради міністрів закордонних справ у Москві	Обговорення німецького питання. Символічний акт ліквідації Пруської держави. Узгоджено питання про заснування Інформаційно-консультативної ради. Створено постійні комітети РМЗС: 1. Із політичної структури Німеччини. 2. З територіальних змін. 3. З економічної реорганізації Німеччини та з репарацій. 4. Із роззброєння та демілітаризації Німеччини. Започатковано процес репатріації німецьких військовополонених
Березень, 12	Проголошення Сполученими Штатами «доктрини Трумена»	Надання фінансової підтримки (400 млн дол.) Туреччині та Греції, де виникла небезпека посилення лівих сил. Призначалася передусім для реформування збройних сил. Намагання стримати «світовий комунізм»

Травень, 3	Набула чинності Конституція Японії	Імператор — символ держави та єдності народу — позбавлявся прав, пов'язаних з управлінням державою. Відмова Японії від війни як засобу вирішення міжнародних суперечок. Заборона Японії мати власні збройні сили
Червень, 3	План Лорда Маунтбеттена	Поділ Британської Індії на Індію і Пакистан за релігійним принципом
Червень, 5	Проголошення «плану Маршалла»	Програма широкомасштабної економічної допомоги країнам Західної Європи, яка, однак, пов'язувалася з установленням жорсткого контролю США за діяльністю країн, що приймали план. На перший рік передбачалося асигнування 5,3 млрд дол.
Червень, 19	Прийняття Далекосхідною комісією постанови «Про основну політику щодо Японії після капітуляції»	Завдання перебудови Японії, «аби вона не становила більше загрози міжнародній спільноті та її безпеці». Недопущення ремілітаризації Японії, створення «демократичного й мирного уряду» країни
Червень, 27 — липень, 2	Паризька нарада міністрів закордонних справ СРСР, Англії та Франції з питання запровадження «плану Маршалла»	Англія і Франція запропонували сформувати «комітет», який мав розробити програми економічного відновлення для кожної країни Європи. Радянський Союз відмовився брати участь у «плані Маршалла», щоб не підлягати контролю США над діяльністю країн, що приймали план

Липень, 12 — 15	Паризька конференція європейських країн, що погодилися брати участь у «плані Маршалла»	Брали участь 16 країн. Учасники конференції створили Комітет європейського економічного співробітництва для затвердження заявки на американську допомогу
Липень, 27	Прийняття Сполученими Штатами закону про національну безпеку	Підпорядкування Міністерству оборони усіх збройних сил, створення Центрального розвідувального управління і Ради національної безпеки
Серпень, 15	Прийняття британським парламентом Акту про визнання незалежності Індії	На території колишньої Британської Індії створено два домініони — Індійський Союз і Пакистан
Вересень, 2	Міжамериканська конференція в Ріо-де-Жанейро з підтримки миру і безпеки в Латинській Америці	Брало участь 20 держав Латинської Америки і США. Підписано Міжамериканський договір про взаємну допомогу «Про оборону Західної півкулі» («Пакт Ріо-де-Жанейро»). Передбачалося, що збройний напад будь-якої держави на американську країну розглядатиметься як напад на всі американські держави. Фактично йшлося про створення з ініціативи США першого воєнно-політичного блоку, заснованого на принципі «континентальної солідарності»
Жовтень, 5	Створення Інформаційного	На нараді комуністичних і робітничих партій у м. Шклярсь-

	бюро комуністичних і робітничих партій (Інформбюро)	ка Поремба (Польща). Західна преса назвала його Комінформом (за аналогією з Комінтерном). Створення Комінформу знаменувало новий етап у протистоянні Заходу і Сходу. Пов'язане з «Доктриною Жданова» про розкол світу на два антагоністичні блоки
Жовтень, 22	Початок індо-пакистанського конфлікту в Кашмірі	Вторгнення в Кашмір із території Пакистану пуштунських племен. Махараджа Кашміру звернувся до Індії з проханням про підтримку, заявивши про бажання увійти до складу Індійського Союзу. Прохання було задоволене
Листопад, 25 — грудень, 15	Відбулася п'ята сесія Ради міністрів закордонних справ у Лондоні	Учасники сесії обговорили економічні питання, що стосувалися відносин із Німеччиною. Франція погодилася об'єднати свою зону окупації з англо-американською і створити «Тризонію». Західні країни запропонували укласти на 25 років Договір про роззброєння Німеччини, але дозволити розвиток німецької промисловості. Радянський Союз пропонував укласти Договір про демілітаризацію строком на 50 років, маючи на меті ослабити економіку Німеччини під гаслом демонополізації. Сесію фактично було зірвано: Держсекретар США Дж. Маршалл оголосив її закритою без узгодження і зазначення місця та часу наступної зустрічі

Листопад, 29	Прийняття Генеральною Асамблеєю ООН резолюції 181/II	У документі викладено план поділу Палестини на дві держави — єврейську (Ізраїль) — 56% території та арабську (Палестина) — 43% території. В окрему міжнародну зону виділялося місто Єрусалим (1% території). Резолюцію підтримали 33 країни, включаючи СРСР і США. Проти виступили, в основному, арабські країни. 10 країн, у тому числі Великобританія — утрималися
Грудень, 30	Проголошення Румунії республікою	Король Михайл V зрікся престолу

1948 р.

Радянсько-югославський конфлікт. Перша Берлінська криза. Створення Ізраїлю та перша арабо-ізраїльська війна

Дата	Подія	Факти
Січень, 4	Проголошення незалежності Бірми	Створення республіки Бірманський Союз. Вихід її зі складу Британської Співдружності націй
Лютий, 4	Проголошення Цейлону незалежною державою	Великобританія надала Цейлону незалежність на правах домініону у складі Британської Співдружності націй
Лютий, 10	Зустріч І.В. Сталіна з представниками	Югославія (Й. Тіто) і Болгарія (Г. Дімітров) запропонували створення Балканської феде-

	югославської і болгарської компартій у Москві	рації для вирішення територіальних суперечок. Проте Й.Сталін з підозрою поставився до ідеї створення міждержавних об'єднань поза контролем СРСР. Це стало приводом для відкритого конфлікту між Москвою і Белградом
Лютий, 21—25	Урядова криза у Празі	Монополізація влади Компартією Чехословаччини. Представники некомуністичних партій в уряді не чинили опору й емігрували з країни. Президент Е.Бенеш пішов у відставку
Лютий, 23 — березень, 6 Квітень, 20 — червень, 1	Лондонська нарада США, Великобританії, Франції, Бельгії, Голландії й Люксембургу з німецького питання	Узгоджено директиву для західнонімецьких земель щодо скликання установчих зборів з метою розробки Конституції. Заснувався міжнародний орган для вирішення питань, пов'язаних з Руром і з контролем над виконанням рішення про демілітаризацію майбутньої ФРН. Західна Німеччина стала учасницею «плану Маршалла». Саарську область було передано під контроль Франції. Започатковано курс на створення західнонімецької держави та її входу до західного блоку
Березень, 15	Укладення воєнно-політичного договору між Великобританією і Трансйорданією	Підготовка Арабського легіону, фактично йорданської національної армії

<p>Березень, 17</p>	<p>Створення Західного Союзу</p>	<p>Великобританія, Франція, Бельгія, Голландія та Люксембург підписали Договір про економічне, соціальне й культурне співробітництво та колективну самооборону — «Брюссельський пакт». Головна мета — протидія «відновленню агресивної політики Німеччини». Строк дії цього документа становив 50 років. Відповідно до статей Договору були сформовані консультативна рада міністрів закордонних справ, військовий комітет міністрів оборони та військовий штаб</p>
<p>Квітень— червень</p>	<p>Підписання між Чехословаччиною, Болгарією, Польщею, Угорщиною, Румунією та Югославією двосторонніх союзних договорів</p>	<p>Передбачали не тільки взаємну допомогу проти дій будь-якої третьої держави, а й заборону країнам-учасникам вступати в союз, який міг би бути направлений проти іншої держави. Основна мета договорів — недопущення виникнення в регіоні блоків та угруповань, що конкурують</p>
<p>Квітень, 6</p>	<p>Укладено договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу між СРСР і Фінляндією</p>	<p>Заклав основи добросусідських, дружніх відносин. Став важливим чинником зміцнення миру і безпеки в північній Європі. Сторони зобов'язалися не укладати союзів і не брати участі в коаліціях, спрямованих проти країн-учасниць</p>
<p>Квітень, 16</p>	<p>Створення Організації європейського економічного</p>	<p>Заснована в Парижі для розподілу допомоги згідно з «планом Маршалла» та прискорення відродження Західної Європи.</p>

	співробітництва (ОЄЕС)	До складу ОЄЕС увійшли Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Швейцарія, Швеція та західні окупаційні зони Німеччини
Квітень, 30	Створення Організації американських держав (ОАД)	Заснована в ході IX-ї Міжнародної конференції у Боготі (Колумбія). ОАД мала стати законодавчим і виконавчим механізмом міжамериканської системи. Вищий орган — Генеральна Асамблея. Центральний постійний орган — Генеральний Секретаріат. Ради: Постійна, Міжамериканська економічна і соціальна, Міжамериканська з питань освіти, науки і культури. Вищий військовий консультативний орган — міжамериканська Рада оборони. Штаб-квартира ОАД — м. Вашингтон
Весна	Початок радянсько-югославського конфлікту	Листи за підписами Й.Сталіна і В.Молотова на адресу керівництва компартії Югославії з критикою помилок у партійній роботі, внутрішній та зовнішній політиці
Травень, 7—10	У Гаазі відбувся Перший Конгрес за Єдину Європу під головуванням В. Черчілля	Розроблено програму подальшого політичного, економічного та військового об'єднання. Розрізнені організації «Європейців» об'єдналися в «Європейський рух», який мав національні ради в усіх країнах-учасниках «плану Маршалла»
Травень, 15	Проголошено Державу Ізраїль	Великобританія припинила чинність свого мандату на Палестину. Створено тимчасовий

		уряд на чолі з Бен-Гуріоном. Новостворену державу визнали США й СРСР
Травень, 15	Початок Першої арабо-ізраїльської війни	Проти Ізраїлю виступили Єгипет, Сирія, Ліван, Трансйорданія, Саудівська Аравія, Ємен. Командувачем арабських збройних сил формально став король Йорданії
Травень	Перемога націоналістів на парламентських виборах у Південній Африці	Початок політики апартеїду в Південній Африці
Червень, 11	Прийняття Сенатом США «резолуції Ванденберга»	Резолюція означала офіційну відмову США від практики неприєднання до воєнно-політичних об'єднань за межами Західної півкулі в мирний час і, таким чином, скасовувала «Доктрину Монро» від 1823 р. Для США відкривалася можливість очолити процес створення воєнно-політичних блоків в усьому світі
Червень, 18	Грошова реформа в західних зонах окупації Німеччини	Передбачалося не поширювати грошову реформу на західні сектори Берліна
Червень, 23—24	Наради міністрів закордонних справ СРСР, Польщі, Угорщини,	Учасники виклали пропозиції щодо демократичного врегулювання німецької проблеми, зокрема, створення тимчасового демократичного загальнонімецького

	Румунії, Болгарії, Чехословаччини, Албанії та Югославії з німецького питання	уряду, укладення мирного договору
Червень, 24—25	Початок першої Берлінської кризи	Радянський Союз перекрив наземні комунікації між західними зонами окупації і Берліном після поширення грошової реформи на західні сектори Берліна. У відповідь західні держави організували «повітряний міст»
Червень, 28	Нарада Комінформу для обговорення ситуації в Югославії	Розрив стосунків між СРСР і Югославією. Прийняття доктрини «єдиного шляху до соціалізму». Розгортання у країнах Центральної та Східної Європи репресивної кампанії проти «агентів Тіто»
Липень, 13 і січень, 5 1949 р.	Резолюції РБ ООН щодо припинення воєнних дій та встановлення лінії примирення, яка поділяла князівство Джамму і Кашмір	До Пакистану відійшли західні й північні райони — Азад і Кашмір. Дві третини князівства відійшли до Індії. Індія не виконала вимогу ООН провести в Кашмірі плебісцит з питання приєднання його до Індії чи Пакистану через відмову останнього вивести свої війська з території князівства
Липень, 30 — серпень, 18	Дунайська конференція в Белграді. Підписання Дунайської	Брали участь: СРСР, УРСР, Румунія, Болгарія, Югославія, Угорщина, Чехословаччина, США, Великобританія, Франція, Австрія (з дорадчим голо-

	конвенції про режим судноплавства на Дунаї	сом). Підписано Дунайську конвенцію про режим судноплавства на Дунаї. Відповідно до пунктів конвенції заборонявся прохід Дунаєм військовим кораблям недунайських держав, а дунайським — лише з санкції заінтересованих сторін. Компетенція нової Дунайської комісії поширювалася лише на судноплавну частину Дунаю. США, Великобританія і Франція відмовилися підписати конвенцію (набула чинності 11 травня 1950 р.)
Серпень, 15	Проголошення на півдні Кореї Республіки Корея	Після провалу радянсько-американських переговорів про умови створення єдиного уряду Кореї. Президентом Республіки Корея став Лі Син Ман
Вересень, 1	Створення в Бонні Парламентської Ради з правами тимчасового законодавчого органу західнонімецьких земель	Після офіційного злиття трьох західних окупаційних зон в одну. Її керівником став К. Аденауер — лідер Християнсько-демократичного союзу
Вересень, 9	Проголошення Кореїської народно-демократичної Республіки на півночі Кореї	Після проголошення Республіки Корея. Главою уряду став Кім Ір Сен
Вересень, 13—15	Нарада представників СРСР, США,	Радянський Союз спочатку запропонував передати на певний термін колишні колонії Італії

	Великобританії та Франції в Парижі з питання колишніх італійських колоній	(Італійське Сомалі, Еритрею та Лівію) під опіку Італії під контролем ООН, а пізніше — передати колишні колонії під колективну опіку ООН на 10 років. Однак Великобританія і Франція пропонували розглядати питання про Італійське Сомалі окремо. Через ці розходження рішення не було прийняте і питання було передане на розгляд Генеральної Асамблеї ООН
Грудень, 10	День прав людини	Генеральна Асамблея ухвалила Загальну декларацію прав людини. За неї проголосувало 48 країн, вісім країн утрималися. Серед них і Радянський Союз, представник якого заявив, що Декларація не засуджує фашизм і агресію, а також не містить розгорнутого тлумачення економічних і соціальних прав

1949 р.

**Створення РЕВ і НАТО.
Розкол Німеччини
та проголошення КНР**

Дата	Подія	Факти
Січень, 25	Створення Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ)	Акція була відповіддю на «план Маршалла». До складу новоствореної організації увійшли СРСР, Болгарія, Угорщина, Польща, Румунія, Чехословаччина (в лютому 1949 р. до РЕВ

		вступила Албанія, у вересні 1950 р. — НДР). РЕВ розпочала свою роботу без затвердження Статуту та підписання основоположного договору. Завдання РЕВ передбачали: розгортання економічного співробітництва, надання взаємної технічної допомоги, обмін господарчим досвідом
Лютий — липень	Припинення війни на Близькому Сході	Укладення Ізраїлем угод про перемир'я з Єгиптом (24 лютого), Йорданією (3 квітня), Сирією (20 липня). Переговори проходили на острові Родос за посередництва представників ООН. Представники арабських країн та Ізраїлю не мали безпосередніх контактів — звідси «Родоська формула» переговорів
Січень, 28	Переговори «круглого столу» в Гаазі щодо Індонезії	Досягнуто угоди щодо створення фактично незалежної і єдиної Індонезії під владою Сукарно і за номінального головування королеви Нідерландів
Квітень, 4	Підписання у Вашингтоні Північно-атлантичного договору	Документ ухвалили уряди Бельгії, Данії, Ісландії, Італії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, Норвегії, Португалії, США, Великобританії і Франції. Договір передбачав принцип колективної самооборони. Разом з тим він обмежував можливість застосування сили його учасниками випадком збройного нападу на одного з них й окреслював географічний район дії договору.

		Вищий політичний орган — Північноатлантична Рада
Травень, 1	Затвердження Парламентською Радою нової Конституції ФРН	Прийняття цього документа дало змогу провести вибори до нового західнонімецького парламенту — Бундестагу
Травень, 5	Утворення Ради Європи	Заснована в Лондоні на конференції держав-членів Західного Союзу з участю Данії, Ірландії, Італії, Норвегії та Швеції. Перша міждержавна організація, створена для стандартизації європейських підходів у забезпеченні громадянських свобод, морально-етичних норм, прав людини, принципів соціальної політики
Травень, 6	Комюніке урядів СРСР, США, Великобританії та Франції щодо німецького питання	Зняття блокади Берліна. Рішення скликати сесію РМЗС для обговорення питань, що стосувалися Німеччини й Берліна зокрема
Травень, 23 — червень, 20	Шоста сесія Ради міністрів закордонних справ у Парижі	Радянська делегація запропонувала відновити роботу Союзної контрольної Ради і міжсоюзної комендатури Берліна. Західні держави запропонували замінити Контрольну раду новим органом — «верховною комісією», а також поширити дію Конституції Західної Німеччини на її східну частину. Вони не погодилися з пропозицією Радянського Союзу створити загальнонімецький орган управління.

		Як наслідок, учасники сесії не змогли досягти узгоджених рішень
Червень, 2	Трансйорданія змінила свою офіційну назву на «Хашимітське королівство Йорданія»	Проголошувалася належність королівству земель не тільки уздовж східного берега річки Йордан, а й західного
Серпень, 12	Прийняття Женевських конвенцій щодо поранених, військово-полонених та цивільного населення в ході воєнних конфліктів	1. Конвенція щодо поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях. 2. Конвенція щодо поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які потерпіли від загибелі судна, зі складу збройних сил, на морі. 3. Конвенція щодо поводження з військовополоненими. 4. Конвенція щодо захисту цивільного населення під час війни
Серпень, 23 — листопад, 2	Друга голландсько-індонезійська конференція «круглого столу» в Гаазі	Ухвалено рішення щодо визнання Нідерландами суверенітету Сполучених Штатів Індонезії. Створено Нідерландсько-Індонезійський союз на чолі з королевою Нідерландів
Серпень, 29	Перше випробування атомної зброї в СРСР	Повідомлення про випробування було опубліковано 25 вересня 1949 р.
Вересень, 15	Проголошення Федеративної Республіки Німеччини	Канцлером ФРН обрано К. Аденауера, президентом — Т. Хейса. Бундестаг ухвалив заяву щодо поширення дії нової Конституції ФРН на те-

		риторію земель, які входили до складу Німеччини в кордонах 1937 р.
Вересень, 27	Денонсація Радянським Союзом Договору про дружбу, взаємодопомогу і співробітництво з Югославією	Акція стала наслідком подальшого погіршення відносин із Белградом. Договори з Югославією розірвали також Угорщина, Болгарія та Румунія
Жовтень, 1	Проголошення Китайської Народної Республіки	Перемога китайських комуністів на чолі з Мао Дзедунном над силами Чан Кайші. Розкол Китаю
Жовтень, 2	Визнання СРСР Китайської Народної Республіки	Заява уряду СРСР про припинення дипломатичних відносин з урядом Чан Кайші
Жовтень, 6	Прийняття Закону США «Про взаємну військову допомогу»	У документі йшлося про забезпечення спільної оборони, в рамках НАТО
Жовтень, 7	Проголошення Німецької Демократичної Республіки (НДР)	Президентом країни став В. Пік. Прем'єр-міністром — О. Гротеволь. З утворенням НДР завершився процес політичного розколу Німеччини
Жовтень, 16	Закінчення громадянської війни у Греції	Урядові війська досягли остаточної перемоги після того, як Югославія припинила надання допомоги грецьким комуністам

Листопад, 8	Договір між Францією і Камбоджею	Франція визнала де-юре незалежність Камбоджі в рамках Французького Союзу на правах «держави, що приєдналася». Проте парламент Камбоджі не ратифікував договір, оскільки Франція фактично зберігала за собою важелі керівництва країною
Листопад	Інформбюро ухвалило резолюцію «Югославська компартія в руках убивць і шпигунів»	У документі наголошувалося, що «боротьба проти кліки Тіто — інтернаціональний обов'язок усіх комуністичних і робочих партій»
Грудень, 14	Ізраїль офіційно заявив про переведення урядових органів із Тель-Авіва до Єрусалима	Акція суперечила резолюції №181 Генеральної Асамблеї ООН. Іноземні посольства залишилися в Тель-Авіві і Єрусалим не було визнано столицею Ізраїлю
Грудень, 15	Угода між США і ФРН	Приєднання Західної Німеччини до «плану Маршалла»

1950 р.

Корейська війна.
«План Шумана»

Дата	Подія	Факти
Січень, 6	Встановлення дипломатичних відносин між	Великобританія відмовилася від контролю над Тайванем під тиском своїх азійських домініонів, намагаючись збе-

	Великобританією і КНР	регги свої важливі комерційні інтереси
Січень, 26	Проголошення Республіки Індія	Індія стала цілком незалежною державою у складі Співдружності націй
Січень, 30	Визнання Радянським Союзом і Китайською Народною Республікою Демократичної Республіки В'єтнам	Установлення дипломатичних відносин між трьома країнами
Лютий, 14	Підписання Договору про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу між СРСР і КНР	Для Радянського Союзу договір був антияпонським. Містив зобов'язання сторін надавати збройну підтримку один одному в разі війни. Сторони зобов'язувалися також консультуватися з усіх міжнародних питань. Договір передбачав розвиток економічних і культурних зв'язків між двома країнами
Лютий, 18	Початок макартизму	Доповідь слідчої комісії сенату США щодо присутності комуністів у Державному департаменті
Березень, 1	Проголошення Китайської Республіки на о. Тайвань	Чан Кайші обрано президентом республіки
Березень, 3	Отримання Сааром автономії	Французький уряд підписав угоду з урядом Саару, яка підтверджувала автономію області в законодавчих, адміністратив-

		них та судових питаннях. Разом із тим Франція залишала за собою контроль над зовнішньою політикою та безпекою. Саар залишався в економічному союзі з Францією
Березень, 18	Прийняття Стокгольмського звернення про заборону атомної зброї	Всесвітній конгрес прихильників миру зібрав 273 млн підписів (з них 119 млн у Радянському Союзі)
Квітень, 22	Заява Держсекретаря США Д. Ачесона	Йшлося про необхідність створення в Європі великих виробничих центрів з метою «залучення важкої промисловості до проектів виробництва озброєнь по лінії НАТО». Намагання прискорити інтеграцію ФРН у Європейську спільноту
Травень, 9	«План Шумана»	Передбачав формування багатостороннього надурядового органу, який мав вирішувати питання, пов'язані з видобутком вугілля та виробництвом сталі в західноєвропейських країнах. Останні мали делегувати цій організації повноваження національних міністерств відповідного профілю, тим самим обмежуючи власний суверенітет заради формування загального європейського ринку вугілля і сталі
Червень, 25	Початок війни у Кореї	Північнокорейські війська перейшли демаркаційну лінію в Кореї по 38-й паралелі і з боями почали просуватися в напрямі Сеула. Південнокорейсь-

		ка армія була змушена відступити
Червень, 25	Резолюція Ради Безпеки ООН із приводу ситуації в Кореї	Ухвалена за відсутності представника СРСР. Засуджувала напад КНДР на Південну Корею, містила вимогу до КНДР негайно відвести свої війська на північ від 38-ї паралелі
Липень, 7	Резолюція Ради Безпеки ООН із приводу ситуації в Кореї	Створення багатонаціонального контингенту сил ООН у Кореї під американським командуванням
Серпень, 18	Проголошення унітарної Республіки Індонезії	Добровільне входження штатів до складу республіки, прийняття тимчасової Конституції. Ліквідація федеральної системи в Індонезії
Вересень, 23	Прийняття Конгресом США «Закону про внутрішню безпеку» (закон Маккарена-Вуда)	Закон став юридичною підставою для переслідування компартії та ліворадикальних організацій. Передбачав обов'язкову реєстрацію у Міністерстві юстиції цих політичних організацій і надання ними даних про посадових осіб
Жовтень, 20	Захоплення столиці КНДР Пхеньяна збройними силами ООН під командуванням генерала Д. Макартура	Оскільки резолюція Ради Безпеки ООН вимагала від КНДР лише відведення військ на північ від 38 паралелі, дії сил ООН формально вийшли за межі мандату ООН
Жовтень, 24	«План Плевена»	План створення Європейської оборонної спільноти. Передбачав формування європейської

		армії з наднаціональним командуванням. Одна з цілей — прискорення процесу ремілітаризації ФРН
Листопад, 25	Вступ китайських «добровольців» у війну в Кореї	Під командуванням маршала Пен Дехуая. Зупинили просування американських військ і перейшли в контрнаступ
Грудень, 16	Введення на території США надзвичайного стану	Після успішного контрнаступу китайських і північнокорейських військ
Грудень	Проведення референдуму в Еритреї за рішенням ООН	Входження Еритреї до складу Ефіопії на правах автономії
Грудень	Підписання президентом США Г.Труменом «директиви СНБ-68»	Йшлося про необхідність розширити коло ситуацій, коли США могли застосовувати військову силу — насамперед у локальних конфліктах. Готовність застосування «балансування на межі війни». Різке збільшення військових витрат
Грудень	Рішення сесії Ради НАТО про розпуск військової організації Західного Союзу (Брюссельського пакту)	Відбулося його злиття з військовою організацією НАТО. Командувачем збройними силами НАТО в Європі призначено американського генерала Д. Ейзенхауера

1951 р.

Створення
Сан-Франціського порядку

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Створення Управління Верховного комісара ООН у справах біженців	Головною метою новоствореної організації проголошувався міжнародно-правовий захист біженців і переміщених осіб, забезпечення постійного врегулювання проблем біженців. Верховний комісар обирається ГА ООН строком на три роки за рекомендацією Генерального секретаря ООН. Діяльність Верховного комісара не повинна мати політичного характеру
Січень, 4	Північно-корейські та китайські війська захоплюють Сеул	Війська ООН, де більшість становили американські збройні сили, опинилися в дуже скрутному становищі. США готувалися до можливого «загального конфлікту» за участі КНР і навіть СРСР
Лютий, 1	Резолюція Ради Безпеки ООН щодо корейського питання	Засуджувала участь у Корейській війні «китайських добровольців» і проголошувала КНР агресором
Березень, 23	Ультиматум Д. Макартура на адресу КНР	Загроза використати ядерну зброю проти КНР, якщо вона не зупинить наступ у Кореї. Цей крок не було санкціоновано урядом США
Березень, 28	Націоналізація нафтової	Ініціював голова Національного Фронту Ірану М. Мосаддик. Мета — не допустити переваги

	промисловості в Ірані	в Ірані будь-якої великої держави. Британія відмовилася визнати закон
Квітень, 11	Зміщення з посади генерала Макартура в Кореї	Після ультимативної заяви генерала на адресу КНР Президент США Г. Трумен висловився за вирішення конфлікту шляхом переговорів
Квітень, 18	Створення Європейського об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС)	До складу організації увійшли Франція, ФРН, Італія і країни Бенілюксу. Робочі органи: Верховний орган, Рада міністрів, Асамблея. ЄОВС став фактично першим в історії справді інтеграційним об'єднанням
Травень, 23	Підписання китаїсько-тібетського договору	Йшлося про входження Тібету до складу КНР
Липень	Підписання іспано-американської угоди	Йшлося про участь США в модернізації іспанських військових аеродромів і можливість їх використання ВПС США у військових цілях
Липень, 19	Конвенція «Про статус збройних сил країн-учасниць НАТО»	Відповідно до умов конвенції США дістали можливість утримувати в Європі свої військові бази. Збройні сили альянсу могли розташовуватися на території інших країн-членів НАТО. Іноземні збройні сили фактично користувалися правом екстериторіальності
Вересень, 1	Створення АНЗЮС	Підписання Договору між США, Австралією і Новою Зеландією про взаємну безпеку.

		<p>Передбачав взаємодію сторін у небезпечних ситуаціях. Сторони зобов'язувалися консулюватися між собою з приводу можливих загроз. Договір мав насамперед антияпонський характер. Вищий орган — Рада на рівні міністрів закордонних справ. Створення штаб-квартири не передбачалося</p>
<p>Вересень, 4—8</p>	<p>Сан-Франціська конференція</p>	<p>У роботі конференції брали участь 52 країни. КНР, Тайвань, КНДР, МНР, ДРВ, Індія та Бірма відмовилися брати участь у роботі форуму</p>
<p>Вересень, 8</p>	<p>Підписання у Сан-Франціско мирного договору з Японією</p>	<p>Документ підписали 48 країн (окрім СРСР, Польщі, Чехословаччини). Договір припинив стан війни з Японією, відновив суверенітет країни. Корея визнавалася незалежною державою. Японія відмовлялася від своїх прав на Тайвань, південний Сахалін, Курильські острови (у документі не визначалося на чю користь) і погоджувалася на окупацію і передачу під тимчасове управління США островів Рюкю і Бонін.</p>
<p>Вересень, 8</p>	<p>Підписання «Договору про безпеку» між США і Японією</p>	<p>Японія надавала США право розміщувати наземні, повітряні та морські сили «для забезпечення миру та безпеки на Далекому Сході»</p>
<p>Жовтень, 15</p>	<p>Єгипет денонсував англо-єгипетський</p>	<p>Лондон проголосив рішення незаконними, і британські війська зайняли міста в зоні Суецького каналу. Пізніше це</p>

	договір 1936 р., а також конвенцію 1899 р. про кондомініум у Судані	призвело до падіння кабінету міністрів Єгипту і військового перевороту
Листопад	Підписання угоди між США і Югославією про співробітництво у військовій сфері	США надали допомогу Югославії у військовому будівництві
Грудень, 24	Проголошення незалежного Об'єднаного Королівства Лівії	Підставою стало рішення Генеральної Асамблеї ООН у листопаді 1949 р. Створювалася Федерація у складі провінцій Триполітанія, Киренаїка і Феціан

1952 р.

Паризький Договір про створення «Європейської оборонної спільноти»

Дата	Подія	Факти
Січень, 11	Створення Комісії ООН із роззброєння у складі членів Ради Безпеки і Канади	Під тиском СРСР Генеральна Асамблея розширила склад цієї Комісії до 25 членів
Лютий, 18	Входження Туреччини і Греції до складу НАТО	Намагання США укріпити середземноморські фланги НАТО

Лютий, 28	Адміністративна угода між США і Японією	Японія дала згоду «на використання Сполученими Штатами засобів обслуговування і територій, необхідних для виконання завдань, передбачених угодою безпеки». США закріпили за собою право створювати свої військові бази в будь-якому районі Японії. Морським і повітряним суднам США дозволялося заходити в будь-які порти й використовувати будь-які аеродроми
Квітень, 28	Мирна угода між Японією і Китайською республікою (уряд Чан-Кайші на Тайвані)	Проголошувалося припинення стану війни між Японією і Китайською республікою. Японія відмовлялася від своїх прав на Тайвань, Пескадорські й Парасільські острови. Питання про взаємні претензії мало стати предметом спеціальних переговорів
Травень, 26	Підписання «Загального договору» в Бонні представниками США, Великобританії, Франції та ФРН	Передбачав скасування окупаційного статусу й надання ФРН суверенітету. США, Велика Британія та Франція залишали за собою особливі права щодо питання можливого об'єднання Німеччини і статусу Берліна. Ці країни могли розміщувати свої війська на території Західної Німеччини. Водночас однією з умов Боннського договору було те, що він мав набути чинності тільки у випадку ратифікації Договору про створення Європейської спільноти

Травень, 27	Підписання в Парижі Договору про створення «Європейської оборонної спільноти» (ЄОС)	Учасники — Франція, Німеччина, Італія та країни Бенілюксу. Договір регламентував порядок і умови формування єдиної європейської армії. ФРН офіційно дозволялося мати власні збройні сили, однак вони поступали під керівництво Європейської оборонної спільноти, яке фактично контролювалося командуванням НАТО
Червень, 9	Мирна угода між Японією і Індією	Заявлялося, що стосунки між обома країнами мають будуватися на засадах «міцного і вічного миру та дружби». Індія відмовлялася від репараційних претензій до Японії й погоджувалася повернути японську власність. Остання зобов'язувалася виплатити довоєнні борги й повернути індійську власність, що перебувала на території Японії
Липень, 23	Повалення режиму короля Фаруха в Єгипті	Проголошення республіки. Прихід до влади Нигіба і Насера — лідерів організації «Вільні офіцери»
Жовтень, 30	Випробування першої атомної бомби Великобританією	Проголошення Великобританією особливого статусу в європейській політиці
Листопад, 1	Перше випробування водневої бомби Сполученими Штатами	На Маршаллових островах. Потужність заряду становила три мегатонни

1953 р.

Зміна політичного керівництва
в Радянському Союзі

Дата	Подія	Факти
Січень, 15	Виступ Дж. Ф. Далеса перед сенатською комісією з іноземних справ	Заклик до «звільнення від комунізму» народів східноєвропейських країн і Радянського Союзу
Лютий, 13	Підписання в Каїрі англо-египетської угоди про надання Судану права на самовизначення	Доля Судану мала визначитися на референдумі
Лютий, 28	Підписання в Анкарі Договору про дружбу та співробітництво між Грецією, Туреччиною і Югославією	Балканський пакт. Югославія за умов конфронтації з СРСР опосередковано отримувала від НАТО гарантії захисту
Березень, 5	Смерть Й. В. Сталіна	
Квітень, 7	Призначення Дага Хаммершельда (Швеція) Генеральним Секретарем ООН	
Червень, 5	Набула чинності нова	Надання Гренландії статусу провінції, як складової части-

	Конституція Данії	ни данської держави з представництвом у данському парламенті (фолькетінзі)
Червень, 17	Страйки та заворушення у Східному Берліні та інших містах НДР	Приводом стало введення нових розцінок на оплату праці. Учасники демонстрацій вимагали відставки уряду й проведення вільних виборів. Виступ жорстоко придушено за участі радянських військ. Після цього Радянський Союз відмовився від репарацій з НДР і списав заборгованості, пов'язані з окупаційними витратами
Липень, 5	Прем'єр-міністром Угорщини призначено І.Надя	Початок лібералізації політичного режиму
Липень, 27	Підписання в Паньминчжоні угоди про перемир'я в Кореї	У переговорах брали участь представники об'єднаних делегацій КНДР та КНР і командування військ ООН. Лідер Південної Кореї Лі Син Ман відмовився підписати угоду, наполягаючи на продовженні війни «до переможного кінця»
Серпень, 8	Доповідь Ради національної безпеки США з концепцією доктрини «Нового погляду»	Пропонувався своєрідний «поділ праці» — США зобов'язувалися за необхідності завдати ядерного удару «у відповідь» зі своєї території, а союзники мали тиснути на СРСР силами звичайних озброєнь. На думку авторів документа, це давало можливість скоротити американський військовий контингент у Європі

Серпень, 12	Випробування водневої бомби в СРСР	
Вересень, 12	М. Хрушова обрано Першим секретарем ЦК КПРС	З приходом до влади нового радянського лідера зроблено певні кроки в напрямі «десталінізації суспільства»
Вересень, 26	Укладення договору між США і Іспанією	Йшлося про економічну та військову допомогу й розміщення американських військових баз в Іспанії
Жовтень, 1	Підписання договору про «взаємну оборону» між США і Південною Кореєю	США брали на себе зобов'язання надавати всебічну підтримку країні в разі нового нападу північнокорейців
Жовтень, 9	Проголошення незалежності Камбоджі	Франція офіційно передала верховну владу в країні урядові короля Нородома Сіанука
Грудень, 8	Промова Д. Ейзенхауера в ООН «Атомна енергія для миру»	Пропонувалося створити МАГАТЕ — Міжнародне агентство з атомної енергії для міжнародного співробітництва в галузі мирного використання атомної енергії

1954 р.

Женевське врегулювання щодо
Індокитаю і Кореї

Дата	Подія	Факти
Січень, 12	Проголошення Дж. Ф. Даллесом доктрини «масованої відплати»	Стала знаряддям психологічного тиску. США виявляли готовність у випадку навіть обмеженого нападу на них застосувати всю міць свого ядерного потенціалу як засобу відплати
Січень 25 — лютий, 18	Берлінська нарада міністрів закордонних справ СРСР, Великобританії, США і Франції	Досягнуто домовленості щодо скликання міжнародної наради з врегулювання проблеми Індокитаю і Кореї. Сторони започаткували обговорення проблем роззброєння. СРСР запропонував проект «Загальноєвропейського договору про колективну безпеку», «Про ліквідацію існуючих військових угруповань у Європі». В ході обговорення «німецького питання» СРСР виступив з ініціативою створення тимчасового загальнонімецького уряду на основі домовленості між ФРН і НДР. Західні держави висунули «план Ідена», основним пунктом якого було проведення «вільних загальнонімецьких виборів». Розбіжність позицій не дала змоги досягти домовленості
Березень 3—29	Міжамериканська конференція у Каракасі (Венесуела)	Ухвалено резолюцію держсекретаря Дж. Ф. Даллеса щодо права «колективного втручання» у справи латиноамериканських країн на випадок

		«проникнення міжнародного комуністичного руху». Проти резолюції голосували Мексика, Аргентина, Гватемала. Остання міжамериканська конференція
Квітень, 7	Проголошення Д. Ейзенхауером доктрини «доміно»	Йшлося про те, що революційні перетворення в одній країні ініціюють такі ж виступи в іншій, як правило, сусідній країні. Тому США мають створювати бар'єр проти поширення революцій, національно-визвольних рухів
Квітень, 18	Формування в Єгипті уряду на чолі з Гамаль Абдель Насером	Основними завданнями уряду проголошувалися проведення радикальної аграрної реформи і будівництво Асуанської греблі та гідроелектростанції
Квітень, 26 — Липень, 21	Женевська нарада міністрів закордонних справ СРСР, КНР, Великобританії, Франції та інших заінтересованих держав з питань мирного врегулювання в Кореї та Індокитаї	Визнано незалежність Демократичної Республіки В'єтнам у кордонах на північ від 17-ї паралелі. На південь від неї при владі залишався уряд Бао Дая. Через два роки планувалося провести в обох країнах вільні вибори. Незалежними ставали Королівство Лаос та Камбоджа. Передбачалося виведення французьких військ із Північного В'єтнаму та Народної армії В'єтнаму з півдня країни. Держави Індокитаю зобов'язувалися не брати участі у військових союзах, не надавати своєї території для створення іноземних військових баз. Із корейських питань ніяких рішень ухвалено не було

Травень, 7	Капітуляція французьких військ під Дьєнб'єнфу у В'єтнамі	Франція виявилася неспроможною продовжувати війну в Індокитаї
Червень, 28	Підписання в Делі Угоди про торгівлю і зв'язки Тибетського району Китаю з Індією	Преамбула угоди містила п'ять принципів мирного співіснування («панча шила»): взаємна повага територіальної цілісності й суверенітету, ненапад, невтручання у внутрішні справи, рівність і взаємовигода, мирне співіснування
Серпень, 30	Національні збори Франції відхилили договір про створення Європейської оборонної спільноти (ЄОС)	Женевські угоди щодо Індокитаю сприймалися у Франції як приниження, тому питання про можливе переозброєння Німеччини в рамках ЄОС було знято з порядку денного сесії Національних зборів
Вересень, 8	Підписання в Манілі представниками США, Великобританії, Франції, Австралії, Нової Зеландії, Пакистану, Філіппін і Таїланду договору про колективну оборону в Південно-Східній Азії. Створення СЕАТО	Новостворюваний блок проголосовував своєю метою захист його учасників від зовнішньої агресії і внутрішньої підривної діяльності. У разі виникнення загрози безпеці країн-учасниць договір передбачав консультації та спільні дії в разі нападу на одну зі сторін. Керівний орган — Рада міністрів, яка збиралася щорічно на рівні міністрів закордонних справ. Штаб-квартира СЕАТО розміщувалася у Бангкоку (Таїланд)

Жовтень, 5	Підписання Італією і Югославією меморандуму про угоду щодо поділу Вільної території Трієст. Серед країн-підписантів — представники США, Великої Британії, Італії та Югославії	Поділялася на вже фактично існуючі італійську і югославську зони
Жовтень, 19	Підписання в Каїрі англо-египетської Угоди	Йшлося про виведення британських військ і ліквідацію англійських військових баз на території Єгипту
Жовтень, 23	Створення Західноєвропейського союзу (ЗЄС). Підписання в Парижі протоколів щодо приєднання ФРН до Брюссельського пакту	До тексту пакту було внесено зміни, й Західний союз дістав назву Західноєвропейський союз. Окремим протоколом оформлювалося входження ФРН до складу НАТО. При цьому на території ФРН залишалися окупаційні війська західних держав. ФРН зобов'язувалася не виготовляти зброї масового знищення
Листопад, 1	Початок визвольної війни в Алжирі за незалежність	Послаблення міжнародної позиції Франції, загострення внутрішньополітичної ситуації у країні
Грудень, 2	Підписання у Вашингтоні договору «Про взаємну безпеку» між США і урядом Чан-Кай-ші (Тайвань)	Відповідно до умов договору США могли розмішувати свої збройні сили на Тайвані. В разі виникнення загрози з боку КНР договір передбачав пряме військове втручання США на підтримку тайванського режиму

1955 р.

**Бандунзька конференція.
Вступ ФРН до НАТО й утворення
Організації Варшавського
Договору**

Дата	Подія	Факти
Січень	Резолюція Конгресу США щодо Тайваню	Відповідно до резолюції президент США міг використати військові засоби для захисту Тайваню і «пов'язаних з ним позицій і територій»
Січень, 25	Припинення стану війни між СРСР і Німеччиною	Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ «Про припинення стану війни між СРСР і Німеччиною» — попри відсутність мирної угоди з Німеччиною
Лютий, 24	Початок формування Багдадського пакту	Підписання в Багдаді воєнного договору між Іраком і Туреччиною про колективну відповідальність за підтримання миру і безпеки в регіоні
Квітень, 18—24	Конференція глав урядів 29 держав і територій Азії та Африки в Бандунзі (Індонезія)	Мета форуму — розробка практичної програми мирного співіснування, незалежного розвитку, боротьби проти колоніалізму країн Азії та Африки. Узгоджено платформу конференції — антиколоніалізм і антиімперіалізм. У комюніке конференції були сформульовані вже 10 принципів мирного співіснування, які конкретизували «панча шила»
Травень, 5	Набули чинності Паризькі угоди	Передбачали скасування окупаційного режиму в ФРН, здобуття нею цілковитого сувере-

	від 23 жовтня 1954 р.	нітету. ФРН стала повноправним членом ЗЄС і НАТО
Травень, 7	Анулювання Радянським Союзом англо-радянського договору 1942 р. і французько-радянського договору 1944 р.	Цей крок було зроблено у відповідь на вступ ФРН до НАТО
Травень, 10	Зміщення з престолу у Південному В'єтнамі імператора Бао Дая	Після проведення референдуму, який скасував монархію, президентом новопроголошеної Республіки В'єтнам став Нго Дінх Дьєм
Травень, 14	Створення Організації Варшавського Договору (ОВД)	Підписання Договору про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу між СРСР, Польщею, Румунією, Чехословаччиною, Албанією, НДР, Болгарією. Створення об'єднаних збройних сил і об'єднаного командування. Головним органом став Політичний консультативний комітет
Травень, 15	Відмова Радянського Союзу від прав на оренду військово-морських баз у Китаї	Евакуація радянських збройних сил із Порт-Артура й порту Дальній
Травень, 15	Підписання у Відні Державного Договору про відновлення	Підписали СРСР, США, Великобританія, Франція та Австрія. Однією з умов договору була заборона приєднання Австрії до Німеччини. Крім того, Австрія

	незалежної демократичної Австрії	зобов'язувалася зберігати постійний нейтралітет
Травень, 26 — червень, 2	Візит радянської делегації на чолі з М. Хрущовим до Югославії	Підписання Белградської декларації про нормалізацію радянсько-югославських відносин на принципах взаємної поваги суверенітету, незалежності, рівноправності і невтручання у внутрішні справи. Основою відносин двох країн визнавався принцип «мирного співіснування»
Червень, 1—3	Конференція у Мессіні шести країн Європейського об'єднання вугілля і сталі	Прискорення європейського будівництва. Головна мета — створення «загального ринку»
Липень, 18—23	Нарада в Женеві глав урядів СРСР, США, Великобританії та Франції	Радянський Союз висунув план забезпечення колективної безпеки в Європі, який передбачав укладення багатостороннього договору з участю НДР і ФРН. У документі йшлося про відмову від використання сили і формування системи гарантійних зобов'язань, поступовий розпуск воєнно-політичних блоків у Європі. США запропонували проведення у Німеччині вільних виборів і підписання після цього договору про колективну безпеку в Європі з участю Німеччини. Обидві пропозиції були взаємоне прийнятними. Радянський Союз відмовився від американського плану «відкритого неба». Попри

		відсутність практичних наслідків, Женевська нарада продемонструвала можливість вирішення спірних питань шляхом переговорів і компромісів
Вересень, 9—13	Візит К. Аденауера до Москви	Наслідком візиту було підписання угоди про встановлення дипломатичних відносин між СРСР і ФРН. При цьому СРСР розглядав ФРН лише як частину Німеччини, а К. Аденауер заявив, що його уряд представляє «весь німецький народ». Підписано також угоду про репатріацію до ФРН німецьких військовополонених
Вересень, 20	Підписання в Москві Договору про відносини між СРСР і НДР	Заявлено, що відносини між обома країнами базуються на засадах рівноправності, поваги суверенітету і невтручання у внутрішні справи. Наголошувалося, що НДР сама має врегулювати свої стосунки з ФРН. Радянські війська за згодою уряду НДР тимчасово залишилися на території країни без права втручання у її внутрішні справи і суспільно-політичне життя
Вересень, 22	Проголошення «доктрини Хальштейна»	ФРН заявила, що вона розірве дипломатичні відносини з будь-якою країною, яка визнає НДР. Це й було зроблено щодо Югославії (1957), Куби (1963) та Занзібару (1964). Доктрина діяла до 1969 р.
Вересень	Чехословаччина, Польща та	Після відмови західних країн продавати зброю Єгипту

	СРСР підписали угоду про поставки зброї до Єгипту	
Жовтень 27 — листопад, 16	Нарада міністрів закордонних справ СРСР, США, Великобританії і Франції у Женеві	СРСР відхилив «План Ідена» про об'єднання Німеччини. Західні країни відмовилися розглядати пропозиції Радянського Союзу щодо роззброєння (скорочення збройних сил, заборона ядерної зброї)

БАЛАНСУВАННЯ НА ГРАНІ ВІЙНИ: 1956—1962

1956 р.

Суецька криза і
«Ракетна нота» СРСР.
Угорська криза

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Проголошення незалежності Судану	Рішення прийнято суданським парламентом після виведення з країни англійських і єгипетських військ у листопаді 1955 р.
Лютий, 14—25	XX з'їзд КПРС	Проголошення політики мирного співіснування; відмова від тези про фатальну неминучість війни. Секретна доповідь М. Хрущова про культ особи
Березень, 2	Проголошення незалежності Марокко	Підписання в Парижі Французько-Марокканської декларації про визнання незалежності французької зони Марокко
Березень, 20	Проголошення незалежності Тунісу	Підписання франко-туніського протоколу про визнання Францією незалежності Тунісу
Квітень, 17	Розпуск Комінформу	Інструменту диктату Москви в міжнародному комуністичному русі. Неоднозначна реакція інших комуністичних партій. Гостра критика з боку Китаю та Албанії
Червень, 1—23	Візит до СРСР югославської	Підписання Декларації про відносини між Союзом комуністів

	делегатії на чолі з Й. Броз Тіто	Югославії і КПРС. Візит відіграв важливу роль у розвитку співробітництва між СРСР і Югославією
Червень, 28—29	Виступ польських робітників у Познані	Учасники виступу вимагали підвищення заробітної плати і припинення репресій проти католицьких ієрархів
Липень, 26	Націоналізація урядом Єгипту компанії Суецького каналу	Після відмови США надати кредити на будівництво Асуанської греблі. Компанія Суецького каналу була зареєстрована як єгипетське підприємство з участю іноземного капіталу (41 % — британський уряд, 52 % — французький)
Серпень, 16—23	Лондонська конференція з питань, пов'язаних із Суецьким каналом	Запропоновано тимчасове рішення — створити «асоціацію користувачів каналу» для управління. Єгипет відхилив цей проект. Принципи мирного врегулювання передбачали визнання суверенітету Єгипту над каналом, свободу транзитного судноплавства, порядок арбітражу
Жовтень, 8—29	Міжнародна конференція у Федалі	Скликана з ініціативи марокканського уряду. Ухвалено рішення про ліквідацію міжнародного режиму Танжера. В повному обсязі відновлено суверенні права Марокко на Танжер
Жовтень, 19	Спільна радянсько-японська декларація	Про припинення стану війни та відновлення дипломатичних відносин. Радянський Союз погодився передати Японії острови Хабомаї і Шікотан після

		укладення мирного договору. Декларація була ратифікована Верховною радою СРСР і парламентом Японії як міжнародний договір
Жовтень, 24	Секретні угоди між Францією, Великобританією та Ізраїлем у Севрі	Щодо спільних воєнних дій проти Єгипту після націоналізації Суецького каналу
Жовтень, 27	Угода між ФРН і Францією	Щодо входження Саарської області до складу ФРН від 1 січня 1957 р.
Жовтень, 23—31	Повстання у Будапешті	Угорщина проголосила нейтралітет. США і країни Західної Європи фактично не втручалися в угорські події. Їхня увага була прикута до близькосхідного конфлікту (Суецька криза). Угорщину було визнано частиною «радянської зони впливу»
Жовтень, 29	Створення МАГАТЕ — Міжнародного агентства з атомної енергії	З метою розвитку міжнародного співробітництва в питаннях мирного використання атомної енергії. Вищий орган — Генеральна конференція. Практичною діяльністю керує Рада управителів і Секретаріат
Жовтень, 29	Напад Ізраїлю на Єгипет	Початок Суецької кризи, другої арабо-ізраїльської війни
Жовтень, 30	Французько-англійський ультиматум Єгипту й Ізраїлю	Ультиматум містив вимогу до обох воюючих сторін припинити бойові дії і відвести свої війська на десять миль від каналу

Жовтень, 31	Англійська і французька авіація бомбардує єгипетські аеропорти та міста	Початок воєнної акції проти Єгипту з метою захопити зону Суецького каналу
Листопад, 2	Заява уряду Угорщини Генеральному секретареві ООН	Йшлося про вихід Угорщини з Організації Варшавського договору й проголошення нейтралітету за прикладом Австрії
Листопад, 2	Надзвичайна сесія Генеральної Асамблеї	Ухвалено резолюцію щодо припинення вогню та виведення іноземних військ із території Єгипту (на лінію 1948 р.). Проте британо-французькі війська продовжували бойові дії
Листопад, 3	Формування в Угорщині уряду на чолі з Яношем Кадаром	Революційний робітничо-селянський уряд Угорщини було сформовано у м. Сольноке. Він звернувся до Радянського Союзу з проханням надати підтримку в боротьбі «проти реакції»
Листопад, 4—11	Введення радянських військ у Будапешт	Під командуванням маршала І. Конєва з метою придушення «контрреволюційного закомунізму»
Листопад, 4, 9, 11	Надзвичайна сесія Генеральної Асамблеї ООН	Учасники сесії засудили радянську інтервенцію й висунули вимогу вивести радянські війська з Угорщини, провести в країні вільні вибори
Листопад, 5	Висадка англійських та	Окупація зони Суецького каналу

	французьких парашутистів у Порт-Саїді	
Листопад, 5	Послання уряду СРСР урядам Великобританії, Франції та Ізраїлю з вимогою припинити агресію в Єгипті	Радянський Союз заявив про свою готовність застосувати силу «для придушення агресорів». Він відкликав свого посла з Ізраїлю і запропонував США здійснити спільні кроки для припинення конфлікту
Грудень, 12	Прийняття Японії до складу ООН	Радянський Союз дав згоду на цей крок у своїй Декларації від 19.10.1956 р.
Грудень, 22	Виведення англійських та французьких військ із Єгипту	Припинення троїстої агресії. Уздовж лінії перемир'я були розміщені війська ООН

1957 р.

«Доктрина Ейзенхауера – Даллеса». Створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Ліквідація стратегічної «недоторканності» США

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Возз'єднання Танжера з незалежним Марокко	Після підписання у жовтні 1956 р. конвенції про ліквідацію міжнародного режиму зони Танжера
Січень, 5	Послання президента	Йшлося про можливість застосування сили президентом США

	США конгресу щодо політики на Близькому і Середньому Сході. «Доктрина Ейзенхауера»	в регіоні Близького Сходу в разі «прямого комуністичного нападу» або агресії з боку «країни, що контролюється міжнародним комунізмом». Викладена програма зміцнення зв'язків з арабськими країнами, що передбачала надання фінансової допомоги в розмірі 200 млн дол. Більшість арабських країн відмовилися підтримати «доктрину Ейзенхауера»
Січень, 25	Приєднання Кашміру до Індії	Доповненнями до Конституції Індії було підтверджено широку автономію Кашміру
Лютий, 15	Призначення А. А. Громико міністром закордонних справ СРСР	
Березень, 6	Проголошення незалежності Гани у складі Співдружності націй	Прем'єр-міністром країни став Кваме Нкрума — прихильник «активного нейтралітету» та panaфриканської політики
Березень, 7	Виведення ізраїльських військ із території Єгипту	Фактичне завершення Суецької кризи
Березень, 21—24	Зустріч Прем'єр-міністра Великобританії Г. Макміллана з Президентом США Д. Ейзенхауером	Прийняття «доктрини взаємозалежності». Підписання угоди про розміщення на Британських островах американських ракет «Скайболт» повітряного базування, середнього радіусу дії, з ядерними боєголовками

<p>Березень, 25</p>	<p>Підписання у Римі договору між Францією, ФРН, Італією, Бельгією, Голландією і Люксембургом про створення Європейського Економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії «Євроатом»</p>	<p>Проголошення створення загального ринку країн-учасниць, уніфікація економічної політики, прийняття єдиного митного тарифу. Договір про Євроатом регламентував інтеграцію європейських країн у сфері мирного використання ядерної енергії</p>
<p>Липень, 7—10</p>	<p>Перша міжнародна конференція вчених у місті Пагоуш (Канада), спрямована проти загрози атомної війни</p>	<p>Заснування Пагоушського руху. Створення координаційного Комітету зі штаб-квартирою в Лондоні. Рух не мав формального членства. Його учасниками були національні пагоушські групи</p>
<p>Серпень, 27</p>	<p>Перше випробування міжконтинентальної балістичної ракети в СРСР</p>	<p>Остаточна ліквідація стратегічної недоторканності США</p>
<p>Серпень, 31</p>	<p>Проголошення незалежності Малайської Федерації</p>	<p>Малайська Федерація вступає до Співдружності націй, Сінгапур здобув внутрішню автономію і залишився британською базою</p>
<p>Жовтень</p>	<p>Рішення пленуму ЦК</p>	<p>Початок політики «великого стрибка» в Китаї</p>

	Компартії Китаю щодо здійснення «особливого курсу» в економіці	
Жовтень, 2	«План Рапаського» — пропозиції уряду Польщі про створення безатомної зони в Центральній Європі	Мала охоплювати території Польщі, Чехословаччини, ФРН і НДР
Жовтень, 4	Запуск в СРСР першого в світі штучного супутника Землі	Набув великого психологічного ефекту в світі, й водночас негативно вплинув на хід переговорів з питань ядерних випробувань. США побоювалися, що підписання угоди сприятиме технологічним перевагам СРСР
Жовтень, 15	Угода між СРСР і КНР про співробітництво в ядерній галузі	Радянський Союз зобов'язався передати Китаю технологію виробництва ядерної зброї і поставити ядерний реактор. Угода прискорила рух КНР до отримання ядерного статусу
Жовтень, 19	Розрив дипломатичних відносин між ФРН й ФНРЮ	Уряд ФРН здійснив цей крок відповідно з «доктриною Хальштейна» після встановлення дипломатичних відносин між ФНРЮ і НДР
Листопад, 14—19	Проведення в Москві наради комуністичних і робітничих партій 64 країн	Заявлено, що «Принцип мирного співіснування» є наріжним каменем зовнішньої політики соціалістичних країн. Початок доктринального протистояння між СРСР і КНР

Грудень, 25 — січень, 1, 1958 р.	Перша Конференція афро-азійської солідарності в Каїрі. Створення організації солідарності народів Азії і Африки (ОСНАА)	Створювалася з метою консолідації політичних партій, національно-визвольних рухів, громадських організацій у боротьбі проти імперіалізму, колоніалізму, неокolonіалізму, расизму. Вищі органи — Конгрес, Постійний секретаріат. Штаб-квартира в Каїрі
----------------------------------	---	---

1958 р.

Загострення німецької проблеми.
«Ультиматум Хрущова».
Друга Берлінська криза

Дата	Подія	Факти
Січень, 27	Угода «Зарубіна — Лейсі»	Перша угода між СРСР і США про обмін в галузі науки, культури, техніки та освіти
Січень, 31	Запуск першого американського штучного супутника Землі	
Лютий, 1	Створення Об'єднаної Арабської Республіки (ОАР)	Об'єднання Єгипту і Сирії в унітарну державу. Перший крок на шляху до загальної арабської єдності. 8 лютого до ОАР приєднався Ємен на правах федерації
Лютий, 14	Створення Хашимітської Арабської Федерації	У складі Іраку і Йорданії. Головою федерації став король Іраку Фейсал II

Березень, 31	Рішення Верховної Ради СРСР щодо ядерних випробувань	Запроваджено односторонній мораторій на проведення випробувань усіх типів атомної та водневої зброї
Квітень, 15—22	Перша конференція незалежних країн Африки в Аккрі (Гана)	Рішення про створення африканської групи ООН за участі восьми незалежних країн Африки. Головною метою проголошувалася ліквідація колоніалізму на континенті
Червень, 1	Призначення генерала де Голля прем'єр-міністром Франції	У зв'язку з путчем в Алжирі у країні проголошено надзвичайний стан
Липень, 2	Сенат США прийняв поправки до закону Мак-Магона	Знято обмеження на експорт ядерних технологій
Липень, 14	Державний переворот в Іраці. Проголошення республіки	Війська виступили проти монархічного режиму. Король і його сім'я загинули. Республіканська влада заявила про вихід із Хашимітської федерації і Багдадського пакту
Липень, 15	Висадка американських військ у Лівані	Акція здійснена на прохання президента Лівану Камілла Хамуна про допомогу
Липень, 17	Висадка англійських військ в Йорданії	На прохання короля Йорданії Хусейна
Серпень, 23	Бомбардування КНР	Прагнучи вчинити тиск на США з метою здобути дипло-

	протоки Формоз	матичне визнання, уряд КНР прийняв рішення про обстріл острова Квенай, розміщеного поблизу материкового Китаю
Жовтень, 2	Проголошення незалежності Гвінейської Республіки	Територіальна асамблея проголосила незалежність країни, відповідно до наслідків референдуму. Президентом і главою уряду став Секу Туре
Жовтень, 27	Військовий переворот у Пакистані	Функції президента перебрав на себе командувач збройними силами М. Аюб Хан. У країні було відмінено конституцію і заборонено політичні партії
Жовтень, 31	Початок переговорів у Женеві представників США, СРСР та Великобританії щодо припинення випробувань ядерної зброї	Пізніше їх було перенесено до Комітету 18 держав із роззброєння
Листопад, 27	Ноти Радянського уряду урядам країн Заходу щодо Західного Берліна	Пропонувалося надати Західному Берліну статусу «вільного демілітаризованого міста». Через півроку планувалося передати контроль над комунікаціями між ФРН і Західним Берліном урядові НДР. Початок другої Берлінської кризи
Грудень, 21	Колегія виборців Франції обрала Шарля де Голля Президентом Республіки	

1959 р.

Революція на Кубі. Перша радянсько-американська зустріч на вищому рівні

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Повалення режиму Батисти на Кубі	Прихід до влади Ф. Кастро — «націоналіста», який прагнув визволити країни Латинської Америки від гніту імперіалізму революційним шляхом
Січень, 10	Нота радянського уряду урядам США, Великобританії, НДР, ФРН	Викладено проект мирного договору з Німеччиною. Передбачав вивід із німецьких земель усіх іноземних військ, зобов'язання Німеччини не брати участі у воєнно-політичних блоках, спрямованих проти учасників антигітлеровської коаліції
Січень, 27 — лютий, 5	XXI з'їзд КПРС	Заява М. С. Хрушова про початок «розгорнутого будівництва комунізму». Проголошувалося завдання «наздогнати та перегнати США»
Лютий, 19	Лондонсько-цюріхська Угода щодо надання незалежності Кіпру	Підписана Великобританією, Грецією, Туреччиною та обома кіпрськими общинами — грецькою і турецькою. Греція відмовлялася від проекту «єнозісу», а Туреччина — від претензій на північну частину острова. Великобританія могла тримати на острові свої військові бази, а Греція і Туреччина — вводити війська на Кіпр
Лютий, 21 —	Візит прем'єр-міністра	Метою візиту було обговорення питань німецького врегулю-

березень, 3	Великобританії Г. Макміллана до Москви	вання. Досягнуто домовленості щодо проведення переговорів із німецького питання і проблеми Західного Берліна
Березень, 5	Підписання в Анкарі двосторонніх військових угод США з Іраном, Пакистаном і Туреччиною	Відповідно до пунктів угод США дістали можливість ви- користовувати територію цих країн як плацдарм, здійснюва- ти в них воєнно-стратегічні дії. Угоди вступали в силу без об- говорення і ратифікації в пар- ламентах
Березень, 24	Вихід Іраку з Багдадського пакту	Денонсація британо-іракської угоди про функціонування на іракській території двох війсь- ково-повітряних баз
Травень, 11 — червень, 20, липень, 13 — серпень, 5	Женевська нарада міністрів закордонних справ СРСР, США, Великобританії та Франції за участі делегацій ФРН та НДР	Американська делегація пред- ставила на обговорення «план Гертера», в якому передбачало- ся об'єднання Німеччини і створення німецької держави, яка б могла брати участь у во- єнних союзах, щоб згодом під- писати з нею мирну угоду. Йшлося також про надання особливого статусу для Берліна. Однак у ході обговорення цих питань компромісу досягти не вдалося
Червень, 8	Франція зажадала від уряду США вивезти ядерні боєголовки зі своєї території	Йшлося про намір забезпечити незалежність Європи від США
Червень, 20	Денонсація радянсько-	Після проголошення М.С.Хру- шовим проекту перетворення

	китайського договору про співробітництво в ядерній сфері	Далекого Сходу на без'ядерну зону. Пекін розцінив цей крок як «чергову зраду» СРСР
Серпень, 21	Рішення про створення Організації центрального договору (СЕНТО)	До складу організації увійшли учасники колишнього Багдадського пакту, який припинив існування після виходу з нього Багдада
Вересень, 8	Створення при ООН Комітету 10-ти з роззброєння	Східний блок представляли СРСР, Болгарія, Чехословаччина, Польща, Румунія, західний блок — США, Великобританія, Італія, Франція і Канада
Вересень, 15—28	Перший візит глави радянського уряду М. Хрушова до США	Зустріч із Д. Ейзенхауером у Кемп-Девіді. Досягнуто домовленості щодо проведення у травні 1960 р. в Парижі наради глав урядів СРСР, США, Великобританії та Франції для обговорення німецького питання. З інших питань (припинення ядерних випробувань, статус Тайваню) згоди дійти не вдалося
Жовтень, 1	Візит М. Хрушова до Китаю	Хрушов виклав позицію радянського керівництва щодо небезпеки китайської доктрини «паперового тигра»
Грудень, 1	Договір про демілітаризацію Антарктиди	Основний зміст договору — використання континенту лише в мирних цілях, заборона ядерних випробувань, а також захоронення ядерних відходів

Грудень, 14	Президентом Кіпра обрано архієпископа Макаріуса III	Унаслідок реалізації лондонсько-цюріхських угод
Грудень, 20	Прийняття Декларації ООН про права дитини	

1960 р.

Рік Африки. Зрив Паризької конференції

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Проголошення незалежності Східного Камеруну	Відповідно до рішення ООН. У березні 1960 р. згідно з новою конституцією Східний Камерун став Республікою Камерун
Січень, 4	Стокгольмська конвенція про створення Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ)	До складу організації увійшли Австрія, Норвегія, Португалія, Швейцарія, Швеція, Данія та Великобританія. Компетенція ЄАВТ обмежується питаннями внутрішньої торгівлі. Керівний орган — Рада міністрів. Секретаріат ЄАВТ, очолюваний Генеральним секретарем, розміщується в Женеві
Січень, 17	Пам'ятна записка уряду СРСР японському урядові	У документі заявлялося про відмову СРСР повернути Японії острови Хабомаї і Шикотан у зв'язку з підписанням японо-американського «договору безпеки»

Січень, 19	Підписання японо-американського договору про взаємне співробітництво та гарантії безпеки	Замінив «договір безпеки» 1951 р. і угоду про статус збройних сил США в Японії. Містив формулювання про те, що напад на одну зі сторін «становитиме загрозу миру і безпеці іншої»
Лютий, 3	Промова прем'єр-міністра Великої Британії Г. Макміллана в Кейптауні «Вітер змін»	Йшлося про необхідність враховувати зміни, що відбуваються на Африканському континенті
Лютий, 13	Випробування першої атомної бомби у Франції (Реган, Алжирська Сахара)	Франція розпочала самостійні атомні дослідження, попри певний тиск із боку США
Березень, 24	Розстріл антирасистської демонстрації у Шерпівіле (Південна Африка)	День боротьби проти расизму
Квітень, 27	Проголошення незалежності Того	Незадовго до цієї події Французьке Того внаслідок референдуму було проголошене автономною республікою
Травень, 1	Американський літак-розвідник У-2 збитий над територією СРСР	Американський пілот Г. Пауерс визнав, що виконував бойове розвідувальне завдання

Травень, 16	Зрив Паризької конференції на вищому рівні (США, Великобританія, Франція, СРСР)	СРСР заявив, що братиме участь у конференції лише за умови, що США пообіцяють припинити розвідувальні польоти в майбутньому, вибачаться за політ У-2, покарають винних в інциденті. США відмовилися виконати дві останні умови
Червень	Початок радянсько-албанського політичного конфлікту	Причиною стало небажання делегації Албанії засудити політику Китайської компартії на міжнародній зустрічі комуністичних і робітничих партій у Москві. СРСР відкликав з Албанії радянських радників і спеціалістів і закрив свою військово-морську базу на території країни
Червень, 20	Проголошення незалежності Федерації Малі (колишні французькі Судан і Сенегал) у рамках французького Співтовариства	Уже в серпні про вихід із федерації заявила Республіка Сенегал, а у вересні Суданська республіка проголосила себе незалежною державою під назвою Республіка Малі. Керівництво новоствореної держави заявило про вихід із французького Співтовариства
Червень, 26	Проголошення незалежності Малагасійської Республіки	Суверенітет Малагасійської Республіки обмежувався двосторонніми угодами з Францією про співробітництво
Червень, 30	Проголошення незалежності Республіки Конго (Леопольд-віль)	Президентом став Дж.Касавубу, прем'єр-міністром — Патріс Лумумба

Липень, 1	Утворення незалежної Сомалійської Республіки	В результаті об'єднання колишнього Британського Сомаліленду й італійського Сомалі
Липень, 8	Висадка бельгійського парашутного десанту в Конго	Уряд Бельгії заявив, що акцію здійснено з метою захистити своїх громадян в умовах громадянського конфлікту після проголошення незалежності
Липень, 11	Провінція Катанга на чолі з М. Чомбе заявила про свій вихід зі складу Конго	У країні розпочалася громадянська війна. Керівництво Конго звернулося по допомогу до ООН
Липень, 14—15	Рада Безпеки ООН звернулася до уряду Бельгії з вимогою вивести свої війська з Конго	Початок операції сил ООН у Конго. Згідно з мандатом війська ООН мали підтримувати статус-кво в країні і не втручатися у внутрішні справи
Серпень, 1	Проголошення незалежності Дагомеї	Після підписання угоди з Францією про надання незалежності. Незалежна Дагомея вийшла зі складу французького Співтовариства
Серпень, 3	Проголошення незалежності Республіки Нігер	Франція підписала угоду про надання незалежності Нігеру. Країна вийшла зі складу французького Співтовариства
Серпень, 5	Проголошення незалежності Республіки Верхня Вольта	Французький уряд підписав угоду про надання незалежності Верхній Вольті, яка невдовзі заявила про свій вихід із фран-

		цузького Співтовариства. Попри це Франція зберегла свої економічні і політичні позиції у країні
Серпень, 7	Проголошення незалежності Республіки Берега Слонової Кості	Франція підписала угоду про надання незалежності, після чого Республіка Берег Слонової Кості припинила своє членство у французькому Співтоваристві
Серпень, 11	Проголошення незалежності Республіки Чад	Відповідно до результатів референдуму щодо проекту нової французької конституції країна набула суверенності у складі французького Співтовариства
Серпень, 13	Проголошення незалежності Центрально-африканської Республіки	Франція підписала угоду про надання незалежності. Між обома країнами й надалі розвивалися тісні політичні, економічні та військові зв'язки
Серпень, 15	Проголошення незалежності Республіки Конго (Браззавіль)	Це стало наслідком активізації визвольної боротьби. Проте Франція зберегла свій контроль над Конго у сфері оборони, зовнішньої політики, економіки та вищої освіти
Серпень, 16	Проголошення незалежності Кіпру	Після підписання компромісної лондонсько-цюріхської угоди між Грецією, Туреччиною і Великобританією
Серпень, 17	Проголошення незалежності Габонської Республіки	Франція підписала угоду про надання незалежності Габону, який залишився членом французького Співтовариства. Обидві країни уклали договір про співробітництво у сфері зовнішньої політики та оборони

Серпень, 22	Вихід Сенегалу з Федерації Малі й проголошення незалежності Республіки Сенегал	Після виходу зі складу Федерації Малі Сенегал залишився членом французького Співтовариства й підтвердив укладені раніше угоди між Францією і Федерацією
Вересень, 5	Президент Конго Ж. Касавубу змінив П. Лумумбу з поста прем'єр-міністра	П. Лумумба не підкорився рішення президента й домігся від Парламенту надзвичайних повноважень для відновлення порядку в країні
Вересень, 14	Державний переворот у Конго	Владу в країні захопив начальник штабу збройних сил Ж. Мобуту, який сформував свій кабінет і блокував П. Лумумбу за підтримки сил ООН
Вересень, 14	Створення Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК)	До складу організації увійшли Алжир, Венесуела, Габон, Індонезія, Ірак, Іран, Катар, Кувейт, Лівія, Нігерія, ОАЕ, Саудівська Аравія, Еквадор. Вищий орган — Конференція міністрів. Штаб-квартира розміщується у Відні
Жовтень, 1	Проголошення незалежності Федерації Нігерія	Великобританія змушена була надати незалежність Нігерії після проведення конституційної конференції з участю представників усіх регіонів країни. Нігерія стала суверенною державою у рамках Співдружності націй
Листопад, 8	Перемога на президентських виборах у США	

	Джона Кеннеді (Демократична партія)	
Листопад, 10	Нарада представників 81-ї комуністичної і робітничої партії у Москві	Учасники наради схвалили концепцію мирного співісну- вання. Відбулося посилення су- перечностей між СРСР і КНР
Листопад, 28	Проголошення незалежності Ісламської республіки Мавританії	Внаслідок посилення націо- нально-визвольної боротьби Франція змушена була спочат- ку надати країні автономію у рамках Співтовариства, а потім і незалежність
Грудень, 14	Прийняття ГА ООН Декларації про надання незалежності колоніальним і залежним країнам і народом	У декларації містився заклик ужити негайних заходів для передання влади народам підо- пічних, несамоврядних та інших територій, які ще не здобули незалежність. Колоні- алізм було засуджено політич- но і морально. Прийняття до- кумента знаменувало карди- нальну зміну розстановки сил в ООН
Грудень, 14	Конвенція про створення Організації економічного співробітництва та розвитку	Підписана представниками 18 європейських країн, США і Канади. Організація стала правонаступницею Європей- ської організації економічно- го співробітництва. Вищий орган — Рада. Виконавчий ко- мітет координує діяльність організації. Міжнародний се- кретаріат на чолі з Генераль- ним секретарем обслуговує роботу організації

Грудень, 20	Створення Національного фронту визволення Південного В'єтнаму	Об'єднав рух опору сайгонському режимові
-------------	---	--

1961 р.

Берлінський мур і виникнення Руху неприєднання

Дата	Подія	Факти
Січень, 2	Розрив відносин між США і Кубою	Із Гавани були вислані американські дипломати. У відповідь США розірвали з Кубою дипломатичні відносини
Січень, 7	Конференція глав африканських держав у Касабланці (Марокко)	Прийняла Африканську Хартію, що базувалася на радикальних антиімперіалістичних й антиколоніальних принципах і передбачала створення чотирьох постійних комітетів для координації політики незалежних країн
Січень, 17	Убивство в Катанзі (Конго) П. Лумумби	Колишній прем'єр-міністр перебував під вартою військ начальника штабу збройних сил Конго генерала Жоржа Мобуту. Злочин було здійснено під час спроби втечі
Березень, 13	Виступ Дж. Кеннеді, у якому було викладено програму «Союз	У програмі йшлося про економічну допомогу США країнам Латинської Америки. Передбачалося виділення 2 млрд дол. щорічно для соціального ре-

	заради прогресу»	формування, з метою запобігання новим революційним виступам, зміцнення позицій США в регіоні. Розрахована на 10 років
Квітень, 12	Ю. Гагарін став першою людиною на планеті, яка здійснила орбітальний космічний політ	
Квітень, 17—19	Спроба вторгнення кубинських емігрантів за підтримки США, в районі Плайя-Хірон	У висадці брало участь близько 1,5 тис. осіб, які ставили за мету захопити владу в Гавані. Акція зірвана силами безпеки Куби. Ф. Кастро розпочав переговори з СРСР про надання військової допомоги країні
Квітень, 18	Підписання Віденської конвенції про дипломатичні зносини	У документі закріплено результати першої офіційної кодифікації норм міжнародного права у сфері дипломатичних привілеїв та імунітетів
Квітень, 22—25	Заколот французьких ультраправих організацій в Алжирі	Спрямований проти поступок генерала де Голля в алжирському питанні. Заколотники загрожували висадитися в Парижі. Виступ було придушено військовою силою
Квітень, 27	Проголошення незалежності Сьєрра-Леоне у складі Співдружності націй	Після проведення в Лондоні конференції з питань конституційного устрою Сьєрра-Леоне й укладення угоди «про взаємну оборону»

Травень, 16	Початок роботи Женевської конференції 14-ти країн щодо мирного врегулювання в Лаосі	Скликана з метою вирішення проблеми зовнішнього втручання у внутрішні справи Лаосу. Ініціатива проведення конференції належала СРСР і Великобританії
Травень, 16	Воєнний переворот у Південній Кореї	Прихід до влади військової хунти на чолі з генералом Пак Чжон Хі
Травень, 31	Проголошення британського домініону Південно-Африканського Союзу незалежною Південно-Африканською Республікою	Після проведення референдуму серед білого населення. Південно-Африканська Республіка вийшла зі Співдружності націй
Червень, 3—4	Зустріч М. Хрушова і Дж. Кеннеді у Відні	Лідери двох країн обговорили питання мирного договору з Німеччиною, Західного Берліна, заборони ядерних випробувань. Зустріч позитивних наслідків не дала. Було втрачено реальну можливість поліпшення відносин між СРСР і США
Червень, 19	Відміна Британського протекторату над Кувейтом	Ірак відмовився визнати незалежність Кувейту, заявивши, що вважає його частиною іракської території. Почалася концентрація іракської армії на кордоні з Кувейтом
Липень, 1	Кувейт звернувся за підтримкою до ООН і Великої Британії	Велика Британія направила до Кувейту контингенти своїх військ

Серпень, 9	Перша заявка Великобританії на вступ до ЄЕС	Франція зайняла негативну позицію у цьому питанні, аргументуючи це бажанням Великобританії зберегти «особливі умови» з країнами Співдружності у сфері сільського господарства
Серпень, 12—13	Зведення стіни на кордоні між Західним і Східним Берліном	Політична реакція західних країн на цю акцію була стриманою, вони не вважали дії СРСР агресією
Вересень, 1—6	Перша конференція Руху неприєднання у Белграді	У форумі брали участь 25 країн. Неформальними лідерами стали Індія, Югославія, Єгипет. Вищий орган — Конференція глав держав та урядів. Рух не мав статуту, бюджету, штаб-квартири, постійного секретаріату
Вересень, 18	Загибель в авіаційній катастрофі Генерального секретаря ООН Дага Хаммаршельда	Трагедія сталася під час перельоту в Конго, де генсек ООН мав намір провести переговори з М.Чомбе, щодо припинення воєнних дій у країні
Вересень, 28	Вихід Сирії зі складу ОАР	Після чергового військового перевороту новий сирійський уряд відмовився від федерації з Єгиптом
Вересень, 5	Початок збройної боротьби курдів Іраку за свою незалежність	Курди, застосовуючи партизанські методи боротьби, завдали кілька поразок регулярній іракській армії

Жовтень, 18	Прийняття в Турині Європейської Соціальної Хартії	Регіональний міжнародний договір, спрямований на забезпечення соціальних та економічних прав людини в Європі
Грудень, 10	Розрив дипломатичних відносин між СРСР і Албанією	Після різких взаємних випадів на XXII з'їзді КПРС
Грудень, 18	Індія увела війська в португальські колонії Гоа, Діу і Даман	СРСР підтримав дії Індії в ООН. У 1962 р. ці території увійшли до складу Індії
Грудень, 20	Створення Комітету 18-ти з питань роззброєння замість Комітету 10-ти	Під тиском країн «третього світу». До новоствореного комітету увійшли вісім нових країн, що не приєдналися

1962 р.

Евіанські угоди.
Карібська криза

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Проголошення незалежності Західного Самоа	Після проведення плебісциту і рішення ООН щодо припинення опіки Нової Зеландії над Західним Самоа
Лютий, 2	Виключення Куби зі складу ОАД	Під тиском США. Бразилія, Аргентина, Чилі, Мексика, Еквадор, Болівія утрималися при голосуванні

<p>Березень, 18</p>	<p>Евіанські угоди між французьким урядом і тимчасовим урядом Алжирської республіки</p>	<p>Досягнення угод знаменувало завершення війни за незалежність Алжиру. Досягнуто домовленості щодо проведення в Алжирі референдуму з питання незалежності. Передбачалося скорочення французьких збройних сил в Алжирі до 9 тис. Ракетний і атомний полігони та військово-морська база мали зберігатися ще відповідно протягом 5 і 15 років</p>
<p>Червень</p>	<p>Візит Ф. Кастро до Москви</p>	<p>Парафування таємної угоди щодо розміщення на Кубі радянських ядерних ракет середньої дальності</p>
<p>Липень, 1</p>	<p>Створення незалежних Республіки Руанда та Королівства Бурунді</p>	<p>Після рішення ГА ООН про ліквідацію бельгійської опіки</p>
<p>Липень, 3</p>	<p>Франція визнала незалежність Алжиру</p>	<p>Після проведення референдуму в Алжирі, в ході якого 91% виборців підтримали суверенітет</p>
<p>Липень, 23</p>	<p>Прийняття Женевською нарадою 14 держав Декларації про нейтралітет Лаосу</p>	<p>Уряд Лаосу брав на себе зобов'язання дотримуватися в зовнішній політиці п'яти принципів мирного співіснування («панча шила»), не розміщувати на своїй території іноземних військових баз. Учасники наради погоджувалися підтримувати суверенітет, незалежність, нейтралітет, єдність, територіальну цілісність Лаосу</p>

Серпень, 6	Проголошення незалежності Ямайки у складі Співдружності націй	Після проведення референдуму про вихід Ямайки з Вест-Індської федерації
Серпень, 15	Підписання угоди між Індонезією та Нідерландами	Про перехід Західного Ірану під управління Індонезії
Серпень, 31	Проголошення незалежності Тринідаду і Тобаго у складі Співдружності націй	Після виходу країни зі складу Вест-Індської федерації
Вересень, 8	Китайські війська перейшли «лінію Макмагона»	Початок китайсько-індійського збройного конфлікту, викликаний рішенням Індії прийняти у себе Далай-ламу і китайськими територіальними претензіями до Індії
Вересень, 27	Повалення монархії в Ємені. Проголошення Єменської Арабської Республіки	Втручання збройних сил Єгипту в конфлікт на боці республіканців. Початок громадянської війни
Жовтень, 9	Проголошення незалежності Уганди у складі Співдружності націй	На основі рішень Лондонської конституційної конференції з питань подальшого розвитку Уганди
Жовтень — листопад	Карібська криза	Причиною конфлікту стало розміщення Радянським Союзом ядерних ракет середньої дальності на території Куби

Жовтень, 22	Встановлення Сполученими Штатами блокади («карантину») Куби	У збройних силах США було проголошено стан бойової три- воги
Жовтень, 27—28	М. Хрущов і Дж. Кеннеді обмінялися листами з метою урегулювання Карібської кризи	Досягнення радянсько-амери- канського компромісу дало змогу завершити гостру стадію Карібської кризи. СРСР вивіз свої ракети в обмін на обіцян- ку США поважати суверенітет Куби. США ліквідували свої ракетні бази в Туреччині
Листопад, 30	Генеральним секретарем ООН обрано У Тана (Бірма)	
Грудень, 10—12	Конференція в Коломбо шести країн, що не приєдналися (Бірма, Гана, Єгипет, Індонезія, Камбоджа, Шрі-Ланка) з питань урегулювання індо- китайського конфлікту	Учасники форуму пропонували відвести китайські війська практично на лінію індійсько- китайського кордону. Передба- чалось також перетворення звільненої ділянки на деміліта- ризовану зону. Основним на- слідком конференції було при- пинення бойових дій уздовж лінії кордону
Грудень, 21	Англо- американський договір у Насау (Багамські острови)	Великобританія підтримала американський план створен- ня багатосторонніх ядерних сил НАТО з входженням до них британських ВПС, 4-х британських атомних підвод-

		<p>них човнів та 4-х американських, озброєних стратегічними ракетами «Поларіс» американського виробництва. Водночас Британія залишалася незалежною ядерною державою. США запропонували Франції також приєднатися до «плану Насау», однак французький уряд відхилив цю пропозицію</p>
--	--	--

СТАНОВЛЕННЯ РОЗРЯДКИ МІЖНАРОДНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ: 1963—1969

1963 р.

Створення Організації африканської єдності. Московський договір про заборону ядерних випробувань. Розрив між Москвою і Пекіном

Дата	Подія	Факти
Січень, 17	Остаточне врегулювання Карібської кризи	Спільний лист представників США та СРСР до Генерального секретаря ООН про зняття з порядку денного РБ ООН питання про Карібську кризу
Січень, 21	Ліквідація режиму М. Чомбе в провінції Катанга	Після наступу урядових військ за підтримки підрозділів ООН. Приєднання провінції до Республіки Конго. М. Чомбе втік до Північної Родезії
Січень, 22	Підписання Єлисейського договору між Францією і ФРН	Договір став символічним актом примирення. Започаткував інститут регулярних французько-німецьких зустрічей на вищому рівні. Розвивалося співробітництво між збройними силами обох країн. Створено також комісію з проблем економічного і науково-технічного співробітництва. Франція погодилася поширити дію договору (окрім його військової частини) на Західний Берлін
Квітень, 24	Прийняття Віденської	Кодифікувала чинні принципи та норми звичаєвого права, за-

	конвенції про консульські відносини	кріплені у двосторонніх консульських конвенціях, що виступали основним джерелом консульського права
Травень, 22—25	Конференція глав держав і урядів африканських країн в Аддіс-Абебі	У конференції брало участь 30 країн. Створено Організацію африканської єдності (ОАЄ)
Травень, 25	Прийняття статуту ОАЄ. День Африки	Основні цілі ОАЄ — зміцнення єдності та солідарності африканських держав, координація співробітництва між ними. Основні органи: Асамблея глав держав та урядів, Рада міністрів, Генеральний секретаріат
Травень, 25	Прийняття Оттавської сесією Ради НАТО рішення про створення багатосторонніх ядерних сил НАТО	Передбачалося, що вони мають доповнити національні ядерні потенціали. Велика Британія запропонувала також модифікувати американський план
Червень, 14	Ідеологічний розрив між компартіями Китаю і СРСР	«Пропозиція щодо Генеральної лінії міжнародного комуністичного руху». 25 пунктів вимог Китаю Радянському Союзу
Червень, 20	Встановлення прямого урядового телетайпного зв'язку («червоного телетайпу») між Вашингтоном і Москвою	Нова лінія зв'язку давала можливість лідерам обох країн постійно спілкуватися в цілодобовому режимі

Серпень, 5	Підписання Московського Договору про заборону ядерних випробувань в атмосфері, космосі та під водою	Договір уклали представники СРСР, Великобританії та США. Відповідно до його статей учасники могли проводити підземні ядерні випробування. Українська РСР ратифікувала договір 30 грудня 1963 р.
Серпень, 16	Проголошення Федерації Малайзія	Об'єднала Малайю, Сінгапур, Сабах, Саравак
Листопад, 1	Воєнний переворот у Південному В'єтнамі	Приводом були протести буддистів проти переслідування їх католицькими колами. Вбивство Нго Дінх Дьєма
Листопад, 22	Убивство в Далласі (штат Техас) Президента США Джона Кеннеді	
Грудень, 12	Проголошення незалежності Кенії у складі Співдружності націй	Після того, як Великобританія надала країні право внутрішнього самоврядування
Грудень	Початок збройних сутичок між грецькою і турецькою громадами на Кіпрі	Причиною конфлікту стала пропозиція президента Кіпру архієпископа Макаріуса внести деякі поправки до Конституції. Турецька громада розцінила цей крок як спробу порушити її права

1964 р.

Участь США у війні у В'єтнамі.
Створення ОВП

Дата	Подія	Факти
Січень, 27	Франція визнала КНР (місія Е. Фора)	Це стало можливим унаслідок збігу позицій обох країн щодо заборони ядерних випробувань у трьох сферах. Цей крок за-свідчив антиамериканську по-літику Франції
Березень, 4	Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію про створення сил ООН для підтримання миру на Кіпрі	У документі підтверджувалася незалежність і територіальна ці-лісність Республіки Кіпр. Іно-земним державам було рекомен-довано не втручатися у внутріш-ні справи Кіпру
Березень, 7	План Гомулки	Йшлося про замороження рівня звичайних озброєнь у Центральній Європі
Квітень	Утворення Об'єднаної Республіки Танганьїки і Занзібару (від 3 жовтня 1964 р. — Об'єднана Республіка Танзанія)	Президентом країни став Джу-ліус Ньерере
Травень	Створення Організації визволення Палестини	На Палестинському націо-нальному конгресі відповідно до рішень першої наради глав держав і урядів арабських країн

Травень, 27	Помер Джавахарлал Неру	Прем'єр-міністром Індії став Лала Бахадур Шастрі
Липень, 6	Проголошення незалежності Малаві (колишнього британського протекторату Н'ясаленд) у складі Співдружності націй	Після розпуску Федерації Родезії і Н'ясаленду
Серпень, 1—2	Тонкінський інцидент	Два американських військових судна увійшли в територіальні води ДРВ, чим спровокували атаку північнов'єтнамських катерів
Серпень, 7	Тонкінська резолюція конгресу США	Ухвалена після Тонкінського інциденту. Президентів США дозволялося застосовувати військову силу у В'єтнамі. Наступним кроком стало бомбардування території ДРВ і висадка американських військ у Південному В'єтнамі
Вересень, 21	Проголошення незалежності Мальти у складі Співдружності націй	Після надання Великобританією Мальті внутрішнього самоврядування
Вересень, 24	Підписання угоди між магістратом Західного Берліна і керівництвом НДР	Про дозвіл мешканцям Західного Берліна чотири рази на рік відвідувати східний сектор міста

Жовтень, 14	Усунення М. Хрушова від влади в СРСР	Першим секретарем ЦК КПРС обрано Л. Брежнєва
Жовтень, 16	Перше випробування ядерної зброї в Китаї	Китай стає регіональною ядер- ною державою
Жовтень, 24	Проголошення незалежності Республіки Замбія у складі Співдружності націй	Колишній британський про- текторат Північна Родезія
Грудень, 12	Проголошення Кенії Республікою	Президентом Республіки обра- но Джомо Кеніата
Грудень, 16	Новий варіант плану США щодо створення багатосторонніх ядерних сил	Йшлося про спільне будівниц- тво надводних бойових ко- раблів з ядерною зброєю, що мали перейти під командуван- ня спільного органу НАТО. ФРН дала згоду брати участь у новій програмі. Франція не під- тримала пропозицію США
Грудень, 30	Створена Конференція ООН з торгівлі й розвитку (ЮНКТАД)	Постійний орган Генеральної Асамблеї ООН. Увійшли всі держави-члени ООН, а також Ватикан. Основна мета — інтег- рація країн, що розвиваються, у світову економічну систему

1965 р.

Індо-пакистанський збройний
конфлікт

Дата	Подія	Факти
Лютий, 7	Початок бомбардувань авіацією США території Демократичної Республіки В'єтнам	Після нападу південнов'єтнамських партизанів за підтримки ДРВ на бази американських військово-повітряних сил у Південному В'єтнамі
Лютий, 18	Проголошення незалежності Гамбії у складі Співдружності націй	Після надання Великобританією обмеженого самоврядування
Квітень, 8	Підписання Договору про об'єднання Європейських співтовариств	Формування єдиної Ради і комісії Європейських співтовариств. Фактично — створення єдиного Європейського співтовариства
Травень, 13	Встановлення дипломатичних відносин між ФРН і Ізраїлем	Арабські країни розірвали дипломатичні відносини з ФРН
Червень, 19	Усунення від влади президента Алжиру А. Бен Белли	До влади в країні прийшла Революційна Рада на чолі з полковником Х. Бумедьеном
Липень, 1	Рішення французького уряду про бойкотування засідань робочих органів ЄЕС	«Кризю порожнього крісла» спричинило питання наднаціональної інтеграції

Липень, 26	Проголошення незалежності Мальдівських островів	Після підписання угоди з Великобританією про оренду нею острова Ган (агол Адду) з метою «оборони Співдружності» й надання економічної допомоги Мальдівам
Серпень, 9	Вихід Сінгапуру з Федерації Малайзія	Конфлікт спричинило загострення стосунків, пов'язане з економічними, політичними й національними проблемами
Серпень	Збройний конфлікт між Індією і Пакистаном у районі Кашміру	Після провалу переговорів із кашмірського питання
Вересень, 30 — жовтень, 2	Державний переворот в Індонезії	Прихід до влади військових на чолі з генералом Сухарто. Початок масового терору проти комуністів
Листопад, 11	Проголошення режимом Я.Сміта «незалежності» Південної Родезії	Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію щодо незаконності цього акта. Великобританія, як і інші країни, не визнала новий режим
Листопад, 22	Створення Програми розвитку ООН	Мета програми полягала у сприянні економічному і соціальному розвитку країн, що розвиваються. Керівний орган — Виконавчий комітет, рішення якого мали прийматися консенсусом
Листопад, 24	Воєнний переворот у Демократичній Республіці Конго	Прихід до влади генерала Ж. Мобуту. Встановлення диктатури. Країна дістала назву Народна Республіка Конго. Федеративний устрій було ліквідовано. П.Лумумбу було посмертно реабілітовано

1966 р.

Вихід Франції з військової організації НАТО. «Культурна революція» в Китаї

Дата	Подія	Факти
Січень, 10	Підписання Ташкентської декларації Прем'єр-міністром Індії Л. Б. Шастрі й Президентом Пакистану Айюб Ханом	Урегулювання індійсько-пакистанського збройного конфлікту. Відведення військ, обмін військовополоненими, відновлення дипломатичних, економічних і торговельних відносин
Січень, 11	Помер Л.Б.Шастрі	Новим Прем'єр-міністром Індії стала І.Ганді
Лютий	Воєнний переворот у Гані	Зміщення з посади Президента К. Нкрума
Лютий, 21	Офіційна заява Президента Франції щодо наміру країни вийти з військової організації НАТО	У заяві наголошувалося, що метою цього кроку є відновлення суверенітету Франції на своїй території
Травень	Початок «культурної революції» в Китаї	Спроби нав'язати багатьом країнам, що розвивалися, китайську модель соціально-економічної та політичної організації суспільства. Загострення стосунків із країнами «соціалітичного табору» за винятком Албанії та Румунії
Травень, 26	Проголошення незалежності Гайани у складі	Колишня Британська Гвіана. У країні зберігався надзвичайний стан

	Співдружності націй	
Червень, 16	Створення Азійсько-Тихоокеанської ради (АЗПАК)	У складі Японії, Австралії, Нової Зеландії, Таїланду, Філіппін, Малайзії, Південної Кореї, Південного В'єтнаму і Тайваню
Червень, 20 — липень, 1	Візит генерала де Голля до СРСР	Підписання Радянсько-французької декларації, в якій сторони висловили свою підтримку політиці розрядки напруженості між Сходом і Заходом
Липень, 4—5	Підписання країнами-членами Варшавського договору Бухарестської декларації про зміцнення миру і безпеки в Європі	У документі йшлося про необхідність визнання тогочасних європейських кордонів, недопущення ФРН до ядерної зброї, одночасний розпуск військових організацій ОВД і НАТО
Липень, 12	Проголошення «Тихоокеанської доктрини» Л. Джонсона	У доктрині викладено основні принципи політики США в Азійсько-тихоокеанському регіоні: <ul style="list-style-type: none"> • стримування комунізму в Азії; • намір протистояти комуністичному рухові у Південному В'єтнамі; • пропозиція «співробітництва» урядові КНР у справі регіональних конфліктів
Вересень, 30	Проголошення незалежності Республіки Ботсвана у складі Співдружності націй	Після надання Великобританією своєму протекторатові Бечуанленд права внутрішнього самоврядування

Жовтень, 4	Створення королівства Лесото у складі Співдружності націй	Після проголошення незалежності Басутоленда
Жовтень, 27	Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію про відміну мандата ПАР на управління Південно-Західною Африкою (Намібія)	Управління територією передано ООН. Пізніше було засновано Раду ООН для Намібії з метою підготовки території до отримання статусу незалежної держави
Листопад, 8	Підписання договору про спільну оборону між Сірією і ОАР	Створення військового союзу двох країн, спрямованого проти Ізраїлю
Листопад, 30	Проголошення незалежності о. Барбадос у складі Співдружності націй	Відбулося після того, як Великобританія надала Барбадосу право на внутрішнє самоврядування
Грудень, 16	Рада Безпеки ООН запровадила економічні санкції проти Родезії	Заходи виявилися неефективними через відмову сусідньої держави — Південно-Африканської Республіки — їх виконувати

1967 р.

«Шестиденна війна» на
Близькому Сході

Дата	Подія	Факти
Січень, 27	Підписання (одночасно в Москві, Вашингтоні та Лондоні) Договору щодо принципів діяльності держав із дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла	Космічний простір проголошувався відкритим для досліджень і використання всіма державами. Наголошувалося також, що космічний простір, включаючи Місяць, не може бути об'єктом національного привласнення. Відповідно до положень Договору, заборонялося виводити на орбіту, розмішувати в космосі зброю масового знищення
Лютий, 14	Підписання 14-ма країнами Латинської Америки Договору Тлателолко	У документі йшлося про заборону зберігання, використання й виробництва ядерної зброї в Латинській Америці. Договір став першою спробою закріпити в міжнародно-правовому порядку статус без'ядерної зони в густонаселеному районі земної кулі. Для здійснення контролю за виконанням статей договору створювалося Агентство із заборони ядерної зброї у Латинській Америці
Квітень, 21	Державний переворот у Греції	Прихід до влади «чорних полковників»
Травень, 16	«Оксамитове вето» генерала	Це рішення викликало негативну реакцію інших країн ЄЕС,

	де Голля на вступ Великобританії до ЄЕС	які вважали його безпідставним
Травень, 18	Вивід «блакитних шоломів» ООН із території Єгипту на вимогу Г. А. Насера	Єгипет прагнув безпосереднього виходу до кордонів Ізраїлю з метою загрожувати йому на випадок сирійсько-ізраїльської війни
Травень, 23	Заява президента ОАР Насера про закриття для судноплавства Аккабської затоки й фактичне відновлення блокади Тиранської протоки	Ізраїль втратив єдиний вихід до Червоного моря і звернувся до Ради Безпеки ООН зі скаргою
Травень, 30	Підписання договору про спільну оборону між ОАР і Йорданією (4 червня — з Іраком)	Після заяви Г. А. Насера про те, що «настав час знищити Ізраїль»
Червень, 5	Початок «шестиденної війни» на Близькому Сході	Ізраїль завдав удару по базах єгипетських військовоповітряних сил. 80% літаків було знищено на землі. Єгипетське військове угруповання, позбавлене авіаційного прикриття, було розгромлене. Ізраїльські війська захопили Східний Єрусалим, сек-

		тор Газа, Голанські висоти, західний берег р. Йордан
Червень, 10	Радянський Союз розірвав дипломатичні відносини з Ізраїлем	СРСР втрутився в конфлікт на боці арабських країн
Червень, 10	Офіційне закінчення арабо-ізраїльської війни	Ізраїльські війська вийшли до сирійського міста Ель Кунейтра
Червень, 17	Випробування першої водневої бомби в Китаї	
Червень, 23—25	Зустріч М.Косигіна і Л.Джонсона у Гласборо	Досягнуто домовленості про початок перегорів із питань роззброєння. Зроблено активні кроки щодо укладення Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Основна тема: обмеження кількості міжконтинентальних балістичних ракет наземного та морського базування, а також систем протиракетної оборони
Липень, 1	Укладення договору про створення єдиної Ради і єдиної Комісії Європейських співтовариств (Договір про злиття)	У Європейських співтовариствах створені єдині Рада, Комісія, Суд і Асамблея. Всі інститути Європейських співтовариств формуються за єдиною процедурою, закріпленою в Договорі про ЄЕС
Липень, 6	Початок громадянської	Причиною конфлікту стало відокремлення східної провін-

	війни в Нігерії	щі Біафра й проголошення «незалежної Республіки Біафра»
Липень, 24	Візит Президента Франції де Голля до Канади	У Монреалі де Голь виступив із заявою, в якій проголосив: «Хай живе вільний Квебек». Достроково перервав візит
Серпень, 8	Створення Асоціації країн Південно-Східної Азії (АСЕАН)	За участі міністрів закордонних справ Таїланду, Малайзії, Індонезії, Філіппін, Сінгапуру. Основне завдання — поглиблення політичного, економічного, соціального, культурного співробітництва. Співпраця будується на принципах невтручання у внутрішні справи країн-учасниць і вирішенні проблем шляхом консенсусу. Керівний орган — щорічні наради міністрів закордонних справ, Постійний комітет
Жовтень, 9	Загибель у Болівії Ернесто Че Гевари	
Листопад, 22	Ухвалення Радою Безпеки ООН резолюції № 242 щодо Близького Сходу	У документі визначалися принципи політичного врегулювання близькосхідного конфлікту: виведення ізраїльських військ з усіх окупованих територій, припинення стану війни, забезпечення свободи судноплавства, досягнення справедливого врегулювання проблеми біженців, забезпечення територіальної недоторканності й політичної незалежності кожної держави
Листопад, 26	Проголошення незалежної Народної	В результаті збройної боротьби Південного Ємену проти англійських колонізаторів. У 1970 р.

	Республіки Південний Ємен	країна дістала назву Народно-Демократична Республіка Ємен
Грудень, 13—14	Північно-атлантична рада схвалила «Доповідь Армея», у якій було викладено майбутні завдання альянсу	Затвердження нової стратегічної концепції «гнучкого реагування». Пошук нових, головним чином політичних, функцій для НАТО. Основне положення концепції — взаємодоповнюваність оборонних зусиль НАТО і політики розрядки міжнародної напруженості

1968 р.

Уведення до ЧСНР військ Варшавського договору.
«Доктрина Брежнєва».
Договір про нерозповсюдження ядерної зброї

Дата	Подія	Факти
Січень, 3	А. Дубчек очолив Комуністичну партію Чехословаччини	Початок «празької весни». Дискусії щодо будівництва «соціалізму з людським обличчям». Ліберальні настрої в колах чехословацької інтелігенції
Січень, 16	Прийняття Великобританією доктрини «на схід від Суєца»	Британський уряд заявив про вивід усіх англійських військ, розташованих на схід від Суецького каналу (за винятком Гонконгу) до 1971 р.
Січень, 27	Початок наступу Армії визволення Південного В'єтнаму	Широкомасштабна операція з метою захоплення основних південнов'єтнамських міст

Січень, 31	Проголошення незалежності Республіки Науру у складі Співдружності націй	Була підопічною територією ООН під управлінням Великобританії, Австралійського Союзу і Нової Зеландії. Адміністратора призначала Австралія
Березень, 12	Проголошення незалежності Маврикію у складі Співдружності націй	Великобританія зберегла за собою право забезпечувати «зовнішню і внутрішню безпеку» в країні
Березень, 30	Новим Президентом Чехословаччини став генерал Людвіг Свобода	Після відставки А. Новотни
Березень, 31	Телезвернення Президента США до нації	Йшлося про зміну політики США у в'єтнамському питанні: відмову збільшити чисельність збройних сил у В'єтнамі, припинення бомбардувань Північного В'єтнаму. Водночас заявлялося, що США продовжуватимуть боротьбу з партизанами на півдні країни. Президент також заявив про готовність уряду США до переговорів з метою врегулювання конфлікту
Квітень, 4	У США вбито Мартіна Лютера Кінга	Лідер Руху чорних американців
Травень, 10	Початок переговорів у Парижі між представниками США і ДРВ щодо	Затягування переговорів в'єтнамською стороною

	припинення війни у В'єтнамі	
Травень, 29	Резолюція ГА ООН щодо незаконності режиму Я. Сміта в Південній Родезії	Передбачала введення широких економічних санкцій проти режиму апартеїду. Висловлювала-ся підтримка боротьби народу Зімбабве за свої права
Червень, 5	Убивство в Лос-Анжелесі (США) сенатора Роберта Кеннеді	Замах здійснив арабський терорист, нібито за «проізраїльські настрої» сенатора
Червень, 19	Резолюція Ради Безпеки ООН щодо гарантій безпеки без'ядерним країнам	Стосувалося країн, які приєдналися до Договору про непоширення ядерної зброї
Червень, 21	Засідання Ради НАТО у Рейк'явіку	Заявлено про готовність розпочати переговори з країнами ОВД з питань європейської безпеки
Липень, 1	Підписання в Москві, Лондоні й Вашингтоні Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ)	Відповідно до положень договору ядерні країни зобов'язувалися не передавати атомну зброю неядерним країнам. Останні ж відмовлялися від спроб придбати ядерну зброю, або контроль над нею у будь-якій формі
Липень, 17—30	Воєнний переворот в Іраку	Прихід до влади лівого крила Партії арабського соціалістичного відродження

<p>Липень, 29 — серпень, 1</p>	<p>Зустріч керівників Комуністичних партій СРСР і Чехословаччини у м. Чієрне-над-Тисою</p>	<p>Усупереч тиску радянського керівництва уряд Чехословаччини продовжував курс на реформи</p>
<p>Серпень, 21</p>	<p>Введення до ЧССР військ Варшавського договору (СРСР, Польщі, Болгарії та Угорщини)</p>	<p>Проголошення в СРСР доктрини Брежнєва (доктрина «обмеженого суверенітету»), відповідно до якої у стосунках між соціалістичними країнами не слід дотримуватися «формальних» принципів суверенітету. У випадку «загрози соціалістичним завоюванням» можна втручатися у внутрішні справи інших держав</p>
<p>Серпень, 24</p>	<p>Випробування першої термо-ядерної бомби у Франції</p>	
<p>Вересень, 6</p>	<p>Проголошення незалежності Свазіленду у складі Співдружності націй</p>	<p>Після тривалих переговорів уряд Великобританії погодився надати цій конституційній монархії незалежність</p>
<p>Вересень, 12</p>	<p>Албанія відмовилася від членства у Варшавському договорі</p>	<p>Керівництво країни пояснювало цей крок інтервенцією країн Варшавського договору у Чехословаччині, хоча фактично Албанія припинила свою участь у діяльності цієї організації ще в 1962 р.</p>
<p>Жовтень, 5</p>	<p>Розгін демонстрації у</p>	<p>Початок кризи в Ольстері</p>

	Лондондеррі (Північна Ірландія)	
Жовтень, 12	Проголошення незалежності Екваторіальної Гвінеї	За умов зростання національ- но-визвольного руху Іспанія змушена була визнати суверені- тет країни
Листопад, 5	На президентських виборах США перемогу здобув Р. Ніксон	
Листопад, 13—14	Створення Єврогрупи НАТО	Як заявлялося, з метою «зміц- нення безпеки союзу шляхом збільшення внеску європейсь- ких країн». Розроблено єдину концепцію озброєнь і бойової підготовки
Грудень, 27	Перше випробування водневої бомби в Китаї	

1969 р.

Загострення радянсько-
китайських відносин.
Зародження загально-
європейського процесу

Дата	Подія	Факти
Січень, 16	Публічне самоспалення у Празі чеського студента Яна Палаха	На знак протесту проти радян- ської окупації

Лютий, 3	Я. Арафат очолив Виконком Організації визволення Палестини	Лідер організації Фатх — Палестинський визвольний рух
Березень, 2, 14, 15.	Збройні сутички між СРСР і Китаєм у районі о. Даманський на прикордонній р. Уссурі	Китай вимагав зміни лінії кордону уздовж прикордонних річок відповідно до світових норм
Квітень	IX з'їзд Компартії КНР	Проголошено завершення «культурної революції». СРСР визначено «ворогом № 1» Китаю
Квітень, 17	Обрання Г. Гусака Першим секретарем Компартії Чехословаччини	Після збройного втручання країн-членів Організації Варшавського договору
Квітень, 28	Генерал де Голль залишає пост Президента Франції	Причиною відставки став провал референдуму щодо адміністративно-територіальної реформи
Травень, 5	Звернення уряду Фінляндії до урядів інших європейських країн із пропозицією скликати нараду з питань європейської безпеки	Пропозиція Фінляндії передбачала вироблення механізму багатосторонніх консультацій з питань організації Загальноєвропейської наради

Травень, 25	Воєнний переворот у Судані	Прихід до влади генерала Д. М. Німейрі
Травень, 30	Офіційна відмова уряду ФРН від «доктрини Хальштейна»	Цей крок ініціював новосформований коаліційний уряд Соціал-демократичної і Вільно-демократичної партій Німеччини, який започаткував «нову східну політику» ФРН
Червень, 15	Обрання Ж. Помпіду Президентом Франції	
Липень, 25	Проголошення Президентом США Р. Ніксоном «Гуамської доктрини»	Йшлося про здійснення принципу «в'єтнамізації» війни, відповідно до якого основний тягар війни перекладався з американських експедиційних військ на урядові війська Південного В'єтнаму
Серпень, 2—12	Вуличні сутички між католиками і протестантами в Ольстері (Північна Ірландія)	Введення в район конфлікту збройних сил Великобританії
Вересень, 1	Повалення монархії в Лівії	Проголошення Лівійської Арабської Республіки. Прихід до влади полковника А.Кадафі
Вересень, 3	Помер Президент ДРВ Хо Ши Мін	
Вересень, 11	Зустріч Голови Ради	Досягнуто домовленості щодо початку радянсько-китайських

	міністрів СРСР О.М.Косигіна з прем'єром Держради КНР Чжоу Еньлаєм в аеропорту Пекіна	переговорів із прикордонних питань. Наслідком зустрічі бу- ло зменшення загрози конфлі- кту між СРСР і КНР
Жовтень, 30	Початок радянсько- китайських переговорів у Пекіні	Китай відмовився від своєї ви- моги виведення радянських військ зі спірних територій, як попередньої умови початку пе- реговорів
Листопад, 17	Початок радянсько- американських переговорів у Хельсінкі	Метою переговорів було досяг- нення компромісу у сфері об- меження стратегічних насту- пальних озброєнь
Грудень, 1—2	Європейський саміт у Гаазі	Оприлюднено план Ж. Помпі- ду стосовно «завершення, по- глиблення та розширення євро- пейської інтеграції»

**ПОЛІТИКА РОЗРЯДКИ:
СТАБІЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ:
1970—1975**

1970 р.

«Нова східна політика»
ФРН

Дата	Подія	Факти
Січень	МВФ відмінив золотовалютний стандарт	Початок реформи Бреттон-Вудської системи
Січень, 12	Капітуляція сепаратистських сил у Біафрі (Нігерія)	Лідер повстанців провінції Біафрі генерал Оджукву залишив територію Нігерії
Березень, 11	Уряд Іраку визнав автономію курдів	Наслідком цього кроку було завершення дев'ятирічної громадянської війни
Березень, 18	Державний переворот у Камбоджі	Усунення від влади принца Нородома Сіанука. Створення т.зв. «пномпенського» проамериканського режиму на чолі з генералом Лон Нолом
Березень, 19	Перша зустріч голів урядів Східної і Західної Німеччини — Віллі Брандта і Віллі Штофа	Початок «нової східної політики» ФРН
Квітень, 16	Початок переговорів у	Підготовча зустріч відбулася у Хельсінкі в листопаді — грудні

	Відні між США і СРСР про обмеження стратегічних озброєнь	1969 р. Через рік, 20 травня 1971 р. було оприлюднено спільне радянсько-американське комюніке, в якому наголошувалося, що основні зусилля будуть зосереджені на розробці угоди про обмеження систем ПРО
Квітень, 30	Втручання збройних сил США в конфлікт у Камбоджі	Американські та південнов'єтнамські війська розгорнули наступ на місця дислокації комуністичних повстанців у Камбоджі
Травень, 6	Підписання у Празі нового радянсько-чехословацького Договору про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу	До тексту договору внесено положення, що відображали принципи «доктрини обмеженого суверенітету» Л.Брежнєва
Червень, 4	Проголошення незалежності Королівства Тонга	Держава в південно-західній частині Тихого океану, на островах Тонга. З 1900 р. — англійський протекторат. Входить до складу Співдружності націй
Червень, 19	Сполучені Штати оприлюднили «план Роджерса» стосовно врегулювання конфлікту на Близькому Сході	Передбачав припинення воєнних дій між ОАР і Ізраїлем й участь ООН як посередника на переговорах. 7 серпня домовленість щодо припинення вогню набула чинності. 25 серпня у Нью-Йорку відбулася зустріч представників Ізраїлю, ОАР та Йорданії за посередництва представника ООН Гуннара Яррінга (колишній посол Швеції в СРСР)

Червень, 18	Поразка лейбористів на парламентських виборах у Великобританії	Прихід до влади консервативного уряду Едварда Хіта
Червень, 24	Конгрес США відмінив «Тонкінську резолюцію»	Президентові США рекомендувалося відкликати із В'єтнаму всіх американських військовослужбовців до кінця 1974 р.
Серпень, 12	Підписання Московського Договору між СРСР і ФРН	Західна Німеччина офіційно визнала лінію по Одеру-Нейсе як східний кордон ФРН, відмовившись таким чином від претензій на колишні німецькі території, що відійшли до СРСР і Польщі в результаті Другої світової війни
Вересень, 5	На президентських виборах у Чілі переміг кандидат лівих сил Сальвадор Альєнде	До влади прийшов уряд Народної єдності, який започаткував політику соціалістичної орієнтації
Вересень	Збройні сутички між урядовими військами Йорданії і загонами Палестинського руху опору («Чорний вересень»)	27 вересня король Йорданії Хусейн і лідер ОВП Ясір Арафат підписали в Каїрі угоду щодо врегулювання йордано-палестинського конфлікту. Збройні сили ОВП залишили Йорданію і передислокувалися до Лівану
Вересень, 28	Помер Президент Єгипту Гамаль Абдель Насер	Прихід до влади віце-президента Анвара ель Садата. У зовнішній політиці обрав курс на збалансування військово-полі-

		тичного співробітництва з СРСР і зближення зі США
Жовтень, 8—10	Конференція Руху неприєднання в Лусаці (Замбія)	У форумі брали участь представники 65 країн, а також восьми визвольних рухів як гості. Дев'ять країн були представлені спостерігачами. Обговорювалися питання боротьби проти колоніалізму, неокolonіальних відносин, расизму. Ухвалено «Декларацію про мир, незалежність, розвиток, співробітництво й демократизацію міжнародних відносин»
Жовтень, 10	Проголошення незалежності Фіджі	Держава в Океанії. З 1874 р. — англійська колонія. Член Співдружності
Жовтень, 24	Ухвалено Декларацію про принципи міжнародного права	Прийнята XXV-ю сесією ГА ООН. У Декларації сформульовано сім загальновизнаних основних принципів міжнародного права: незастосування сили або погрози силою; мирне розв'язання міжнародних спорів; невтручання у справи, що є внутрішньою компетенцією держав; співробітництво держав, відповідно до Статуту ООН; рівноправність і самовизначення народів; суверенна рівність держав; сумлінне виконання державами зобов'язань, прийнятих ними відповідно до Статуту ООН
Листопад, 9	Помер колишній президент Франції	Голлістська зовнішньополітична доктрина, курс на відновлення та зміцнення на-

	генерал Шарль де Голь	ціональної величі, незалежності та безпеки, рішення про створення власного ядерного потенціалу, вихід із військової організації НАТО, курс на розрядку міжнародної напруженості стали домінантою зовнішньополітичної стратегії Франції і в постдеголівський період
Листопад, 13	Державний переворот у Сирії	Прихід до влади Хафеза ель Асада. Від 22 лютого 1971 р. й до своєї смерті у червні 2000 р. — беззмінний Президент Сирії і Генеральний секретар партії Баас. Прихильник ідеї створення «Великої Сирії»
Листопад, 22	Збройне втручання Португалії в конфлікт у Гвінейській Республіці	Загони найманців під керівництвом португальців висадилися у столиці Гвінеї — Конакрі й здійснили спробу повалити режим президента Секу Туре. Рада Безпеки ООН ухвалила резолюцію № 289 про негайне припинення збройного нападу на Гвінейську Республіку й виведення іноземних військ. Спроба перевороту завершилася невдачею: гвінейські війська успішно впоралися із загонами найманців
Грудень, 7	Підписання у Варшаві Договору про нормалізацію відносин між Польщею і ФРН	ФРН визнала післявоєнні кордони Польщі, зокрема кордон по Одеру—Нейсе

Грудень, 7	Перші вільні вибори в Пакистані після 1948 р.	Перемогу на виборах здобула Народна Ліга Східного Пакистану на чолі з Муджибуром Рахманом
Грудень	Страйк польських робітників на суднобудівному заводі в м. Гданськ та в інших містах Польщі	22 грудня перший секретар ЦК ПОРП Владислав Гомулка подав у відставку. До влади прийшов Едвард Герек

1971 р.

Досягнення «стратегічного паритету» між СРСР і США. Криза Бреттон-Вудської системи. Врегулювання проблеми Західного Берліна

Дата	Подія	Факти
Січень	Місія Г.Ярринга на Близькому Сході	Спеціальний представник генерального секретаря ООН Гуннар Яррінг передав урядам Єгипту, Йорданії, Сирії та Ізраїлю пам'ятну записку щодо плану заходів із реалізації резолюції № 242 РБ ООН («меморандум Яррінга»). Позиція Сирії та Ізраїлю призвела до провалу місії Г.Яррінга
Січень, 15	Відкриття Асуанської греблі (Єгипет)	Були присутніми Президент ОАР Анвар Садат і Голова Президії Верховної Ради СРСР М. Підгорний
Січень, 25	Воєнний переворот в Уганді	Прихід до влади генерала Іді Аміна

<p>Лютий, 25</p>	<p>Радіозвернення до націй Р. Ніксона: вперше заявлено, що жодна ядерна держава не має очевидних переваг у ядерній сфері</p>	<p>Визнавалося існування між СРСР і США «стратегічного паритету», пов'язаного з концепцією «взаємного гарантованого знищення»</p>
<p>Лютий, 11</p>	<p>Підписання Договору про заборону розміщення на дні морів і океанів та в їхніх надрах ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення</p>	<p>Договір підписали представники 63 держав у Москві, Вашингтоні та Лондоні</p>
<p>Березень, 9</p>	<p>Міністр оборони США М. Лейрд оприлюднив стратегію «реалістичного стримування»</p>	<p>Стратегія «реалістичного стримування» офіційно замінила стратегію «гнучкого реагування». Вона орієнтувалася на спроможність ведення «однієї з половиною війни», а не двох з половиною, як раніше (великої в Європі, великої в Азії та «половинної» війни). Доповнена концепцією «достатності» (замість концепції «переваги») в будівництві збройних сил</p>
<p>Березень, 26</p>	<p>Проголошення незалежності Народної Республіки Бангладеш (Східний Пакистан)</p>	<p>Арешт М. Рахмана. Західний Пакистан надсилає війська для придушення сепаратистів у Східній Бенгалії</p>

Березень, 30 — квітень, 9	XXIV з'їзд КПРС	З'їзд прийняв Програму миру, що мала легалізувати політику розрядки. Посилення елементів прагматизму у зовнішній політиці СРСР
Квітень, 17	Створення Федерації Арабських республік	Відповідна угода підписана у Бенгемі Єгиптом, Сірією та Лівією
Травень, 3	Еріх Хонеккер змінив на посаді Генерального секретаря ЦК СЄПН В.Ульбріхта	Голова Державної Ради (1976—1989). У зовнішній політиці дотримувався тези про дводержавність німецької нації, вважав СРСР єдиною гарантією існування НДР
Травень, 27	Підписання радянсько- єгипетського Договору про дружбу і співробітництво	На випадок загострення міжнародної ситуації сторони зобов'язувалися консультуватися в «інтересах усунення загрози або відновлення миру». Підтверджувалося співробітництво у військовій галузі з метою перозброєння єгипетської армії. Договір підписаний терміном на 15 років. Денонсований Єгиптом у 1976 р.
Травень, 20—21	Переговори Президента Франції Жоржа Помпіду і Прем'єр-міністра Великобританії Едварда Хіта	Досягнення угоди щодо умов вступу Великобританії до ЄЕС
Травень, 28	СРСР і Чілі підписали Договір про економічне співробітництво	Москва підтримала внутрішньо- та зовнішньополітичний курс уряду Народної єдності

Червень, 10	США відмінили ембарго на торгівлю з КНР	Адміністрація Р.Ніксона взяла курс на нормалізацію американо-китайських відносин шляхом тактики «малих кроків»
Червень, 17	Підписання японо-американської угоди про повернення Сполученими Штатами острова Рюкю (Окінава) Японії у 1972 р.	США зберігали на Окінаві військові бази. Кількість баз на острові скорочувалася від 134 (1970) до 63 (1976)
Липень	Таємний візит Г.Кіссінджера до Китаю	Узгодження з китайським керівництвом основних умов майбутньої нормалізації двосторонніх відносин
Липень, 15	Адміністрація США в односторонньому порядку відмінила обмін долара на золото	Криза Бреттон-Вудської системи
Серпень, 9	Підписання в Делі Договору про мир, дружбу і співробітництво між СРСР й Індією	Сторони домовилися про неучасть у будь-яких воєнних союзах, направлених проти однієї із сторін. На випадок агресії або загрози сторони домовилися про взаємні консультації. Індія почала отримувати від СРСР військову допомогу
Серпень, 15.	Проголошення незалежності Бахрейну	Британський протекторат від 1871 р.
Вересень, 1	Проголошення незалежності Катару	Британський протекторат від 1916 р.

Вересень, 2	Об'єднана Арабська Республіка перейменована на Арабську Республіку Єгипет	Єгипет повернув собі історичну назву після невдалої спроби об'єднання Єгипту і Сирії в унітарну державу
Вересень, 3	Підписання Чотиристоронньої угоди між урядами СРСР, США, Франції та Великобританії з питань Західного Берліна	Західну частину Берліна визнано окремою територіальною одиницею з особливим міжнародним статусом під управлінням союзних держав. Встановлено, що Західний Берлін «не є складовою частиною ФРН і не буде керуватися нею і надалі». Угода регулювала порядок підтримки зв'язків між Західним Берліном і Західною Німеччиною. Сторони погодилися утримуватися від застосування сили в районі Західного Берліна
Вересень, 30	Підписання угоди між СРСР і США про заходи щодо зменшення небезпеки виникнення ядерної війни й заходи щодо вдосконалення ліній прямого зв'язку СРСР—США	Сторони зобов'язувалися надавати інформацію щодо всіх випадків «несанкціонованого, випадкового або іншого інциденту, що не можна пояснити, пов'язаного з можливим вибухом ядерної зброї», а також здійснювати необхідні заходи з метою попередження випадкового або несанкціонованого використання ядерної зброї, що перебуває під їхнім контролем
Жовтень, 1	Йозеф Лунц (Нідерланди) змінив Манліо Брозіо на посаді Генерального	Нідерландський державний діяч і дипломат. У 1956—1971 рр. — міністр закордонних справ Нідерландів. Колишньому Генеральному секрета-

	секретаря НАТО	реві НАТО Манлію Брозіо до-ручено провести попередні пе-реговори з Радянським Союзом про взаємне й збалансоване скорочення збройних сил у Європі
Жовтень, 25	Прийняття КНР до ООН	Водночас ГА ООН проголосу-вала за припинення членства Тайваню в ООН
Жовтень, 30	Підписання в Парижі радянсько-французької декларації й документа «Принципи співробітництва між СРСР і Францією»	Основними принципами взае-мовідносин між обома країна-ми проголошувалися: непо-рушність кордонів; невтручан-ня у внутрішні справи; рів-ність; незалежність; відмова від застосування сили або погрози її застосуванням. Сторони ви-знали важливу роль майбутньої Загальноєвропейської наради у поглибленні процесу розрядки в Європі та подоланні розколу континенту на воєнно-полі-тичні угруповання
Листопад, 12	Президент США Р.Ніксон заявив про припинення активних бойо-вих дій амери-канських військ на території Південного В'єтнаму	
Листопад	Підписання країнами АСЕАН у Куала-Лумпурі Декла-рації щодо проголошення	Становлення політики нейтра-літету в Південно-Східній Азії

	Південно-Східної Азії зоною миру, свободи і нейтралітету	
Грудень	Індо-пакистанська війна (третя) на двох фронтах: у Східній Бенгалії і в Кашмірі	Капітуляція пакистанських військ у Східному Пакистані 16 грудня. Східна Бенгалія стає незалежною державою Бангладеш. Президентом країни обрано М. Рахмана (22 грудня). Прем'єр-міністром Пакистану став лідер Партії пакистанського народу Зульфікар Алі Бхутто
Грудень, 1	Створення єдиної держави Об'єднані Арабські Емірати	До її складу увійшли: Абу-Дабі, Шарджа, Дубай, Умм-аль-Кайвайн, Аджман і Ель-Фуджайра
Грудень, 31	Генеральним секретарем ООН обрано Курта Вальдхайма (Австрія)	Австрійський державний діяч і дипломат. 1968—1970 рр. — міністр закордонних справ Австрії. 1972—1981 рр. — Генеральний секретар ООН. 1986—1992 рр. — Президент Австрійської Республіки

1972 р.

«Шок Ніксона»: офіційні візити в КНР і СРСР.

Договори ПРО та ОСО-1

Дата	Подія	Факти
Січень, 22	Підписання у Брюсселі угод про вступ Великобританії, Ірландії, Данії та Норвегії до Європейських співтовариств	Угоди мали вступити в дію 1 січня 1973 р. після їхньої ратифікації кожною країною
Січень, 30	«Кривава неділя» у Північній Ірландії	Під час розгрому мирної демонстрації британські солдати вбили 13 цивільних осіб
Лютий, 21—28	Перший офіційний візит Президента США до Китаю («шок Ніксона»)	Шанхайське комюніке (27 лютого) закріпило умови нормалізації американо-китайських відносин і засвідчило відмову двох держав від спроб встановлення своєї гегемонії у Східній Азії та їхню готовність протистояти встановленню такої гегемонії будь-якою іншою державою
Березень, 15	«План Хусейна» щодо врегулювання палестинської проблеми шляхом створення автономної палестинської держави	Король Йорданії запропонував план створення Об'єднаного арабського королівства — конфедеративного об'єднання із Західним берегом та сектором Газа. На знак протесту Єгипет розірвав дипломатичні стосунки з Йорданією (6 квітня)
Квітень, 10	Підписання у Багдаді Договору про дружбу і	Договір підписали Голова Ради Міністрів СРСР О.Косигін і Президент Іраку А. Х. аль-Бакр

	співробітництво між Іраком і СРСР терміном на 15 років	Сторони заявили про свою готовність продовжити співробітництво у справі зміцнення обороноздатності обох країн
Квітень, 10	У Москві, Вашингтоні і Лондоні відкрито до підписання Конвенцію про заборону розробки, виробництва й накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) й токсичної зброї та про їх ліквідацію	Набула чинності 26 березня 1975 р.
Травень, 22—30	Офіційний візит Президента США Р.Ніксона до СРСР	Перший у повоєнній історії візит Президента США до Радянського Союзу
Травень, 26	Підписання в Москві Договору між СРСР і США про обмеження систем протиракетної оборони (ПРО) і Тимчасової угоди про деякі заходи в галузі обмеження стратегічних наступальних озброєнь (ОСО-1)	Згідно з Договором ПРО та Протоколом до нього 1974 р. сторони зобов'язувалися не створювати загальнонаціональні системи ПРО. Сторонам дозволялося розгорнути по два (а відповідно до Протоколу 1974 — по одному) комплекси системи ПРО радіусом 150 км. Радянський Союз розмістив свою систему ПРО в районі Москви, а США — у Гранд Форксі, районі базування пускових установок міжконтинентальних балістичних ракет. Угода ОСВ-1 терміном дії на 5 років встановлювала кількісні та якісні обмеження на міжкон-

		тинентальні балістичні ракети наземного й морського базування (1600 одиниць МБР для СРСР і 1054 одиниці МБР для США). Сторони зобов'язувалися не збільшувати кількість пускових установок МБР як наземного, так і морського базування
Травень, 29	Підписання в Москві радянсько-американського документа «Основи взаємовідносин між СРСР і США»	У документі визначалися 12 принципів радянсько-американських відносин. Серед них: принцип мирного співіснування, зобов'язання уникати конфронтації, запобігати виникненню ядерної війни, виходити із визнання інтересів безпеки кожної сторони та рівності таких інтересів, а також відмови від використання сили й погрози її використання
Липень, 2	Підписання у м.Сімлі угоди між Індією і Пакистаном про двосторонні відносини	Відповідно до умов угоди Пакистан визнавав незалежність Бангладеш. Сторони відмовлялися від застосування сили при вирішенні спірних питань
Липень, 18	А. Садат вислав 20 тисяч радянських військових радників із Єгипту	Під тиском США А.Садат також відмовився від використання радянських ракет ППО
Вересень, 5	Арабські терористи вбили у Мюнхені 11 членів ізраїльської	Міжнародний тероризм став важливим чинником світової політики

	олімпійської команди	
Вересень, 24	Провал референдуму про вступ Норвегії до ЄЕС	53,5% норвежців, які брали участь у голосуванні, висловилися проти вступу країни до ЄЕС
Вересень, 29	Підписання японо-китайської заяви про нормалізацію відносин між КНР і Японією	Під час офіційного візиту Прем'єр-міністра Японії Какуея Танаки до КНР сторони домовилися про встановлення дипломатичних відносин. Японія визнала Тайвань невід'ємною частиною КНР, а уряд КНР — єдиним законним урядом Китаю. Формальне припинення стану війни з 1937 р.
Жовтень, 19—21	Паризький саміт ЄЕС	За пропозицією Президента Франції Ж. Помпіду прийнято рішення трансформувати Європейське співтовариство в Європейський Союз до кінця 70-х років
Листопад, 21	Початок переговорів у Женеві між СРСР і США щодо обмеження стратегічних озброєнь («ОСО-2»)	Учасники переговорів акцентували увагу на питаннях встановлення рівних сумарних лімітів на стратегічні носії СРСР і США, включаючи бомбардувальники, рівних лімітів на сукупну вагу, що доставляється, а також урахування в рівних лімітах американських ядерних засобів передового базування
Листопад, 22	Початок багатосторонніх консультацій з підготовки	У ході цих консультацій, що тривали до 8 червня 1973 р., представники 32 європейських країн, а також США та Канади

	загально-європейської Народи в Гельсінкі (початок Гельсінського процесу)	розробили порядок денний та організаційні основи загальноєвропейської Народи
Листопад, 24	Фінляндія першою із західних країн офіційно визнала НДР	
Грудень, 16	Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини	Конвенція набула чинності 17 грудня 1975 р. Ратифікована Україною 4 жовтня 1988 р.
Грудень, 21	Підписання у Східному Берліні Договору про основи відносин між НДР і ФРН	Договір визначив умови розвитку відносин між двома частинами Німеччини як фактично незалежних держав

1973 р.

Переворот у Чілі. Припинення війни у В'єтнамі. Війна «Йом-Кіппур» на Близькому Сході. Перший нафтовий шок

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Розширення ЄЕС від шести до дев'яти країн	Набули чинності договори про приєднання до ЄЕС Великобританії, Данії та Ірландії
Січень, 15	США припинили всі воєнні операції у В'єтнамі	
Січень, 27	Підписання в Парижі чотиристоронньої угоди щодо припинення війни й відновлення миру у В'єтнамі	Угоду підписали Демократична Республіка В'єтнам, Республіка В'єтнам, Національний фронт визволення Південного В'єтнаму (В'єтконг) і США.
Лютий, 21	Представники уряду Лаосу і руху Патет-Лао підписали у В'єнтьяні угоду про відновлення миру та досягнення національної згоди	Відповідно до пунктів Угоди передбачалося припинення громадянської війни, виведення із території країни іноземних військ, формування тимчасового уряду національної єдності. Сторони зобов'язувалися дотримуватися Женевських угод 1962 р.
Березень, 29	Завершення виведення збройних сил США з території Південного В'єтнаму	Відповідно до умов Паризької угоди від 27 січня 1973 р.

Квітень, 23	Г. Кіссінджер проголосив «рік Європи» й запропонував прийняти нову «Атлантичну хартію»	Проект передбачав урегулювання відносин між Америкою, Європою і Японією шляхом створення мережі взаємозалежності в політичній, економічній та військовій сферах за збереження глобального лідерства США
Червень, 10	Проголошення незалежності Багамських островів	Колонія Великобританії у Вест-Індії від XVIII ст.
Червень, 18—25	Візит Л. Брежнєва до США	Підписання Угоди про відвернення загрози ядерної війни та документа «Основні принципи переговорів між СРСР і США щодо подальшого обмеження стратегічних наступальних озброєнь» (22 червня). До порядку денного переговорів були внесені питання щодо стратегічної бомбардувальної авіації та боєзарядів індивідуального наведення. Заява Л. Брежнєва про завершення «холодної війни»
Липень, 3—7	Перший етап Наради з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЕ) у Гельсінкі	Брали участь міністри закордонних справ 33 країн Європи, США та Канади
Липень, 17	Державний переворот в Афганістані	Повалення монархії та проголошення Республіки Афганістан. До влади у країні прийшов брат короля Мохаммад Дауд. Король Захір-шах офіційно зрікся престолу (24 липня)

Серпень, 19	У Греції скасовано монархію	Президентом країни обрано Георга Пападопулоса
Серпень, 19	Президент Єгипту А. Садат і глава Лівії М. Каддафі заявили про об'єднання двох країн	Цей крок став черговою спробою реалізації одного з багатьох федеративних проектів лівійського лідера
Вересень, 5—9	IV Конференція Руху неприєднання в Алжирі	У міжнародному форумі брали участь представники 75 держав-членів, а також 14 африканських визвольних рухів, ОВП, патріотичних сил Пуерто-Ріко і вісім спостерігачів. Близько 40 країн були представлені главами держав або урядів. Основні документи: Політична декларація, Декларація про національно-визвольну боротьбу, Економічна декларація, Програма дій в інтересах економічного співробітництва. Висунуто ідею щодо формування «Нового міжнародного економічного порядку» (НМЕП)
Вересень, 11	Державний переворот у Чілі	Вбито Президента С.Альєнде. До влади прийшла військова хунта на чолі з генералом Августо Піночетом
Вересень, 18 — липень, 21 1975 р.	Другий етап Наради з безпеки та співробітництва в Європі	Створено три комісії (три «кошки»). Комісія I (безпеки), Комісія II (економічні питання), Комісія III (співробітництво в гуманітарних та інших галузях). Запровадження принципу консенсусу

Вересень, 18	Прийняття НДР і ФРН до складу ООН	Міжнародна спільнота визнала НДР і ФРН як незалежних суб'єктів світової політики
Вересень, 23	Президентом Аргентини обрано Хуана Перона	Президент Аргентинської Республіки у 1946—1955 та 1973—1974 рр. Прагнув зміцнити суверенітет та регіональне лідерство країни у Південній Америці
Жовтень, 6—25	«Жовтнева війна» на Близькому Сході (війна «Йом-Кіппур»)	Четверта арабо-ізраїльська війна розпочалася з раптової атаки збройних сил Єгипту і Сирії на Ізраїль 6 жовтня у день «Йом-Кіппур» («Судний день»)
Жовтень, 7—10	Візит Прем'єр-міністра Японії К. Танаки до Москви	У спільній заяві (10 жовтня) керівництва обох країн наголошувалося, що «врегулювання невирішених питань, які залишилися після Другої світової війни та укладення мирного договору стануть вагомим внеском у налагодження справді добросусідських і дружніх відносин між двома країнами». Щодо «невирішених питань», то Японія мала на увазі проблему Курильських островів відповідно до Спільної декларації 1956 р., а СРСР — лише питання укладення мирного договору
Жовтень, 16—17	Перший «нафтовий шок»	ОПЕК підвищила ціни на нафту на 70%. 11 арабських країн, членів ОПЕК, увели ембарго на поставки нафти до країн, які підтримували Ізраїль (США, Нідерланди, Португалія, ПАР, Японія та ін.). Це був перший випадок викорис-

		тання «нафтової зброї» у політичних цілях
Жовтень, 16	Ізраїльські війська форсували Суецький канал	3-я єгипетська армія потрапила в оточення на Сінайському півострові. Ізраїльські війська розпочали підготовку до наступу на Каїр
Жовтень, 22	Резолюція № 338 Ради Безпеки ООН щодо відновлення миру на Близькому Сході	Обом сторонам рекомендувалося негайно припинити воєнні дії і розпочати переговори. Основні положення резолюції були узгоджені під час візиту Г.Кіссінджера до Москви 20 жовтня
Жовтень, 25	«Ядерна тривога» у США і СРСР.	Збройні сили СРСР і США були приведені у стан бойової готовності. Москва і Вашингтон вчинили тиск на Ізраїль. Припинення бойових дій на Близькому Сході
Жовтень, 30	Початок переговорів у Відні про взаємне й збалансоване скорочення збройних сил та озброєнь у Центральній Європі	В переговорах брали участь представники 19 країн — членів НАТО та ОВД. 11 із них — СРСР, Польща, НДР, Чехословаччина, США, Велика Британія, Канада, ФРН, Бельгія, Нідерланди та Люксембург — могли стати прямими учасниками кінцевих угод
Листопад, 5—9	Поїздка державного секретаря США Г. Кіссінджера з місією миру до столиць країн Близького Сходу	Винагородою «Човникової дипломатії» Г.Кіссінджера стало присудження йому Нобелівської премії миру за 1973 р.

Листопад, 11	Підписано протокол про припинення вогню Ізраїлем і Єгиптом	На 101-му кілометрі дороги Каїр—Суец підписано єгипетсько-ізраїльський протокол про припинення воєнних дій
Листопад, 13	Перший французько-африканський саміт у Парижі	З ініціативи Президента Франції Ж.Помпіду започатковано механізм щорічних франко-африканських зустрічей на вищому рівні
Грудень, 11	Підписання Празького договору між ФРН і Чехословаччиною	Мюнхенська угода 1938 р. проголошена «неістотною», тобто «юридично нечинною»
Грудень, 15	Прийняття «Декларації європейської ідентичності» на саміті ЄЕС у Копенгагені	Декларація проголошувала принципи європейської ідентичності: представницька демократія, верховенство закону, соціальна справедливість, повага прав людини. Необхідність зміцнення міжнародного авторитету європейських країн шляхом проведення спільної зовнішньої політики. Декларація стала реакцією країн-членів ЄЕС на нову «атлантичну хартію» Г.Кіссінджера
Грудень, 21	Початок роботи Женевської мирної конференції з питань Близького Сходу	Представники Єгипту, Йорданії, Ізраїлю, США та СРСР обговорили питання про роз'єднання військ. Восени 1974 р. робота конференції була фактично припинена
Грудень, 23 —листопад	Країни-члени ОПЕК удвоє	Завершення епохи дешевої нафти. Загалом ціни на нафту

	підвищили ціни на нафту	виросли від 2—3 дол. за барель у 1972 р. до 13—14 дол. у 1974 р. Перший «нафтовий шок» підштовхнув західні країни до проведення глобальних структурних реформ економіки на принципах енергозбереження й обмеження залежності від імпорту нафти
--	-------------------------	--

1974 р.

Революція «гвоздик» у Португалії. «Уотергейт». Поділ Кіпру. Поправка «Джексона-Веніка»

Дата	Подія	Факти
Січень, 10	Проголошення «доктрини Шлесінджера»	Міністр оборони США оприлюднив доктрину «обмеженої» ядерної війни
Січень, 18	Підписання Угоди «101-го кілометра» в Женеві	Угода передбачала роз'єднання єгипетських й ізраїльських військ на Сінайському півострові. До зони роз'єднання вводилися спеціальні сили ООН
Лютий	Конференція у Вашингтоні країн — основних споживачів нафти	США, Японія, Канада, Норвегія та дев'ять країн-членів ЄЕС створили Міжнародне енергетичне агентство. Йшлося про вироблення курсу на зменшення залежності від постачання арабської нафти, розробку альтернативних джерел енергії та енергозберігаючі технології
Лютий, 7	Підписання панамо-	Декларація передбачала підготовку нового договору й відмо-

	американської декларації про принципи переговорів щодо статусу Панамського каналу	ву США від принципу «на вічні часи»
Лютий, 7	Проголошення незалежності Гренади	Від 1783 р. — колонія Великобританії у Вест-Індії. Від 1967 р. — «асоційована з Великобританією» держава
Лютий, 13	Влада Радянського Союзу висилає з країни письменника-дисидента О.Солженіцина	Правозахисний рух та «дисидентство» стають вагомим чинником міжнародного становища СРСР
Лютий, 18	Відновлення дипломатичних відносин між Єгиптом і США	Поглиблення двостороннього співробітництва. Візит Р.Ніксона до Каїра (червень)
Березень, 5	Гарольд Вільсон сформував лейбористський уряд у Великій Британії	Лейбористська партія перемогла на парламентських виборах (лютий)
Квітень, 25	Воєнний переворот у Португалії	Початок революції «гвоздик». Прихід до влади військової хунти на чолі з генералом Антоніу ді Спінола
Травень, 1	VI-а спеціальна сесія ГА ООН прийняла Програму Дій і Декларацію про встановлення	Основними принципами НМЕП проголошувалися суверенітет держави над природними ресурсами та всією економічною діяльністю; регламентація і контроль над діяльністю транснаціо-

	Нового міжнародного економічного порядку (НМЕП)	нальних корпорацій та ін. Концепція НМЕП розвинута в «Хартії міжнародних прав і обов'язків держав», прийнятій на 29 сесії ГА ООН 1974 р.
Травень, 8	Відставка Віллі Брандта з посади Канцлера ФРН	Причиною відставки було звинувачення помічника В.Брандта Гунтера Гіломе у шпигунстві. Канцлером став Г.Шмідт (16 травня)
Травень	Проголошення Китаєм теорії «трьох світів»	Теорія була спрямована проти засилля двох наддержав («перший світ»), у боротьбі з якими мають об'єднатися розвинуті країни («другий світ») та країни, що розвиваються («третій світ»)
Травень, 16	Випробування першого ядерного пристрою в Індії	Уряд Індії заявив про намір зберегти без'ядерний статус країни
Травень, 19	Президентом Франції обрано В. Жіскара д'Естена	Президентські вибори відбулися після смерті Ж.Помпіду (2 квітня)
Травень, 31	Угода між Ізраїлем і Сірією про роз'єднання військ	У червні Сірія і США відновили дипломатичні відносини
Червень, 4	Іцхак Рабин став Прем'єр-міністром Ізраїлю	Прем'єр-міністр Держави Ізраїль у 1974—1977 та 1992—1995 рр. Лауреат Нобелівської премії миру 1994 р. Застрелений іудейським праворадикальним екстремістом 4 листопада 1995 р.

Червень, 26	Підписання у Брюсселі главами урядів держав-членів НАТО Декларації про атлантичні відносини	Дістала назву «Оттавської декларації» за місцем затвердження та опублікування Північно-атлантичною радою 19 червня 1974 р.
Червень, 27 — липень, 3	Офіційний візит Р.Ніксона до Радянського Союзу	Наслідком візиту було підписання в Москві Договору про обмеження підземних випробувань ядерної зброї, Протоколу до нього, а також Протоколу до Договору ПРО 1972 р. (3 липня)
Липень, 15—20	Воєнний переворот на Кіпрі	Зміщення президента Макаріоса. Початок окупації території Кіпру турецькими військами, які зайняли 37% території країни
Липень, 23	Відставка військового уряду в Греції	Прем'єр-міністром країни став Константинос Караманліс
Липень, 31	Створення зони безпеки на Кіпрі під контролем сил ООН	Рішення про встановлення роз'єднувальної лінії між збройними силами грецької і турецької спільнот, прийняте відповідно до резолюції РБ ООН №353 від 20 липня 1974 р. на нараді міністрів закордонних справ Великобританії, Греції і Туреччини в Женеві (25—30 липня)
Серпень, 9	Відставка Р.Ніксона з поста Президента США внаслідок «Уотергейту»	Новим президентом країни став Дж.Форд

Серпень, 14	Вихід Греції з об'єднаної військової структури НАТО	На знак протесту проти пасивної реакції НАТО на турецьку окупацію Кіпру
Вересень, 12	Державний переворот в Ефіопії	Повалення імператора Хайле Сіласіє. Прихід до влади Хайле Маріама Менгісту
Жовтень, 28	Саміт арабських країн у Рабаті (Марокко)	ОВП визнано єдиним представником палестинського народу
Жовтень, 31	Вето Франції, США та Великої Британії в Раді Безпеки ООН на виключення ПАР з ООН	Рішення про виключення ПАР з ООН було викликане незаконною окупацією Намібії військами ПАР
Листопад, 25	ГА ООН надала ОВП статус постійного наглядача	Резолюція про визнання права палестинського народу на самовизначення, національну незалежність і суверенітет була прийнята 85 голосами, 8 делегатів проголосували проти
Листопад, 23—24	Робоча зустріч Л.Брежнєва і Дж.Форда в районі Владивостока	Досягнуто домовленості щодо підготовки Угоди про обмеження стратегічних наступальних озброєнь (ОСВ-2) на основі принципу рівності та однакової безпеки сторін
Грудень, 4—7	Радянсько-французький саміт у Рамбуйе (Франція)	Перша радянсько-французька зустріч на вищому рівні після обрання Президентом Франції В. Жискар д'Естена. Підтвердження курсу на розрядку міжнародної напруженості

Грудень, 10	Саміт ЄЕС у Парижі ухвалив рішення щодо створення Європейської Ради	Європейська Рада — головний політичний орган ЄС. Об'єднує глав держав чи урядів країн-членів. До її складу входить також глава Комісії ЄС. Збирається не менше як двічі на рік
Грудень, 14	Резолюція 3314 XXIX ГА ООН щодо визначення поняття «агресія»	У документі наголошувалося, що агресією є застосування державою військової сили проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави. Кваліфікувати дії держави як агресію уповноважена РБ ООН. При визначенні агресії за основу береться принцип ініціативи здійснення акту агресії. Агресивна війна є злочином проти міжнародного миру й тягне міжнародну відповідальність
Грудень, 20	Поправка Джексона-Веніка	Конгрес США схвалив законопроект про торговельну реформу з поправками сенатора Г. Джексона та члена палати представників Ч. Веніка, відповідно до яких надання СРСР режиму найбільшого сприяння в торгівлі обумовлювалося вимогами щодо лібералізації радянської еміграційної політики

1975 р.

Гельсінський акт НБСЄ.
Створення «Великої сімки»

Дата	Подія	Факти
Лютий, 13	Створення так званої «Турецької Федеративної Держави Республіка Кіпр»	Проголошена керівництвом турецької общини в північній частині Кіпру, окупованій турецькими військами (близько 40 % території острова)
Лютий, 13—17	Візит Прем'єр-міністра Великої Британії Г. Вільсона в СРСР	Підписання Спільної радянсько-британської декларації про нерозповсюдження ядерної зброї та Угоди про запобігання випадкового виникнення ядерної війни
Лютий, 28	Підписання першої Конвенції Ломе	Ломейську конвенцію про економічні й торгівельні відносини підписали члени ЄЕС та 46 країн Африки, Карибського басейну та району Тихого океану
Березень, 25	Убивство короля Саудівської Аравії Фейсала	Новим королем проголошено Халеда
Квітень, 5	Помер Чан Кайші	Новим президентом Тайваню обрано Цзян Цинго (6 квітня)
Квітень, 13	Початок громадянської війни в Лівані	Збройне зіткнення палестинських бойовиків із загonom маронітів (християн, що виступали проти присутності палестинських збройних сил на території Лівану)

Квітень, 17	Повалення режиму Лон Нола в Камбоджі	Прихід до влади «червоних кхмерів» на чолі з Пол Потом — Ієнг Сарі. Правління промаоїстського угруповання дістало назву чотирирічної «варфоломійської ночі» (1975—1979)
Квітень, 30	Падіння Сайгона. Беззастережна капітуляція збройних сил Південного В'єтнаму	Перехід влади до Тимчасового революційного уряду, сформованого НФ ВПВ
Травень, 5—30	Конференція в Женеві з питань виконання Договору про нерозповсюдження ядерної зброї	У форумі брали участь представники 58 держав. У підсумковій Декларації учасники конференції закликали ядерні держави до виконання ст.6 ДНЯЗ, а держави, що не підписали Договір, — якнайшвидше приєднатися до нього
Червень, 5	Успіх референдуму у Великій Британії щодо перебування країни в ЄЕС	У голосуванні брало участь 64,5% виборщиків, 67,2% з яких підтримали рішення про вступ країни до ЄЕС
Червень, 13	Підписання у Багдаді Договору про дружбу і добросусідство між Іраком й Іраном	Підписання Договору стало наслідком урегулювання територіальних проблем, у тому числі демаркації кордонів на підставі Константинопольського протоколу 1913 р. Попередньо спірні питання між двома країнами було врегульовано в ході досягнення алжирських угод (березень 1975)

Червень, 25	Проголошення незалежності Мозамбіку	Президентом країни став Самора Машел
Липень, 5	Острови Зеленого Мису проголошено незалежною державою	Португальська колонія від 1495 р.
Липень, 6	Коморські острови проголошено незалежною державою	Французька колонія від XIX ст.
Липень, 12	Сан-Томе і Принсіпі проголошено незалежною державою	Португальська колонія від XV ст.
Липень, 17—19	Спільний політ космічних кораблів «Союз-19» (СРСР) і «Аполлон-18» (США)	Учасники польоту — радянські космонавти О. Леонов і В. Кубасов та американські астронавти — Т. Стаффорд, В. Бранд і Д. Слейтон
Липень, 29	Організація американських держав у Сан-Хосе відмінила заборону на розвиток відносин із Кубою	За резолюцію, що надавала свободу дій країнам-членам ОАД, які бажали нормалізувати свої відносини з Республікою Куба, проголосувало 16 країн (три — проти, дві — утрималися)
Липень, 30 — серпень, 1	Заключний (третій) етап Наради з безпеки і	Безпрецедентна зустріч вищих керівників 33 європейських держав, а також США й Канади.

	співробітництва в Європі у Гельсінкі	
Серпень, 1	Підписання Заключного акта НБСЄ	Основу Гельсінського акта становила «Декларація принципів, якими держави-учасниці мають керуватися у взаємних відносинах». Це, насамперед: суверенна рівність і поважання прав, притаманних суверенітетові; незастосування сили або погрози сили; непорушність кордонів; територіальна цілісність держав; мирне врегулювання суперечок; невтручання у внутрішні справи; поважання прав людини та основних свобод, у тому числі свободи совісті, релігії та переконань; рівноправність та право народів розпоряджатися своєю долею; співробітництво між державами; сумлінне виконання зобов'язань за міжнародним правом
Вересень, 16	Папуа-Нова Гвінея проголошена незалежною державою	Від 1949 р. перебувала під владою Австралії
Вересень, 23	Сінайська угода між Єгиптом і Ізраїлем	Частина території Сінайського півострова повернено Єгипту (10 жовтня)
Жовтень, 17	Підписання у м. Панама угоди про створення Латиноамериканської економічної системи (ЛАЕС)	Так зв. «Панамський договір» підписали 23 країни Латинської Америки

Листопад, 3	Проголошення Лаоської Народно- Демократичної Республіки	Президентом країни став принц Суфанувонг
Листопад, 6—9	«Зелений марш» 350 тис. марокканців до Західної (Іспанської) Сахари на чолі з королем Хасаном	14 листопада Іспанія підписала в Мадриді угоду з Марокко і Мавританією про те, що вона відмовляється від своїх прав на Західну Сахару й передає цю територію під управління Ма- рокко й Мавританії до лютого 1976 р.
Листопад, 10	Резолюція XXX сесії ГА ООН, в якій сіонізм кваліфікувався як «форма расизму та расової дискримінації»	Зміст резолюції викликав жор- сткі суперечки серед міжнарод- ної спільноти. Пізніше Генера- льна Асамблея ООН відміни- ла цю резолюцію
Листопад, 10	Підписання у м. Озімо договору, угоди та протоколу про врегулювання кордону між Італією і Югославією (Озімська угода)	Договір встановлював держав- ний кордон між Італією і Югославією у районі Трієста та в Трієстській затоці. Угода про економічне співробітниц- тво передбачала створення вільної зони в районі Трієста. Протокол визначав розміри та кордони вільної зони (близь- ко 20 кв. км.)
Листопад, 10	Проголошення незалежності Анголи	Початок громадянської війни між проурядовими силами На- родного руху за визволення Ан- голи (МПЛА) на чолі з А. Нето і силами Національного фронту визволення Анголи (ФНЛА, на чолі з Х. Роберто) й Національ-

		ного союзу за цілковиту незалежність Анголи (УНІТА, на чолі з Ж. Савімбі)
Листопад, 15—17	Нарада в Рамбуйє (Франція) глав держав та урядів США, Франції, ФРН, Великої Британії, Італії та Японії з економічних і валютних питань (згодом до цих країн приєдналася Канада)	Створення «Великої сімки» (групи «G-7»)
Листопад, 20	Помер генерал Франко	Поновлення монархії в Іспанії. Хуан Карлос I стає королем країни
Листопад, 25	Суринам проголошено незалежною державою	Колишня колонія Нідерландів від XVII ст.
Грудень, 7	Проголошення Президентом США Дж. Фордом нової «тихоокеанської доктрини»	Доктрина засвідчила завершення періоду «зниження профілю» США в Азії й підтвердила, що «американська сила має основоположне значення для будь-якого стабільного балансу сил у Тихому океані»
Грудень, 7	Індонезія ввела свої війська на територію Східного Тімору	Після виведення з території Східного Тімору португальської адміністрації (27 серпня 1975 р.) протистояння між Революційним фронтом незалежності Східного Тімору (ФРЕТІЛІН),

		який виступав за цілковиту незалежність провінції, і Демократичним союзом Тімору, що виступив за федерацію з Португалією, вилилось у збройний конфлікт, в який втрутилася Індонезія
Грудень, 16—19	Початок роботи Паризької конференції з міжнародного економічного співробітництва (тривала до червня 1976 р.)	Конференція започаткувала діалог «Північ—Південь» — між розвинутими країнами («Північ») і країнами, що розвивалися («Південь»)
Грудень, 22	РБ ООН ухвалила Резолюцію № 384	Резолюція підтверджувала право Східного Тімору на незалежність та самовизначення і закликала Індонезію вивести війська з провінції

КРИЗА ПОЛІТИКИ РОЗРЯДКИ: 1976—1980

1976 р.

Об'єднання В'єтнаму.
Смерть Мао Цзедуна

Дата	Подія	Факти
Січень	Населення Землі сягнуло 4 млрд осіб	Зростання ролі демографічного чинника в міжнародних відносинах
Січень, 13	Аргентина розірвала дипломатичні відносини з Великою Британією	З огляду на загострення ситуації навколо Фолклендських островів
Січень, 7—9	Засідання МВФ у Кінгстоні (Ямайка)	Ухвалено рішення про відмову від «фіксованих паритетів» Бреттон-Вудської системи
Січень, 8	Помер Прем'єр Державної Ради КНР Чжоу Еньлай	Новим главою уряду став Хуа Гофен (9 лютого)
Січень, 23	Радянська газета «Красная звезда» назвала Маргарет Тетчер «залізною леді»	Після її жорсткого антикомуністичного виступу
Січень, 24	Підписання іспано-американського договору про дружбу і співробітництво	Замінив договір 1953 р. Передбачав збереження американських військових баз в Іспанії

Січень, 27	Збройні сутички між військами Марокко і Алжиру в Західній Сахарі	Розрив дипломатичних відносин (березень)
Січень, 30	Прийняття РБ ООН резолюції № 385	У документі йшлося про визнання права палестинського народу на самовизначення
Лютий	Перша конференція глав держав і урядів країн-учасниць АСЕАН на острові Балі (Індонезія)	Учасники конференції підписали Декларацію згоди АСЕАН та Договорів про дружбу і співробітництво в Південно-Східній Азії, які фактично закріпили за Асоціацією статус політичного союзу
Лютий	Укладення камбоджійсько-китайської угоди про військову допомогу	У 1976—1978 рр. камбоджійській армії допомагали понад 20 тис. китайських військових спеціалістів. Угода мала анти-в'єтнамський характер
Лютий, 27	Фронт «Полісарію» проголосив незалежність Сахарської Арабської Демократичної Республіки (САДР)	Асамблея вождів племен Західної Сахарі висловилася за укладення союзу з Марокко. Уряд САДР у «вигнанні» знайшов притулок в Алжирі, який не визнав Мадридської угоди 1975 р. Марокко та Мавританія розірвали дипломатичні відносини з АНДР
Березень, 15	Єгипет денонсував радянсько-єгипетський договір про дружбу і співробітництво 1971 р.	Згорання радянсько-єгипетського співробітництва, зокрема у військовій сфері

Березень, 24	Воєнний переворот в Аргентині	Прихід до влади військової хунти. Розпуск Національного конгресу, призупинення діяльності політичних партій та профспілок
Квітень, 4	Принц Нородом Сіанук залишив посаду керівника Камбоджі	Новим главою держави став представник «червоних кхмерів» Кхієу Самфан
Квітень, 5	Джеймс Каллаген став новим Прем'єр-міністром Великобританії	Прем'єр-міністр Гарольд Вільсон подав у відставку 16 березня
Квітень, 14	Марокко й Мавританія підписали конвенцію про розмежувальну лінію між двома країнами у Західній Сахарі	Поділ Західної Сахари між Марокко і Мавританією
Травень, 28	Підписання між СРСР і США Договору про підземні ядерні вибухи у мирних цілях	Відповідно до статей договору заборонялися окремі вибухи потужністю більше як 150 кілотон та групові вибухи сумарною потужністю більше як 1,5 мегатон
Червень, 1	Уведення сирійського військового контингенту до Лівану	Позачергова сесія Ради ЛАД (8 червня) ухвалила рішення про створення та розгортання у Лівані Міжарабських сил безпеки (2,5 тис. осіб). При цьому Сирія зберігала свою присутність у Лівані (понад 20 тис. осіб)

Липень, 17	Анексія Індонезією Східного Тімору	Індонезія заявила про приєднання Східного Тімору як 27-ї провінції країни
Липень, 2	Об'єднання Північного і Південного В'єтнаму	Проголошення Соціалістичної Республіки В'єтнам
Липень, 16	Радянсько-французька угода щодо попередження випадкового чи несанкціонованого застосування ядерної зброї	Угоду укладено шляхом обміну листами між Міністерствами закордонних справ СРСР і Франції. Сторони зобов'язувалися терміново повідомляти один одному про випадковий або незрозумілий інцидент, здатний призвести до вибуху ядерного заряду, а також діяти таким чином, щоб уникнути неправильного тлумачення дій однієї сторони іншою
Серпень, 16—19	У Коломбо відбулася V Конференція Руху неприєднання	У форумі брали участь представники 86 країн-членів руху та 11 спостерігачів. Делегації дев'яти країн мали статус гостей. 41 країна була представлена главами держав і урядів
Серпень, 25	Відставка Прем'єр-міністра Франції Ж. Ширака	Новим главою уряду став Раймон Барр
Вересень, 9	Помер Мао Цзедун	ЦК КПК очолив Гуа Гофен (7 жовтня). Заарештовано «банду чотирьох», у тому числі вдову Мао Цзедуна Цзян Цін
Листопад, 2	Перемога демократа Дж. Картера на президентських виборах у США	

1977 р.

«Єврокомунізм».
Ракети «СС-20» у Європі.
Анвар Садат в Єрусалимі

Дата	Подія	Факти
Січень, 6	Рой Дженкінс (Великобританія) приступив до виконання обов'язків голови Комісії ЄЕС.	
Січень, 7	Прийняття «Хартії-77»	Маніфест захисників прав людини в Чехословаччині
Січень, 20	Інавгураційна промова Дж.Картера під час вступу на посаду Президента США	Центральне місце у зовнішній політиці США відводилося захисту прав людини. Проголошувався курс на сполучення «моралізму» з «силовим» підходом у зовнішньополітичній стратегії
Лютий, 1	Вторгнення загонів «червоних кхмерів» у Таїланд	Створення вогнищ напруженості в Індокитаї
Лютий	Розгортання перших радянських ракет «СС-20» у європейських районах СРСР	Радянське керівництво розглядало цей крок як планову заміну старих ракет «СС-4» та «СС-5». На Заході Радянський Союз звинувачували в порушенні політичного статус-кво та воєнно-стратегічної стабільності. Реакція Заходу призвела до «подвійного рішення» НАТО 1979 р.

Лютий, 14	Президентом Афганістану обрано Д. Дауда	Зміцнення особистої влади Д. Дауда. Курс на витіснення лівих сил із урядових структур
Лютий, 20	Президент США Дж. Картер направив листа академікові А. Сахарову на знак підтримки його позиції з питань прав людини	Жорсткий курс США щодо питань захисту прав людини призвів до посилення розходжень між Москвою і Вашингтоном
Березень, 2	Зустріч у Мадриді лідерів комуністичних партій Іспанії, Італії та Франції	«Єврокомунізм» як помірковано-реформістська течія у комуністичному русі країн Західної Європи. В 1977 р. вийшла друком теоретична праця генерального секретаря ЦК Компартії Іспанії Сант'яго Каррільо «Єврокомунізм і держави»
Березень, 18	Убивство лідера ліванських мусульман Камалю Джумблада	У країні посилюються міжконфесійні зіткнення
Березень, 12—30	Кубинський лідер Ф. Кастро здійснив поїздку країнами Африки	Активізація кубинської політики надання «інтернаціональної допомоги», втручання в конфлікти на континенті, зокрема на Африканському розі (за деякими оцінками навесні 1978 р. в Африці налічувалося близько 40 тис. кубинських військово-службовців)
Травень, 17	Перемога блоку «Лікуд» на парламентських	Прем'єр-міністром країни став Менахем Бегін

	виборах в Ізраїлі	
Травень, 18	Підписання в Женеві Конвенції про заборону військового чи будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище	Набула чинності 5 жовтня 1978 р. Конвенція є безстроковою. Передбачала зобов'язання країн-учасниць не використовувати у воєнних або ворожих цілях будь-які засоби навмисного управління природними процесами динаміки, складу або структури Землі (включно з її літосферою, гідросферою, атмосферою) та космічного простору
Червень, 20—22	Візит Л.Брежнєва до Франції	У ході візиту підписано Спільну радянсько-французьку заяву про розрядку міжнародної напруженості та Декларацію про нерозповсюдження ядерної зброї
Червень, 30	Припинив своє існування блок СЕАТО	Це стало наслідком кризи організації, викликаной філіппіно-тайландською ініціативою 1975 р. про поступове згортання діяльності СЕАТО та зміцнення регіональних інтеграційних процесів у Південно-Східній Азії (АСЕАН) на принципах нейтралізму
Липень, 5	Воєнний переворот у Пакистані	Прихід до влади генерала М.Зія уль-Хака
Липень, 21—25	Прикордонний конфлікт між Лівією і Єгиптом	Посилення суперечностей між Лівією і Єгиптом, зокрема у сфері врегулювання близько-східного конфлікту

Липень, 22	У Китаї члени «банди чотирьох» виключені з лав КПК	День Сяопіна поновлено на посаді заступника голови Державної ради
Липень, 23	Збройні сили Сомалі вторгнулися в ефіопську провінцію Огаден	Зростання напруженості у відносинах СРСР і США, які підтримували різні сторони конфлікту
Серпень	США ввели ембарго на поставки озброєнь воєнним режимам Аргентини, Уругваю та Парагваю	Реалізація зовнішньополітичного курсу «політичного моралізму» Дж. Картера щодо захисту прав людини
Серпень, 16—19	Візит до СРСР Президента Югославії Й. Броз Тіто	
Серпень	«Манільська доктрина» прем'єр-міністра Японії Т. Фукуди	У документі сформульовані принципи політики Японії щодо країн Південно-Східної Азії: відмова від ролі воєнної держави, сприяння миру і процвітанню в регіоні; зміцнення довіри та щирих стосунків із країнами АСЕАН; рівноправність із країнами АСЕАН та досягнення взаєморозуміння з країнами Індокитаю
Вересень, 7	Підписання у Вашингтоні	За умовами договору управління каналом мало перейти під

	Президентом США Дж. Картером і Президентом Панами О. Торріхасом договору про Панамський канал	юрисдикцію Панами до 31 грудня 1999 р.
Жовтень, 4 — березень, 9 (1978 р.)	Белградська зустріч представників країн-учасниць НБСЕ	У ході зустрічі розгорнулася гостра полеміка з приводу інтерпретації «Гельсінського акта». СРСР наполягав на необхідності «доповнення політичної розрядки розрядкою військовою». США акцентували увагу на проблематиці «третього кошика», тобто гуманітарної сфери
Жовтень, 10	Підписання Угоди між СРСР і Великобританією про запобігання випадковому виникненню ядерної війни	Сторони домовилися про негайне інформування в разі випадкового, незрозумілого або несанкціонованого інциденту, здатного призвести до вибуху ядерного заряду або іншим шляхом створити загрозу ядерної війни
Жовтень, 13	Виступ канцлера ФРН Г. Шмідта в Лондоні	Обґрунтування теорії стратегічного «роз'єднання» європейської і американської територій внаслідок розгортання радянських ракет «СС-20»
Листопад, 1	США заявили про свій вихід із Міжнародної організації праці (МОП)	У 1980 р. США відновили свою участь у цій організації

<p>Листопад, 13</p>	<p>Сомалійський уряд М. Сіада Барре денонсував радянсько-сомалійський договір 1974 р.</p>	<p>Висилка радянських військових експертів із Сомалі. Порт Бербера закрито для заходу радянських військових кораблів. Причиною цих заходів стала ескалація конфлікту між Сомалі і Ефіопією, викликаного подіями у провінції Огаден</p>
<p>Листопад, 19—21</p>	<p>Президент Єгипту А.Садат уперше відвідав Ізраїль з офіційним візитом</p>	<p>Поїздка до Єрусалима й виступ у кнесеті. Запропонував покінчити з ворожнечею та визнати де-юре Державу Ізраїль на певних умовах</p>
<p>Грудень, 2—4</p>	<p>Нарада керівників Алжиру, Лівії, Іраку, НДРЄ, Сирії та ОВП у Тріполі</p>	<p>Створення Фронту стійкості й протидії. Розрив відносин з Єгиптом. Головним завданням проголошувалося усунення А.Садата як «зрадника інтересів арабської нації». Заявлено також про необхідність перенесення з Каїра штаб-квартири Ліги арабських країн</p>
<p>Грудень, 24—25</p>	<p>Перший офіційний візит Прем'єр-міністра Ізраїлю до Єгипту</p>	<p>Візит-відповідь Менахема Бегіна до Єгипту. Продовження сепаратних переговорів</p>
<p>Грудень</p>	<p>Розрив дипломатичних відносин між В'єтнамом і Камбоджею</p>	<p>Розгортання повномасштабної прикордонної війни між двома країнами</p>

1978 р.

Угода в Кемп-Девіді.
Початок понтифікату
Іоанна Павла II

Дата	Подія	Факти
Січень, 11	МАГАТЕ оприлюднила офіційний документ «Керівні принципи ядерного експорту» Групи ядерних постачальників («Лондонський клуб»)	«Лондонський клуб» — міждержавний механізм експортного контролю в ядерній сфері держав — постачальників ядерних технологій, обладнання та матеріалів. Започаткований у 1975 р. СРСР, США, Англією, Францією, Канадою, ФРН та Японією. До «Лондонського клубу» входять 34 держави (2003 р.); Україна ввійшла до складу цієї організації у квітні 1996 р.
Березень, 8	Завершення Белградської зустрічі представників країн-учасниць НБСЕ	У підсумковому документі зустрічі було зафіксовано домовленість щодо проведення наступної зустрічі у 1980 р. в Мадриді
Березень, 14—22	Інтервенція Ізраїлю в Південний Ліван	Окупація Ізраїлем частини ліванської території, на якій була створена так звана десятикілометрова «зона безпеки» для попередження можливих воєнних операцій палестинців
Березень, 31 — квітень, 3	Перший візит Президента США до країн Чорної Африки	Дж. Картер відвідав Нігерію і Ліберію. Реалізація «Нової» африканської політики США
Квітень, 25 — травень, 3	Спеціальна сесія ГА ООН із проблем Намібії	Сесія ухвалила декларацію, в якій засуджувалися спроби ПАР продовжити незаконну окупацію Намібії; підтверджу-

		валось право намібійського народу на самовизначення
Квітень, 27	Державний переворот в Афганістані	Убивство президента країни Мохаммеда Дауда. До влади прийшла Національно-демократична партія Афганістану (НДПА) на чолі з Нуром Мохаммедом Таракі. Проголошення Демократичної Республіки Афганістан (30 квітня)
Травень, 23 — червень, 30	Перша спеціальна сесія ГА ООН із питань роззброєння	Створення Комісії із роззброєння (замість Комісії 1952 р.) та Комітету із роззброєння (від 1984 р. — Конференція з питань роззброєння)
Липень	Прийняття В'єтнаму до РЕВ	Зміцнення позицій СРСР у В'єтнамі. У листопаді 1978 р. в Москві був підписаний радянсько-в'єтнамський Договір про дружбу і співробітництво
Серпень, 12	Підписання Договору про мир і дружбу між Китаєм і Японією	У преамбулу договору внесено положення про необхідність протистояти «гегемонізму» будь-якої держави на Далекому Сході
Вересень, 5—17	Переговори у Кемп-Девіді (США) між Президентом Єгипту А. Садатом і Прем'єр-міністром Ізраїлю М. Бегіном за посередництва Президента США Дж. Картера	Підписання угод «Рамки миру на Близькому Сході» і «Рамки для укладання мирного договору між Єгиптом і Ізраїлем». Президент США підписав ці документи як «свідок». «Рамки миру» передбачали надання обмеженого самоврядування палестинцям Західного берега річки Йордан і сектора Газа. Ці території протягом п'яти років мали залишатися під уп-

		равлінням ізраїльської адміністрації.
Жовтень, 16	Обрання Папою Римським Іоанна Павла II	Початок понтифікату польського кардинала Кароля Войтили (1978—2005 рр.)
Листопад, 20	Підписання Договору про дружбу і співробітництво між СРСР і Ефіопією	Москва активізувала свою військову допомогу Ефіопії й дістала доступ до порту Массая на території провінції Огаден. За підтримки СРСР та Куби Ефіопія виграла війну за Огаден. (Вислів З.Бжезінського з цього приводу: «Договір ОСВ-2 поховано в пустелях Огадену»)
Грудень, 5	Підписання в Москві радянсько-афганського Договору про дружбу, добросусідство й співробітництво терміном на 20 років	Передбачав консультації з метою забезпечення безпеки, незалежності й територіальної цілісності обох країн, а також розвиток співробітництва у військовій сфері для зміцнення обороноздатності сторін, відмову від участі у ворожих воєнних та будь-яких інших союзах і блоках
Грудень, 25	Вступ в'єтнамських військ на територію Камбоджі	В'єтнам заявив про створення «єдиного фронту національного порятунку» з метою ліквідації режиму «червоних кхмерів»

1979 р.

Ісламська революція в Ірані.
ОСО-2. «Подвійне рішення»
НАТО. Конфлікт між Китаєм
і В'єтнамом. Інтервенція
СРСР в Афганістані

Дата	Подія	Факти
Січень, 1	Встановлення дипломатичних відносин між США і Китаєм	США погодилися розірвати дипломатичні відносини з Тайванем, денонсувати американо-тайванський договір 1955 р. про взаємну оборону й вивести з острова американські військові контингенти. Вашингтон визнав цілковиту юрисдикцію КНР над Тайванем. При цьому США зберегли за собою право підтримувати з гомінданським режимом «неофіційні» торговельні, культурні, наукові та інші зв'язки
Січень, 7	Вступ до Пномпеня в'єтнамських військ та камбоджійських повстанців	Повалення режиму «червоних кхмерів»
Січень, 10	Проголошення Народної Республіки Кампучії	Прихід до влади Революційної ради на чолі з Хенг Самріном
Січень, 12	Перемога ісламської революції в Ірані	Повалення режиму шаха Мохамеда Реза Пехлеві (залишив країну 16 січня)
Січень, 29 — лютий, 5	Державний візит до США заступника прем'єра	Закладено основи міжнародних консультацій та політичної координації дій сторін на основі

	Державної Ради КНР Ден Сяопіна	тези про «протистояння гегемонії» у світовій політиці
Лютий, 1	Повернення до Ірану після 15-річної еміграції аятоли Р. Хомейні	Хомейні очолив ісламську революцію
Лютий, 16	Підписання між В'єтнамом і Кампучією Договору про дружбу та співробітництво	Договір мав «оборонний» характер і надав правового статусу перебуванню в'єтнамських військ на території Кампучії
Лютий, 17 — березень, 17	Воєнний конфлікт між Китаєм і В'єтнамом	У воєнних діях проти В'єтнаму Китай задіяв 600-тисячну армію з метою надати В'єтнаму «декілька необхідних уроків» (Ден Сяопін)
Березень, 13	Набула чинності угода про Європейську валютну систему	ЄВС передбачала створення єдиної європейської грошової одиниці (ЕКЮ)
Березень, 15	Завершення діяльності Організації Центрального договору (СЕНТО)	Іран і Пакистан заявили про вихід із цієї організації, а Туреччина запропонувала припинити її діяльність
Березень, 26	Підписання у Вашингтоні мирного договору між Ізраїлем і Єгиптом	Кемп-девідський договір передбачав відновлення суверенітету Єгипту над Сінайським півостровом після завершення виведення звідти ізраїльських військ, яке мало відбутися протягом трьох років

Квітень, 1	Проголошення Ісламської Республіки Іран	Верховна влада переходить до імама Р. Хомейні
Квітень, 2	Візит Іоанна Павла II до Польщі	Візит сприяв консолідації антикомуністичних сил у країні. Інтернаціоналізація подій у Польщі
Квітень, 11	Державний переворот в Уганді	Повстанці Уганди за активної підтримки армійських частин Танзанії захопили столицю країни Кампалу. Президент країни Іді Амін залишив Уганду. Новим президентом став Юсуф Луле
Червень, 18	Підписання у Відні Договору про обмеження стратегічних наступальних озброєнь (ОСО-2) та Протоколу про заборону розгортання крилатих ракет наземного та морського базування з радіусом дії більш як 600 км	Договір передбачав обмеження всіх компонентів стратегічних сил обох сторін, до яких були віднесені всі МБР із дальністю дії більш як 5500 км, а також стратегічні бомбардувальники, здатні нести ракети класу «повітря—земля» з дальністю дії понад 600 км. Сумарна кількість стратегічних носіїв обмежувалася 2400 одиницями. Від 1 січня 1981 р. кожна зі сторін мала скоротити сумарну кількість таких носіїв до 2250 одиниць. У межах цих лімітів кожна сторона могла мати не більше як 1320 одиниць пускових установок, оснащених боєголовками індивідуального наведення та важких бомбардувальників, оснащених крилатими ракетами з дальністю дії понад 600 км
Липень, 16	Державний переворот в Іраку	Президентом країни став Саддам Хусейн

Травень, 4	Прем'єр-міністром Великої Британії стала М. Тетчер (Консервативна партія)	Початок одинадцятирічного правління «залізної леді»
Травень, 28	Греція підписала договір про вступ до ЄЕС	
Червень, 1	У Родезії лідер чорної більшості єпископ Абель Музорева призначений Прем'єр-міністром країни	Родезія перейменована в Зімбабве
Червень, 7—10	Перші загальні прямі вибори до Європарламенту	Перемогу здобули соціалісти і християнські демократи, які разом дістали абсолютну більшість голосів виборців. Головою Європарламенту обрано Сімону Вой (Франція)
Липень, 17	Перемога сандиністів у Нікарагуа	Сформовано коаліційний уряд сандиністів на чолі з Даніелем Ортегою. Д. А. Самоса залишив країну
Вересень, 3—9	IV Конференція Руху неприєднання в Гавані	Сликання першої конференції Руху у країні Західної півкулі засвідчило зростання ролі країн Латинської Америки і Карибського басейну в Русі неприєднання. У прийнятій учасниками форуму політичній декларації заявлялося про підтримку розрядки міжнародної напруженості й наголошувалося, що принципи мирного співісну-

		вання мають стати наріжним каменем міжнародних відносин
Вересень, 16	Державний переворот в Афганістані	Вбито президента Мухаммеда Таракі. До влади прийшов лідер пуштунської фракції «Хальк» (народ) Хафізулла Амін
Вересень, 21	Повалення режиму Бокассо в Центрально-африканській імперії	Франція втрутилася у конфлікт, надавши підтримку колишньому президентові Центральноафриканської республіки Д. Дако. Відновлення республіки
Вересень, 22	Ядерний вибух у Південній Атлантиці	Жодна з країн не взяла на себе відповідальності за цю акцію. (У проведенні вибуху запідозрювали Ізраїль і ПАР)
Жовтень, 26	Убивство президента Південної Кореї Пак Чон Хі	
Жовтень, 31	Підписання Конвенції Ломе II	Кількість асоційованих з ЄЕС країн зросла до 56. Конвенція сприяла зміцненню механізму стабілізації експортних прибутків — «Стабекс». Створено спеціальну систему для реалізації продукції видобувної промисловості — «Сисмін»
Листопад, 4 — січень	Захоплення іранськими студентами 63 американських заручників і Посольства США в Тегерані	Учасники акції вимагали видачі колишнього шаха Ірану (який у жовтні прибув до США) та проведення суду над ним

Грудень, 12	Ухвалення Радою НАТО у Брюсселі так зв. «подвійного рішення» (twin-track decision)	Передбачалося, по-перше, розгортання, починаючи з 1983 р. на території європейських країн НАТО 108 американських ракет середньої дальності «Першинг-2» та 464 крилатих ракет наземного базування; по-друге, здійснення додаткових переговорних зусиль у галузі контролю над озброєннями в Європі з метою досягти взаєморозуміння із СРСР щодо питань стратегічної ситуації в Європі
Грудень, 12	Члени Політбюро ЦК КПРС ухвалили рішення про введення радянських військ до Афганістану	В ухваленні рішення брали участь Л. Брежнев, Д. Устинов, Ю. Андропов та А. Громико — «верхівка» Політбюро
Грудень, 21	Лондонська угода про незалежність Зімбабве (Південна Родезія)	Узгоджено проект нової конституції. Відповідно до угоди в лютому 1980 р. у країні відбулися парламентські вибори. 18 квітня 1980 р. проголошено незалежність Зімбабве. Столицю країни Солсбері перейменовано в Хараре
Грудень, 27	Введення радянських військ до Афганістану	Силами радянських спецділ розділів захоплено президентський палац у Кабулі, Х. Аміна вбито. До влади прийшов лідер таджицької фракції «Парчам» Бабрак Кармаль
Грудень	Друга нафтова криза	Наприкінці 1979 р. ціни на нафту зросли майже на 80% порівняно з початком року

1980 р.

Прихід до влади в КНР Ден Сяопіна. Ірано-іракська війна. Польська «Солідарність». Друга нафтова криза

Дата	Подія	Факти
Січень	Президент США Дж. Картер звернувся до сенату з проханням «заморозити» розгляд Договору ОСО-2	Жорстка реакція США на введення радянських військ до Афганістану. Початок стратегії санкцій
Січень, 4	«Зернове ембарго» США проти СРСР	США вирішили застосувати проти СРСР санкції в економічній сфері і взяли курс на обмеження радянсько-американської торгівлі
Січень, 14	ГА ООН ухвалила резолюцію, в якій містилася вимога негайного й безумовного виводу радянських військ з Афганістану	За резолюцію проголосувало 104 країни, проти — 18. Прийняття цього документа засвідчило дипломатичну ізоляцію СРСР, кризу його зовнішньої політики
Січень, 22	«Внутрішнє» заслання академіка А. Сахарова	Рішенням вищого радянського керівництва А. Сахарова вислано до м. Горького (нині — Нижній Новгород). Ця акція викликала різко негативну реакцію міжнародної спільноти
Січень, 23	«Доктрина Картера»	Оприлюднена Дж. Картером у щорічному посланні конгресу. Регіон Перської затоки прого-

		лошено зоною інтересів США, для захисту яких американське керівництво виявило готовність удатися до використання військової сили. Направлена проти спроб будь-якої іншої держави встановити контроль над районом Перської затоки
Лютий, 26	Встановлення дипломатичних відносин між Ізраїлем і Єгиптом	Виконання одного з ключових положень мирного договору між Ізраїлем і Єгиптом від 26 березня 1979 р. Єгипет став першою арабською країною, яка нормалізувала відносини з Ізраїлем
Березень, 1	РБ ООН засудила створення нових єврейських поселень у Трансйорданії	У рішенні Ради Безпеки наголошувалося, що заходи Ізраїлю щодо «зміни фізичного характеру, демографічного складу, організаційної структури або статусу палестинських та інших арабських територій, окупованих від 1967 р., включаючи Єрусалим, не мають законної сили»
Квітень, 7	США ввели ембарго на торгівлю з Іраном і розірвали з ним дипломатичні відносини	Акція була здійснена Вашингтоном як відповідь на захоплення посольства США в Тегерані 4 листопада 1979 р. Президент Дж. Картер наклав заборону на імпорт іранської нафти і заявив про заморожування іранських активів (близько 12 млрд дол.) в американських банках
Травень, 4	Помер Президент	Смерть визнаного лідера спричинила політичну кризу в Юго-

	Югославії Й. Броз Тіто	славії. Загострення міжнаціональних відносин призвело до кризи державності, а пізніше й до розпаду СФРЮ
Травень, 19	Зустріч В.Жискара д'Естена і Л. Брежнєва у Варшаві	За умов зриву політики розрядки та афганської кризи Франція прагнула зберегти за собою роль «посередника» між СРСР і Заходом
Червень, 3	Ядерна тривога у США	Викликана помилкою комп'ютера, який сповістив про ядерний напад СРСР
Червень, 10	Поглиблення другої нафтової кризи	Ціна за барель нафти сягнула 32 доларів і до грудня 1980 р. зросла до 41 долара
Червень, 10 — липень, 1	Візит федерального канцлера ФРН Г.Шмідта до СРСР	У ході візиту проведено політичні консультації, зокрема щодо проблеми «євроракет» та ситуації навколо Афганістану
Липень, 25	Таємна директива № 59 президента США Дж.Картера	У документі викладено «нову ядерну стратегію» США. Основні положення доктрини: здатність вести «обмежену ядерну війну» на основі концепції «контрсилового удару». Кодифікація стратегії «компенсаційної протидії»
Липень — серпень	Олімпійські ігри в Москві	Акція бойкоту: національні делегації 45 країн. відмовилися брати участь в іграх
Липень, 30	Анексія Ізраїлем Східного Єрусалима	Єрусалим проголошено столицею Ізраїлю. РБ ООН засудила анексію (20 серпня)

Серпень, 31	Підписання «Гданських угод»	Створення незалежної польсь- ської профспілки «Солідар- ність» на чолі з Лехом Вален- сою. Польська влада у жовтні була змушена визнати й зареє- струвати організацію
Серпень	Прихід до влади в Китаї реформаторів- прагматиків на чолі з Ден Сяопіном	Прискорення політики модер- нізації
Вересень, 12	Воєнний переворот у Туреччині	До влади у країні прийшов ге- нерал Кенан Еврен
Вересень, 22	Початок ірано- іракської війни (тривала до 1988 р.)	Іракські війська вторгнулися на територію Ірану з метою взяти під контроль річку Шатт-ель Араб
Жовтень, 8	Підписання Договору про дружбу і співробітництво між СРСР і Сірією	У документі йшлося про вдос- коналення механізму кон- сультацій з міжнародних про- блем, зокрема, на Близькому Сході та координацію зусиль у разі виникнення загрози ми- ру та безпеці; розвиток друж- би і співробітництва, зокрема у військовій сфері. Термін дії — 20 років
Жовтень, 13	У Женеві розпочалися радянсько- американські переговори щодо обмеження ядерних	Перервані у листопаді того ж року у зв'язку зі зміною ад- міністрації США. Поновлені 30 листопада 1981 р.

	озброєнь у Європі	
Жовтень, 25	Прийняття ЮНЕСКО резолюції щодо нового світового інформаційного порядку	Криза організації. Особлива позиція США, Великобританії та Данії
Листопад, 4	Перемога Р. Рейгана на президентських виборах у США	
Листопад, 11	Початок роботи Мадридської зустрічі НБСЄ	Попри узгоджене рішення країн-учасниць завершити роботу до 5 березня 1981 р., переговори представників НБСЄ тривали три роки — до вересня 1983 р.
Грудень, 10	Підписання в Делі Спільної радянсько-індійської декларації	Сторони висловилися за збереження та поглиблення розрядки міжнародної напруженості, вказали на позитивну роль Руху неприєднання у світовій політиці й виступили проти втручання будь-яких сил у внутрішні справи країн регіону Південно-Західної Азії («афганська проблема»)

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Документи, довідники, енциклопедії

- Берлинская (Потсдамская) конференция руководителей трех союзных держав — СССР, США и Великобритании (17 июля — 2 августа 1945 г.). Сборник документов. М., 1980.
- Боевая солидарность, братская помощь (Сборник важнейших внешнеполитических документов СССР по вьетнамскому вопросу). М., 1970.
- Борьба СССР против ядерной опасности, гонки вооружений, за разоружение: Документы и материалы. М., 1987.
- Внешняя политика Советского Союза и международные отношения. 1964—1980: Сборник документов. М., 1962—1981.
- Движение неприсоединения в документах и материалах. М., 1975.
- Дипломатический словарь: В 3 т. М., 1985.
- Организация африканского единства: Сборник документов. М., 1970.
- Организация Объединенных Наций: Сборник документов. М., 1981.
- Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. М., 1956—1979.
- Сборник документов и материалов по Японии. 1951—1953. М., 1954.

- Сборник основных документов по вопросам советско-японских отношений. 1954—1972 гг. М., 1973.
- Совещания Коминформа. 1947, 1948, 1949: Документы и материалы. М., 1998.
- СССР в борьбе за безопасность и сотрудничество в Европе. 1964—1987: Сборник документов. М., 1988.
- СССР и германский вопрос. 1941—1949. Документы из Архива внешней политики Российской Федерации. Т.1—2. М., 1996—1999.
- Суэцкий канал: Сборник документов. М., 1957.
- Текст Североатлантического договора // Международные отношения и внешняя политика СССР: Сборник документов. 1871—1957. М., 1957.
- Українська дипломатична енциклопедія: У 2 т. К., 2004.
- Холодная война. Новые подходы, новые документы. М., 1995.

Підручники та навчальні посібники

- Восток/Запад: Региональные подсистемы и региональные проблемы международных отношений. М., 2002.
- Дюрозель Ж.Б.* Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. К., 1995.
- История дипломатии: В 5 т. М., 1978. Т. 4, 5.
- История международных отношений и внешней политики СССР: В 3 т. М., 1987. Т.3.
- Кальвокоресси Питер.* Мировая политика после 1945 года: В 2. кн. М., 2000.
- Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.* Європейський Союз: заснування і етапи становлення. К., 2001.
- Лебедева М.М.* Мировая политика. М., 2003.
- Манжоло В.А., Гайдуков Л.Ф., Губерський Л.В.* та ін. Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1945—1970-ті роки. К., 1999.

Мартиненко А.К. Мартиненко Б.А. Міжнародні відносини 1945—1975 років. К., 2004.

Международные отношения на Дальнем Востоке в послевоенные годы. М., 1978. Т 1, 2.

Наринский М.М. История международных отношений. 1945—1975. М., 2004.

Системная история международных отношений: В 4 т. / Под ред. А.Д. Богатурова. Т. 3. События. 1945—2003. М., 2003.

Современные международные отношения. М., 1999.

Хрусталева М.А. Международные отношения на Ближнем Востоке. М., 2002.

Эннио Ди Нольфо. История международных отношений (1918—1999 гг.): В 2 т. / Пер. с итал. / Под ред. М.М. Наринского. М., 2003.

Монографії

Адибеков Г.М. Коминформ и послевоенная Европа 1947—1956. М., 1994.

Аллан Пьер, Клей Дитер. Афганский капкан. Правда о советском вторжении. М., 1999.

Арон Р. Мир и война между народами. М., 2000.

Барановский В.Г. Западная Европа: военно-политическая интеграция. М., 1988.

Батюк В. И., Евстафьев Д. Первые заморозки: Советско-американские отношения в 1945—1950 гг. М., 1996.

Белецкий В.Н. За столом переговоров. Обсуждение германских дел на послевоенных совещаниях и встречах. М., 1979.

Беляев И.П. Египет. Время президента Насера. М., 1974.

Бешлосс Майкл Р., Тэлботт Струоб. На самом высоком уровне: Закулисная история окончания «холодной войны». М., 1994.

Богатуров А. Д. Великие державы на Тихом океане: История и теория международных отношений в Восточной Азии после Второй мировой войны (1945—1995). М., 1997.

- Борисов Р.В.* Ближневосточная политика США в 60-е годы. М., 1982.
- Валента Иржи.* Советское вторжение в Чехословакию. 1968. М., 1991.
- Вальдхайм Курт.* Австрийский путь. М., 1976.
- Васильев А. М.* Россия на Ближнем и Среднем Востоке: от мессианства к прагматизму. М., 1993.
- Венгрия 1956 года. Очерки истории кризиса. М., 1993.
- Воробьев В.П.* Государство Израиль: правовые основы возникновения и статус личности. М., 2001.
- Галака С.П.* Проблема нерозповсюдження ядерної зброї у міжнародних відносинах. К., 2002.
- Гвоздарев Б.И.* Организация американских государств. М., 1960.
- Гиренко Ю.С.* Сталин—Тито. М., 1991.
- Грайнер Б.* Американская внешняя политика от Трумена до наших дней. М., 1986.
- Гранвилл Дж. Кушинг.* Советские военные интервенции в Венгрии, Чехословакии и Афганистане: сравнительный анализ процесса принятия решения. М., 1993.
- Грибков А.И.* Судьба Варшавского договора. М., 1998.
- Гриневский О.* Тайны советской дипломатии. М., 2000.
- Гриневский О.* Тысяча и один день Никиты Сергеевича. М., 1998.
- Громыко А.* Внешняя политика США: уроки и действительность. 60—70-е годы. М., 1978.
- Данилов А. А., Пыжиков А. В.* Рождение сверхдержавы. СССР в первые послевоенные годы. М., 2001.
- Дзасохов А. С.* Становление и эволюция постколониального мира, вторая половина XX в. М., 1997.
- Дипломатия развивающихся государств. М., 1976.
- Дипломатія сучасної України. К., 1977.
- Дубинин Ю.В.* Дипломатическая быль. Записки посла во Франции. М., 1997.
- Європейський Союз. Консолідовані договори. К., 1999.

- Загладин Н.В.* США: общество, власть, политика. М., 2001.
- История войн и конфликтов: В 2 т. М., 1997.
- История европейской интеграции (1945—1994). М., 1995.
- Калядин А.* Проблемы запрещения испытаний и распространения ядерного оружия. М., 1976.
- Кашлев Ю.* Общеввропейский процесс: вчера, сегодня, завтра. М., 1990.
- Кисилев В.И.* Палестинская проблема в международных отношениях: региональный аспект. М., 1988.
- Киссинджер Г.* Дипломатия. М., 1997.
- Кокошин А.А.* В поисках выхода. Военно-политические аспекты международной безопасности. М., 1989.
- Колосков И.А.* Внешняя политика Пятой республики. 1958—1972. М., 1974.
- Коппель О.А., Пархомчук О.С.* Міжнародні відносини ХХ століття. К., 1999.
- Крушинський В.Ю.* Британська Європа чи європейська Британія. К., 2002.
- Куманев Г.А., Селезнев Г.К.* Американская политика «новых рубежей» в Латинской Америке. М., 1972.
- Латинская Америка в международных отношениях. ХХ век: В 2 т. М., 1988.
- Лечуга Карлос.* В центре бури: Ф. Кастро, Н. С. Хрушев, Дж. Ф. Кеннеди и ракетный кризис. М., 1995.
- Маклейн Д.* Внешняя политика Англии после Суэца. М., 1972.
- Манжоло В.А.* Ядерное оружие Франции и вопросы европейской безопасности. К., 1989.
- Международные конфликты. М., 1972.
- Международные отношения в Азиатско-Тихоокеанском регионе. М., 1979.
- Мусатов В.* Предвестники бури. Политические кризисы в Восточной Европе (1956—1981). М., 1996.
- Новосельцев Е.Н.* Внешняя политика Австрии. М., 1962.

- Петров Д.В.* Внешняя политика Японии после Второй мировой войны. М., 1965.
- Политические кризисы и конфликты 50—60-х годов в Восточной Европе. М., 1993.
- Примаков Е.М.* Анатомия ближневосточного конфликта. М., 1978.
- Протопопов А.С.* Внешняя политика Италии после второй мировой войны. М., 1963.
- Рахманинов Ю.Н.* Послевоенное урегулирование в Европе. М., 1984.
- Рогоза С.Л.* Засекреченные войны. 1950—2000. М., 2004.
- Россия (СССР) в локальных войнах и вооруженных конфликтах второй половины XX века. М., 2000.
- Россия и Германия в годы войны и мира (1941—1995). М., 1995.
- Рошин А.А.* Международная безопасность и ядерное оружие. М., 1979.
- Рошин А.А.* Послевоенное урегулирование в Европе. М., 1989.
- Седов П.Л.* Развивающиеся страны и Советский Союз. М., 1981.
- Селиванов И. Н.* Внешняя политика Франции периода Пятой республики: Историогр. очерки. М., 1995.
- Семиряга М.И.* Как мы управляли Германией. М., 1995.
- Славенов В.П.* Внешняя политика Франции. 1974—1981. М., 1981.
- Славинский Б.Н.* Советская оккупация Курильских островов (август-сентябрь 1945). М., 1993.
- Советская внешняя политика в годы «холодной войны» (1945—1985): Новое прочтение. М., 1995.
- Современная внешняя политика США: В 2 т. М., 1984.
- Советская внешняя политика в ретроспективе. 1917—1991. М., 1993.
- СССР и восточноевропейские страны в 1944—1949 гг. М., 1995.

Сталин и холодная война / Отв. ред. А.О.Чубарьян. М., 1998.

Торкунов А. В., Уфимцев Е. П. Корейская проблема: Новый взгляд. М., 1995.

Уильямс Ч. Аденауэр. Отец новой Германии. М., 2002.

Ференбах Оскар. Крах и возрождение Германии. Взгляд на европейскую историю XX века. М., 2001.

Филитов А. М. «Холодная война». Историографические дискуссии на Западе. М., 1991.

Филитов А.М. Германский вопрос: от раскола к объединению. М., 1993.

Фурсенко Александр, Нафтали Тимоти. Адская игра (Секретная история Карибского кризиса). М., 1999.

Хазанов А. М., Гомаа Хамди. Политика СССР в «третьем мире» (Азия и Африка) в годы «холодной войны». М., 1997.

Харенберг Б. Хроника человечества. М., 2000.

Цветков Г.Н. СССР и США: отношения влияющие на судьбы мира. К., 1988.

Центрально-Восточная Европа во второй половине XX века: В 2 т. Т. 1. Становление «реального социализма». М., 2000.

Student Atlas of World Politics. 2002.

Evans G., Newnham J. Dictionary of International Relations. London, 1998.

Мемуари

Александров-Агентов А.М. От Коллонтай до Горбачева: Воспоминания дипломата, советника А. А. Громыко, помощника Л. И. Брежнева, Ю. В. Андропова, К. У. Черненко и М. С. Горбачева. М., 1994.

Арбатов Г.А. Затянувшееся выздоровление (1953—1985). Свидетельство современника. М., 1991.

Виноградов В.М. Дипломатия: люди и события. Из записок посла. М., 1998.

Громыко А.А. Памятное: В 2 кн. М., 1990.

Добрынин А. Ф. Сугубо доверительно: Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962—1986 гг.). М., 1997.

Коваль К.И. Последний свидетель. «Германская карта» в холодной войне. М., 1997.

Корниенко Г. М. Холодная война: Свидетельство ее участника. М., 1994.

Крушинский Ю.Д. Афганский дневник. К., 2006.

Навчальне видання

Крушинський Вадим Юрійович,
Манжола Володимир Андрійович

**МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА СВІТОВА ПОЛІТИКА.
1945—1980. ДАТИ. ПОДІЇ. ФАКТИ**

Художнє оформлення та редагування *О. Г. Григора*

Технічний редактор *Т. А. Щур*

Коректор *А. В. Дрожжина*

Комп'ютерна верстка *М. Б. Гутмана*

НБ ПНУС

724149

Підп. до друку 28.09.06. Формат 84×108/32. Папір офсет. № 1.
Гарн. Таймс. Друк офсет. Ум. друк. арк. 10,08. Обл.-вид. арк. 8,50.
Тираж 2 800 пр. Вид. № 4352. Зам. № 6-561.

Видавництво «Либідь»
01004 Київ, вул. Пушкінська, 32

Свідоцтво про державну реєстрацію № 404 від 06.04.01

Віддруковано на ВАТ „Білоцерківська книжкова фабрика”,
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.

Крушинський В. Ю., Манжола В. А.
К84 Міжнародні відносини та світова політика. 1945—
1980. Дати. Події. Факти: Навч. посібник. — К.: Либідь,
2007. — 192 с.

ISBN 978-966-06-0441-4.

Міжнародні відносини та світова політика післявоєнного періоду представлені авторами в оригінальній формі — через узагальнення та систематизацію міжнародних подій, конфліктів, доктрин, угод. Побудований за хронологічним принципом, посібник дає змогу простежити розвиток найважливіших міжнародних подій та їхні наслідки.

Для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів.

ББК 63.3(0)6-6я73